

3000 Leuven mail - Verschijnt 4 x per jaar

jaargang 23 - nummer 2 - juni 2012

welwijis

wisselwerking
onderwijs en
welzijnswerk

Majong

Maatschappij- en jongerenproblemen

Colofon

Welwijs verschijnt 4 x per jaar en wordt uitgegeven door de v.z.w. Majong.

Redactie:

Maria Bouverne-De Bie - Elise Burny - Dieter Burssens (voorzitter) - Nathalie De Bleeckere - Hilde Lauwers - Jan Tallon - Gil Thys - Laurent Thys - Bea Vandewiele - Itte Van Hecke - Nicole Vettenburg - Veerle Vyverman - Kathleen Walravens.

Coördinatie en eindredactie:

Nicole Vettenburg

Redactie-adres:

Redactie WELWIJS

Trolieberg, 70

3010 KESSEL-LO

E-mail: nicole.vettenburg@welwijs.be

Gsm: 0483 / 01 00 22

Teksten voor bijdragen, brieven en mededelingen dienen te worden toegezonden naar het redactieadres.

Druk:

Drukkerij Van der Poorten, Kessel-Lo

Abonnementen (vanaf 2010):

€ 25 voor organisaties en instellingen;

€ 20 voor particulieren;

€ 17 voor groepsabonnement

(vanaf 5 abonnementen) en

€ 30 voor buitenlandse abonnementen.

Bedrag over te schrijven op

rek. nr. 001-2064133-49 van de v.z.w.

MAJONG, Trolieberg, 70 - 3010 Kessel-lo,

met vermelding "ABO-WW".

Logistieke ondersteuning:

Departement voor Lerarenopleiding, UGent

Nazicht drukproeven:

Lieve Goris

Verantwoordelijke uitgever:

Nicole Vettenburg,

Trolieberg 70,

3010 Kessel-Lo.

www.welwijs.be

MAJONG

De v.z.w. MAJONG stelt zich tot doel de positie van maatschappelijk kwetsbare jongeren te verbeteren. Sommige jongeren krijgen in hun contacten met de maatschappelijke instellingen (zoals: school, arbeidsmarkt, V.D.A.B., mutualiteit,...) steeds weer te maken met de negatieve effecten en genieten minder van het aanbod. Dit bleek uit meerdere onderzoeken, uitgevoerd binnen de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie K.U. Leuven.

Om aan deze situatie daadwerkelijk iets te doen werd in mei 1989 de v.z.w. MAJONG opgericht. De leden van de vereniging zijn belangstellenden, afkomstig uit verschillende organisaties, nl. universiteiten (K.U. Leuven, UGent), schoolbegeleidingsdiensten (P.M.S. uit de verschillende netten), lerarenopleiding en welzijnsorganisaties.

MAJONG wil haar doelstelling in eerste instantie realiseren door de samenwerking tussen onderwijs en welzijnswerk te bevorderen. Hiertoe werden volgende activiteiten opgezet:

1. Het uitgeven van het tijdschrift WELWIJS (verschijnt 4 x per jaar)

2. Het geven van vorming en begeleiding

3. Het verrichten van onderzoek

MAJONG v.z.w. Trolieberg 70 - 3010 Kessel-Lo.

PUBLICATIES MAJONG/WELWIJS

De redactie Welwijs organiseerde verschillende studiedagen waarvan de verslagboeken kunnen worden besteld.

DE DRIE WERELDEN VAN JOHNNY EN MARINA. Spanningen tussen school, gezin en leeftijdsgroep (1990), 75 p. (6 euro)

Jongeren typeren elkaar en stemmen hun eigen handelen hier op af. De bijdragen in dit verslagboek proberen inzicht te geven in dit fenomeen en zoeken naar manieren om er mee om te gaan. Met bijdragen van: M. Bouverne De Bie; J. Heene; P. Allegaert en L. Vanmarcke; P. Van Den Bossche en J. Tallon; J. Hazekamp.

LEERLINGENBEGELEIDING : een antwoord op veranderende leerlingsituaties (1993), 139 p. (8 euro)

Hoe wordt vanuit de verschillende socialisatiemilieus ingegrepen op de veranderende situaties waarin jongeren opgroeien? In dit boek wordt op deze vraag ingegaan: eerst wordt de probleemstelling zo concreet mogelijk gemaakt, vervolgens worden een aantal gebieden van begeleiding verder uitgewerkt. Met bijdragen van: W. Wielemans; L. Thys; N. Vettenburg; B. Vandewiele; A. De Wilde; E. Bruneel en M. Nelissen; J. Heene; M. Bouverne De Bie.

WELZIJNSWERK EN EINDTERMEN, praktijkvoorbeelden en vragen (1996), 138 p. (8 euro)

De groeiende verbondenheid tussen welzijnswerk en onderwijs is met de introductie van de "eindtermen" versterkt. De studiedag ging in op de betekenis van deze evolutie voor kinderen en jongeren en de verwachtingen die zij meebrengt voor het welzijnswerk, het onderwijs en het jeugdwerk. Daarna volgden een groot aantal praktijkvoorbeelden. Met bijdragen van: R. Caels; M. Bouverne De Bie; N. Vettenburg; J. Van Gils; e.a.

OPVOEDEN IN BILLIJKHEID: hoe streng moet onze aanpak zijn? (1999), 123 p. (8 euro)

Naar aanleiding van 10 jaar Welwijs werd gereflecteerd op de uitgangspunten van het tijdschrift en dit vanuit de actuele maatschappelijke evolutie waar de roep naar meer controle en gestrengheid in de opvoeding sterker wordt. Centraal in deze reflectie staat de vraag: is de optie 'opvoeden in billijkheid' verenigbaar met de uitgangspunten van het tijdschrift Welwijs? Met bijdragen van: M. Bouverne De Bie; M. Elchardus; K. Van Heule; N. Vettenburg.

De verzendingskosten zijn begrepen in de vermelde prijzen. Wie de vier verslagboeken samen bestelt, betaalt 25 euro.

JUBILEUMNUMMER "15 jaar Welwijs" (2005), 152 p. (10 euro)

Naar aanleiding van 15 jaar Welwijs werd een speciaal nummer uitgegeven met een selectie van vroegere bijdragen, een index met de artikels van de afgelopen 15 jaren en een bundeling van alle verschenen cartoons van Jan De Graeve. Voor een overzicht van de bijdragen zie: www.welwijs.be.

Nieuwe media bij jongeren: bemind, maar onderbenut

Grootschalig onderzoek naar jongeren en nieuwe media legt verrassende conclusies bloot

Kristof D'HANENS

Facebook, iPods, Wii-games... Nieuwe media zijn niet meer weg te denken uit het leven van kinderen en jongeren. Zijn de 'apejaren' tegenwoordig de 'apestaartjaren' geworden? Of lijkt dat alleen maar zo?

Graffiti Jeugddienst en Jeugdwerknet zochten het uit op 8 mei. Toen organiseerden ze voor de vierde keer Apestaartjaren, een studiedag over jongeren en nieuwe media. De studiedag werd geopend met de voorstelling van de resultaten van een grootschalig onderzoek bij jongeren over hun mediabezit, mediagebruik en attitudes tegenover media.

In samenwerking met de vakgroep communicatiewetenschappen van de Universiteit Gent werden in het najaar van 2011 meer dan 1500 jongeren uit de middelbare school via een klassikale enquête bevroegd (netjes verdeeld over aso, tso en bso en zowel uit stadsscholen als plattelandsschooltjes). In 2012 volgden 30 face-to-face-interviews met de jongeren om zo de bijkomende verklaringen achter het cijfermateriaal bloot te leggen.

Welwijs vroeg aan Kristof D'hanens, een van de onderzoekers bij Jeugdwerknet vzw, om de belangrijkste bevindingen op een rijtje te zetten.

Multifunctionele toestellen nemen klassieke mediatoestellen over

Nieuwe media zijn alomtegenwoordig in het leven van jongeren. Op een doordeweekse dag gaan jongeren gemiddeld twee uur televisie kijken, een uur gamen, twee uur surfen, 71 sms'jes versturen en twee keer telefoneren. Toch kunnen we niet stellen dat ze keien zijn in multitasken. Wel verstaan ze als geen ander de kunst om snel hun aandacht te laten switchen tussen die verschillende media. En dat is voor jongeren gemakkelijker met multifunctionele toestellen.

MEDIABEZIT BIJ JONGEREN

	2008	2010	2012
TELEVISIE THUIS	100%	99%	99%
TELEVISIE OP KAMER	39%	46%	32%
GSM	93%	97%	98%
MP3-SPELER	-	85%	61%
GAMETOESTEL (Excl. computer en gsm)	72%	89%	85%
TABLET	-	-	21%
COMPUTER THUIS	98%	97%	99%
COMPUTER OP DE KAMER	42%	43%	61%
INTERNET THUIS	95%	94%	99%

De computer verdringt zo het televisietoestel op de kamer om video te kijken en de populariteit van de mp3-speler daalt door de opkomst van smartphones.

Mobiel met mate

Buitenshuis halen jongeren snel hun gsm of mobiele mediaplayer boven, vooral als ze onderweg zijn. Mobiele gameconsoles zoals de Nintendo DS of de Gameboy gebruiken ze wel opmerkelijk vaak enkel binnenshuis. En op school? Driekwart van de jongeren haalt hun gsm op de speelplaats boven, en bijna de helft ook tijdens de les!

Terwijl mobiel internet in de hele wereld aan een gigantische opmars bezig is, wint het in Vlaanderen nog altijd maar zeer traag aan populariteit. 81% van de jongeren heeft een gsm die online kan, maar slechts 33% van de jongeren surfte de maand voorafgaand aan het onderzoek ook effectief mobiel met hun gsm. De meest aangehaalde redenen om niet mobiel online te gaan zijn: niet handig, te traag en vooral te duur.

Ter illustratie: een formule waarmee je onbeperkt kunt bellen, sms'en en internetten kost in ons land gemiddeld 4 keer zo veel als bijvoorbeeld in Frankrijk. En ook het aantal gratis hotspots is in ons land nog altijd bedroevend laag. Dat verklaart meteen ook het kleine aantal jongeren in Vlaanderen dat Twitter gebruikt (20%), QR-codes scant (9%) of incheckt met een location based applicatiens zoals Foursquare (10%).

Vinger op de knip voor nieuwe media

Het gebruik van nieuwe media bij jongeren heeft dus veel te maken met de kostprijs. iPhones en Blackberries gebruiken ze nauwelijks, goedkopere merken als Samsung (47% van de jongeren) en Nokia (23%) doen het beter. Als jongeren mobiel online gaan, is dat bijna altijd via het (gratis) wifinetwerk thuis, elders of met gratis internet sessies. Betalen voor muziek en films is ook eerder uitzondering dan regel. 80% van de jongeren downloadt (illegale en dus gratis) bestanden. Ook online streaming van muziek, videoclipen en films is wijdverspreid.

Slechts een kwart van de bevroegde jongeren betaalt altijd zelf zijn gsm-kosten. De helft betaalt die nooit zelf. Als ze zelf betalen, kost hen dat gemiddeld 7,66 euro per maand. Opmerkelijk: dat is minder dan de helft dan 2 jaar geleden. De verklaring? 76% van de bevroegde jongeren beschikt over gratis sms-bundels.

Voor jongeren met een sociaaleconomisch kwetsbare achtergrond is een smartphone een echt statussymbool. Hun mobiele telefoon kan vaker online en ze spenderen bovendien opvallend meer geld aan bellen dan andere jongeren. Ze moeten die kosten ook dikwijls zelf betalen. Anderzijds bezitten ze minder vaak een eigen computer, gameconsole of mp3-speler dan andere jongeren. Vanuit die optiek bekeken is een multifunctioneel toestel als een smartphone dus eigenlijk een besparing.

Facebook en YouTube stoten Netlog van de troon

Facebook, YouTube en Windows Live zijn met voorsprong de populairste websites bij jongeren. 80% van de jongeren logt dagelijks in op Facebook. Netlog lijkt passé: slechts 20% gebruikt de Belgische sociale netwerksite nog minstens een keer per maand. Twee jaar geleden zaten meer dan 90% van de 14-jarigen nog op Netlog.

Online gamen is nog altijd razend populair bij jongeren. Spelletjes-sites zoals Spele.nl, Funny Games en Spelletjes.nl worden zeer vaak bezocht. Wel nieuw in de lijst met favoriete websites is weheartit.com, een website waar je (net als bij Pinterest) leuke, hippe of grappige foto's kunt verzamelen op je profiel. De illegale (en intussen offline gehaalde) downloadsite Depiraatbaai.be duikt ook voor het eerst op. En ook het blogplatform Tumblr wint aan populariteit bij jongeren. Tot slot kunnen we niet heen om de relatieve populariteit van pornosites bij jongeren. Zowel Pornhub.com als YouPorn.com halen de top 20.

Sociaal netwerken als ontspanning maar ook voor school

Het lijkt verrassend: jongeren tussen 12-14 jaar produceren vaker zelf online content dan +16 jarigen. Jongeren ouder dan 16 gebruiken het internet vaker als handige tool dan als pure ontspanning. Hoewel jongeren vooral sites 'consumeren' (bekijken, beluisteren), gebruiken ze hun sociale netwerksite (SNS) vooral om te communiceren.

Jongens blinken meer uit in de complexere vaardigheden op SNS dan meisjes. 12-14-jarigen scoren ook beter op complexe vaardigheden. Ook voor schoolwerk gebruiken jongeren nieuwe media. 62% van de jongeren stuurt minstens elke week een SMS over school-

DE FAVORIETE WEBSITES VAN JONGEREN (N = 1495)

1	Facebook	1079
2	YouTube	930
3	Windows Live (MSN, Hotmail)	547
4	Netlog	209
5	Smartschool	143
6	Spele.be/nl	105
7	Moodle	102
8	Twitter	97
9	Wikipedia	81
10	HLN	74
11	FunnyGames.be/nl	34
12	Gmail	34
13	Sporza	34
14	WeHeartIt	34
15	Spelletjes.be/nl	31
16	Tumblr	31
17	Skype	29
18	DePiraatBaai	28
19	PornHub	22
20	Yourporn	19

werk, en vaak richten ze zelf ook een Facebookgroep op om te overleggen. Dat doen ze op eigen initiatief, want niet elke leerkracht heeft de leermogelijkheden van SNS al ontdekt. Slechts 1 op 10 jongeren kreeg het afgelopen half jaar les van een leerkracht die sociale media gebruikte in de lessen.

Jongeren willen het veilig doen

Als het over nieuwe media en privacy gaat, wordt er meer óver jongeren en privacy gesproken, dan mét jongeren. Leerkrachten en ouders hebben het zelden over online privacy. Toch zijn jongeren hier wel mee bezig. Jongeren beschermen zich op hun manier: uitkijken wie ze tot hun contacten toelaten en welke content er over hen online verschijnt. 27% van de bevroegde jongeren deelt zijn vrienden in in lijsten en bepaalt zo wie wat kan zien. Dat lijkt op het eerste zicht weinig, maar anderzijds ligt dat cijfer wellicht bij volwassenen niet spectaculair hoger. Integendeel zelfs.

Privacy op sociale netwerksites mag dan wel een veelbesproken zorg zijn, niet alle leerkrachten besteden hieraan aandacht in de klas. Het is huppel hier hopeloos achterop, amper 10% van de jongeren kreeg uitleg over privacy-instellingen in de les. De baso- en tso-leerkrachten doen het een stuk beter, bij respectievelijk 31% en 44% van de jongeren kwam dit aan bod in de les.

Zelf aan de slag?

Hoe kun je nu met al deze grafieken, tabellen en cijfertjes zelf aan de slag gaan in je job? Veel heeft te maken met de juiste attitude,

Foto van Sander Belmans

maar er zijn ook een pak praktische dingen die je vrij gemakkelijk kunt realiseren. Jeugdwerknet vzw en Graffiti Jeugddienst zetten je graag op weg met een zespuntenplan:

- 1. Experimenteer:** Met een gsm kan je meer dan bellen alleen. Ontdek de verschillende mogelijkheden die media te bieden hebben. Verras jezelf en steek jongeren hiermee aan.
- 2. Netwerk:** Kinderen en jongeren zitten massaal op sociale netwerksites zoals Facebook. Het is een krachtig medium om met hen in interactie te treden en te weten te komen waar ze mee bezig zijn. Gebruik dat netwerk in je klas of school. Maar maak afspraken met je collega's over wat wel en niet kan. Is het bijvoorbeeld wel wenselijk dat je als leerkracht persoonlijk bevriend wordt met je leerlingen? Of is een afgesloten Facebookgroep een betere oplossing?

- 3. Ontdek:** Hoe kunnen we als ouder, leerkracht of jeugdwerker meepraten over online privacy als we zelf niet helemaal op de hoogte zijn? Google jezelf. Neem je eigen profiel op je sociale netwerksite onder de loep. Of beter, speur bij je contacten naar 'gevoelige' content die ze deelden.
- 4. Praat:** Nieuwe media is voor jongeren alomtegenwoordig. Laat het dan ook een evident gespreksonderwerp zijn in de klas, het buurthuis of in de jeugdbeweging. Wissel ervaringen uit, en wees niet bang om van hen dingen bij te leren.
- 5. Speel:** Zowel kinderen als jongeren spelen graag: online, offline en soms zelfs beide tegelijkertijd. Media kan een wezenlijk deel van speelse activiteiten worden: gsm-tikkertje, een online zoektocht, QR-codes op trektocht...
- 6. Deel:** De kostprijs van media vormt voor jongeren een groot struikelblok, zowel voor jongeren uit sociaaleconomisch kwetsbare gezinnen als andere jongeren. Organisaties kunnen hieraan tegemoetkomen door mediatoestellen uit te lenen of door gratis wifi aan te bieden in hun lokaal, jeugdhuis, school...

Kristof D'HANENS*

* Kristof D'hanens (29) is medewerker communicatie, redactie en nieuwe media bij Jeugdwerknet vzw. Sinds 2007 werkt hij mee aan het tweejaarlijkse Apestaartjarenonderzoek. Daarnaast geeft hij bijna wekelijks vormingen en lezingen over jongeren en nieuwe media aan jeugdwerkers in binnen- en buitenland (kristof@jeugdwerknet.be).

BRONNEN

Onderzoeksrapport Apestaartjaren 4, Jeugdwerknet, Graffiti Jeugddienst en de vakgroep MICT van de UGent (2012) is gratis te downloaden via www.apestaartjaren.be

“Doe keer normaal”

GAS-boetes voor minderjarigen

Bruno VANOBBERGEN & Marjan ROM

Gemeentelijk Administratieve Sancties, kortweg “de GAS”, staan de laatste maanden opnieuw volop in de belangstelling. Deze sancties zijn er om ‘kleine criminaliteit’ en bepaalde overlastfenomenen aan te pakken. De hernieuwde aandacht voor deze sancties heeft veel te maken met een passage uit het laatste federale regeerakkoord. Dat stelt voor om de sanctioneerbare leeftijd naar 14 jaar te brengen. Tot grote tevredenheid van veel Vlaamse steden en gemeenten. Tot grote ergernis van het jeugd- en welzijnswerk. In deze bijdrage zetten wij een aantal fundamentele kanttekeningen bij de GAS op een rij.

Overlastboetes voor minderjarigen: waarover hebben we het?

De gemeentelijke administratieve sancties werden in 1999 ingevoerd. Bedoeling van dit nieuwe systeem was om de ‘kleine’ criminaliteit en bepaalde overlastfenomenen aan te pakken. Bezondig je je aan een vorm van overlast (bv. sluikestorten), dan riskeer je een administratieve boete van maximum 250 euro. Op dat moment kwamen jongeren er nog niet aan te pas: de GAS bestonden enkel voor 18-plussers. Maar daar kwam vrij snel verandering in. Na een trage start en een aantal wetswijzigingen werden de GAS in 2004 uitgebreid tot jongeren vanaf 16 jaar, kwamen er meer incidenten in aanmerking voor een overlastboete en werd het aantal beroepsgroepen die deze overlast kunnen vaststellen, uitgebreid.¹ Vandaag liggen wetsvoorstellen ter tafel die ijveren voor een bijkomende leeftijdsverlaging. Daarmee wordt tegemoet gekomen aan het regeerakkoord van Di Rupo I waarin uitdrukkelijk staat dat de leeftijd nog verder zal worden verlaagd naar 14 jaar.

In de praktijk verloopt de procedure op de volgende manier. Gemeentelijke ambtenaren, ambtenaren van vervoersmaatschappijen en bewakingsagenten kunnen vaststellingen doen van bepaalde gedragingen. Die vaststellingen komen terecht bij de sanctionerend ambtenaar die eventueel een boete kan opleggen als de gedraging

in het gemeentelijk politiereglement gesanctioneerd wordt met een ‘administratieve sanctie’. Wildplassen is hiervan een veel voorkomend voorbeeld. Daarnaast heeft de gemeente in bepaalde gevallen ook de mogelijkheid om administratieve boetes op te leggen ook al zijn de inbreuken al strafbaar via het klassieke straf- en jeugdrecht (bv. in het strafwetboek of het politiereglement van de gemeente). Voorbeelden van

dergelijke gemengde inbreuken zijn licht vandalisme of nachtlawaai. De administratieve boete kan dan opgelegd door de gemeente als het openbaar ministerie (parket) laat weten dat ze de feiten zelf niet wenst te vervolgen.

Bij de invoering van de GAS kwamen jongeren er nog niet aan te pas: de GAS bestonden enkel voor 18-plussers.

Het Grondwettelijk Hof heeft zich van in het begin heel kritisch opgesteld ten aanzien van GAS-boetes voor minderjarigen. Het is dan ook onder invloed van het Grondwettelijk Hof dat de wetgever een aantal extra waarborgen voor minderjarigen heeft ingevoerd:

- De GAS-boete voor minderjarigen bedraagt maximum 125 euro. Dit is de helft van de maximumboete voor volwassenen.

- Er is verplichte bijstand van de minderjarige door een advocaat.
- Vooraleer er een boete opgelegd kan worden, moet er een bemiddeling plaatsvinden.
- De minderjarige kan na het opleggen van een GAS-boete kosteloos in hoger beroep gaan bij de jeugdrechtbank.
- Ouders en voogden worden in de procedure betrokken, en kunnen zelf ook hoger beroep instellen bij de jeugdrechtbank.

Wat zeggen de steden en gemeenten?

Verschillende steden en gemeenten geven aan dat er zich vandaag grote problemen stellen rond de aanpak van de zogenaamde 'kleine criminaliteit' en maatschappelijk storend overlastgedrag. De lokale overheden ervaren dat vele incidenten worden geseponeerd omdat ze door de parketten niet als prioritair beschouwd worden of omdat de werklust er te hoog ligt (Christiaensen, 2004). In de praktijk blijven volgens hen zo bepaalde vormen van overlast onbestraft hetgeen het wantrouwen van de publieke opinie ten opzichte van de politiek alleen maar aanwakkert.² Men verwijst ook naar het gevoel van straffeloosheid dat op deze manier bij jongeren zou ontstaan, wat de frustratie van heel wat medeburgers alleen nog maar vergroot.

GAS-boetes zorgen er dan voor dat er kort op de bal gespeeld kan worden. Illustratief hiervoor is het pleidooi voor een 'lik-op-stuk-beleid'. Het systeem van de GAS geven bovendien aan steden en gemeenten de kans om een lokaal sanctioneringsbeleid te ontwikkelen en zo een eigen handhavingsbeleid op touw te zetten. Iedere gemeente legt eigen accenten en bepaalt zo wat al dan niet overlast is. Soms worden de GAS ook gebruikt om jongeren, en hun ouders te bereiken om hen - met de boete als stok achter de deur - hulp te bieden. Het wetsvoorstel dat ouders van spijbelende kinderen wil beboeten met een GAS is in dit verband een duidelijk voorbeeld. *"Minderjarigen die worden betrapt op spijbelen zullen samen met hun ouders worden uitgenodigd om te zien of zij bereid zijn een contract aan te gaan waarin zij zich engageren dat de minderjarige niet meer zal spijbelen en waar desnoods nog een aantal andere begeleidende maatregelen worden voorgesteld. Gaan de ouders en de minderjarige akkoord, dan zal de administratieve boete in de vorm van een gemeentelijke administratieve sanctie vervallen."*³

GAS voor jongeren doorgelicht

Bij de GAS voor jongeren kunnen heel wat bedenkingen worden geformuleerd. Hiermee willen we niet ontkennen dat er soms problemen zijn die een maatschappelijke reactie verdienen of dat we er tegen zijn dat deze zouden worden aangepakt. Wel merken we dat er aan het bestaand systeem heel wat schort. We focussen daarbij in eerste instantie op enkele juridische opmerkingen en kanttekeningen om vervolgens een aantal meer maatschappelijk beschouwende bedenkingen te formuleren bij het systeem zelf.

Willekeur in de bepaling van overlast

Een telkens terugkerend heikel punt is de definitie van wat als 'overlast' wordt beschouwd en dus via een GAS sanctioneerbaar is. De ministeriële omzendbrief OOP 30bis geeft wel een aanzet tot definitie, maar legt meteen ook het probleem van een heldere definitie bloot: *"overlast heeft betrekking op, voornamelijk*

individuele gedragingen die het harmonieuze verloop van de menselijke activiteiten kunnen verstoren en de levenskwaliteit van de inwoners van een gemeente, een wijk, een straat kunnen beperken op een manier die de normale druk van het sociale leven overschrijdt".

Deze definitie brengt zeer weinig opheldering voor wie wil weten wat op gemeentelijk niveau sanctioneerbaar is. Het is een vlag die een zeer brede lading kan dekken. De definitie overlaten aan de lokale overheden lijkt dan de meest aangewezen oplossing, maar dat is het niet. Het 'gebruiksgemak' van zo'n ruime bevoegdheid moet immers afgewogen worden tegenover het fundamentele grondrecht van rechtszekerheid dat ook in het Kinderrechtenverdrag duidelijk geformuleerd wordt (art. 40). We verduidelijken dit even.

In een samenleving waarin elke lokale overheid zelf bepaalt wat ze onder overlast verstaat, wordt een burger verplicht om de verschillende politiereglementen te raadplegen om in te schatten welke gedragingen laakbaar zijn binnen de grenzen van de gemeente waarbinnen hij zich bevindt. Reglementen kunnen verschillen van gemeente tot gemeente, maar afgaande op bovenstaande definitie uit de omzendbrief ook van wijk tot wijk of van straat tot straat. Zo is het voor een individu - en al willen we ze niet onderschatten, zeker voor jongeren - een haast onmogelijke opdracht om in dit kluwen klaarheid te scheppen. Net omdat de praktijk leert dat de klemtonen in gemeenten ook inderdaad heel anders worden gelegd. Bovendien blijken de 'sanctioneerbare gedragingen' die zijn opgenomen in de diverse gemeentelijke politiereglementen ook nog zodanig ruim omschreven dat veel afhangt van de interpretatie van gedrag door de vaststellende ambtenaar en afhankelijk wordt van zijn of haar eigen individuele ervaring en tolerantiegrens. Een blikje op de grond gooien is voor de ene vaststellend ambtenaar een slordigheid, voor de ander sluikestorten. Voorbeelden zijn even uiteenlopend als verbazend. Het zitten op een bankleuning, het zoeken naar drugs in het openbaar, het gebruik van speeltuigen op een manier die overlast kan veroorzaken, het schudden aan takken, het doen schrikken... Het aanwezig zijn op de verkeerde plaats op het verkeerde moment kan gesanctioneerd worden. Een open deur voor willekeur. En dat is ook het gevoel dat zich stilaan nestelt bij jongeren (en niet in het minst de meest kwetsbaren onder hen): *"er zijn geen duidelijke spelregels meer" en "we worden gevisieerd door ordehandhavers."*

Eerder schending dan scheiding der machten

Een tweede fundamentele commentaar bij de wijze waarop de GAS vandaag vaak worden georganiseerd, betreft het principe van de scheiding der machten, een grondbeginsel van onze moderne democratie. Wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht mogen niet verenigd worden in één persoon of één instantie. Deze machten hebben ten opzichte van elkaar en ten opzichte van de burger verantwoordelijkheden door middel van ingebouwde controlemechanismen. In het systeem van de GAS wordt nogal vlotjes over dit basisprincipe heen gestapt. Gemeenten bepalen - als wetgevende

Reglementen kunnen verschillen van gemeente tot gemeente, van wijk tot wijk en van straat tot straat.

macht – binnen het GAS-systeem welke handelingen strafbaar zijn binnen hun grondgebied. Maar tegelijk is het ook de gemeente – via de gemeentelijke ambtenaren - die de strafmaat bepaalt, en aldus in rol van rechter kruipt (rechterlijke macht). Er is geen enkel rechtstreeks toezicht door een hogere overheid of een gerechtelijke instantie.

Als minderjarige heb je de mogelijkheid om een beroepsprocedure bij de (jeugd)rechtbank op te starten tegen een opgelegde GAS. Die

Vanuit het standpunt van de minderjarige is in hoger beroep gaan niet zonder risico.

kan de GAS-boete en de bepaling uit het politiereglement kritisch bekijken. Maar – op basis van de beperkte cijfergegevens waarover we beschikken – blijkt in de praktijk dat de rechter zelden tot nooit hiertoe de kans krijgt omdat er bijna nooit een hoger beroep ingesteld wordt. Begrijpelijk vanuit het standpunt van de minderjarige, want dit hoger beroep is niet

zonder risico. De jeugdrechtbank kan de opgelegde boete immers vervangen door een gewone jeugdbeschermingsmaatregel. Welke minderjarige zal het hele juridische labyrint doorkruisen om in te gaan tegen een boete die maximum 125 euro bedraagt, met als mogelijk risico dat de boete wordt vervangen door maatregelen die een veel grotere directe impact hebben⁴

Aandacht voor uitsluitingsmechanismen: belang van een breder beleid

Bovenstaande bedenkingen hebben betrekking op het bestaande GAS-discours zelf. Ze stellen vragen bij de uitgetekende procedures en kaarten gebrekkige definities aan. De laatst geformuleerde bedenking met betrekking tot de scheiding der machten vormt een mooie opstap naar een meer maatschappelijk-filosofische analyse van de GAS.

Het gevaar bestaat dat we in de hele beweging voor een (verdere) versterking van de GAS, de strijd tegen kansarmoede, en sociale uitsluiting uit het oog verliezen (Meerschaut & De Hert, 2007). De oorzaken die aan de basis liggen van ‘storend’ gedrag krijgen geen plaats, laat staan een oplossing binnen de GAS. De focus komt te liggen op de manifestatie van bepaald gedrag, eerder dan op de achterliggende redenen voor het gesteld gedrag. Vaak zelfs met de bedoeling om deze lastige vragen niet langer te hoeven stellen (Kay & Tisdall, 2006). Het gaat dan simpelweg om jongeren die zich verantwoordelijk moeten gedragen en ouders die hun kinderen onder controle moeten houden. GAS verschijnen dan als een geïnstitutionaliseerd onvermogen om constructief om te gaan met samenlevingsproblemen zoals armoede, slechte huisvesting, gebrek aan openbare ruimte,... (De Wree & Van Malderen, 2008). Samenlevingsproblemen worden herleid tot individuele problemen. Dat vele problemen vaak ontstaan door de organisatie van een bepaald beleid of een gebrek daaraan, wordt al te vaak over het hoofd gezien (Verfaillie, 2008). Een belangrijke modaliteit binnen dit beleid is het omvormen van de sociale dien-

sten tot een controle-instrument van die groepen die zich niet willen of kunnen inpassen in de neoliberale samenleving. We zien hoe vandaag diverse lokale besturen in onder meer Mechelen, Lokeren en Antwerpen dwangtrajecten ontwikkelen waarin men ook de hulpverlening en het algemeen welzijnswerk betreft⁵. De praktijk van de GAS beperkt zich daarmee niet tot vaststellen en bestraffen: de maatregelen worden ook “preventief” ingezet. In bepaalde gevallen kan men een boete vermijden als men zich inschakelt in een hulpverlenings- of activeringstraject. Sociaal werk wordt zo ingeschakeld in de behoeften en eisen van de nieuwe veiligheidsdoctrine.

Jongeren als kop van jut

In de sterk toegenomen beleidsmatige inzet op veiligheid en het minimaliseren van (gevoelens van) overlast vormen jongeren een kwetsbare groep. Het is soms zeer moeilijk om niet in casuïstiek te vervallen, maar wanneer men het zitten op de leuning van een bank tot direct sanctioneerbaar gedrag herleidt, is het duidelijk dat men daarmee niet de doorsnee senior viseert. Of wat gedacht van de burgemeester van Mol die, gevraagd naar de reden waarom op de grond spuwen voortaan verboden is, het verbod als volgt ‘nuanceert’: “Een wielertoerist die door onze straten passeert en eens op de grond spuwt, laten we ongemoeid. Maar jongeren die voor de deur van de bib er een sport van maken om op de grond te spuwen, daar gaan we wel tegen optreden”⁶. Jongeren in de publieke ruimte, het is vandaag geen vanzelfsprekend gegeven.

In de maatschappelijke discussie rond jongeren in de publieke ruimte lijkt het behoud van de rust en anonimiteit van de publieke ruimte een belangrijke factor. Een eerste opvallend gegeven daarbij is de *anonimiteit van de publieke ruimte als niemandsland*. Straten worden vandaag grotendeels gereduceerd tot transit zones die in functie staan van mobiliteit tussen functionele plaatsen. Binnen die ruimte is er niet echt veel plaats voor ontmoeting. Dat uit zich bijvoorbeeld in het actuele skatebeleid waar men skaters liever een plek geeft binnen een duidelijk afgebakend skatepark (lieft in de marge van de stad) dan dat ze *gewoon* deel uitmaken van een dorps- of stadsplein (De Welter, De Visscher & Vanobbergen, 2007). Ten tweede is de publieke ruimte steeds meer tot een *gecommercialiseerde ruimte* verworden. De publieke functies worden in grote mate opgenomen door semipublieke ruimtes. Plekken zoals shoppingcentra en bioscoopcomplexen vervullen weliswaar een aantal publieke functies, maar zijn in wezen privaat bezit. De toegang tot deze plaatsen is dus nooit volledig vrij en er gelden duidelijke regels met betrekking tot wat gewenst en toegestaan is. Bovendien impliceert de commercialisering van publieke ruimtes dat de interacties die er mogelijk worden gemaakt vooral van instrumentele waarde zijn. Mensen worden er in de eerste plaats aangesproken als consument.

Sociaal werk wordt ingeschakeld in de nieuwe veiligheidsdoctrine.

Er bestaan dus verschillende opvattingen over welk gedrag wenselijk is in de publieke ruimte. Die verschillende manieren van kijken naar gedragingen en belangen in het gebruik van openbare ruimte, maken dat bepaald gedrag van jongeren voor andere buurtbewoners bedreigend kan overkomen. Hurenkamp en Tonkens (2011) formuleren het hebben van een gemeenschappelijke noemer, van gedeelde

De publieke ruimte is te weinig ingericht als ontmoetingsruimte.

normen, als voorwaarde voor herkenning en vertrouwen in anderen. Omgekeerd leidt onbegrip en gebrek aan herkenning tot wantrouwen. Het feit dat jongeren de beschikbare ruimte op een andere manier gebruiken dan volwassenen, zorgt dus voor wantrouwen. Dit onderling wantrouwen en gebrek aan herkenning, werkt stereotyperingen in de hand. Het ontbreekt aan betere, genuanceerde informatie voor het inschatten

van anderen, aldus Blokland (2009). Een proces van stereotypering en eenzijdige beeldvorming dreigt te resulteren in de maatschappelijke uitsluiting van bepaalde groepen mensen met (leeftijds)discriminatie tot gevolg.

Hoewel uit diverse onderzoeken blijkt dat het zin heeft om regelmatig te praten met jongeren op straat, laten veel omwonenden dat na. Soms uit angst voor geweld of represailles, bijna altijd omdat ze niet kunnen inschatten wat de reactie zal zijn. Dat hangt vaak samen met wat door Blokland (2009) publieke familiariteit is genoemd. Daarmee doelt ze op de kennis die nodig is om in te schatten wat je van een ander kunt verwachten. Die publieke familiariteit kan tot stand komen door elkaar herhaaldelijk tegen te komen. Herhaalde samenkomst faciliteert familiariteit, ook als het slechts vluchtige contacten betreft. De publieke ruimte is echter te weinig ingericht met het oog op het faciliteren van familiariteit. Immers, zulke familiariteit ontwikkelt zich minder vanzelfsprekend en vrijblijvend wanneer de openbare ruimte minder een verblijfsruimte is.

“Doe keer normaal”

Op de grond spuwen, op de leuning van een bank zitten, aan takken trekken, ... het lijstje van gedragingen die onder de gemeentelijk administratieve sancties vallen kende de voorbije maanden een ongebreidelde uitbreiding en creativiteit. Tegelijk is er de duidelijke roep om zo snel mogelijk de GAS voor jongeren vanaf 14 jaar mogelijk te maken. Deze roep is zeker niet unaniem, maar het dominante politieke en maatschappelijke vertoog over de wenselijke toepassing en uitbreiding van de GAS voor minderjarigen is heel duidelijk. Met de GAS zoals we die vandaag vormgeven, lijken we elke zin voor realiteit verloren te hebben.

In deze bijdrage hebben we dit proberen aantonen. Zo wezen we in eerste instantie op de vele juridische bezwaren die bij de GAS voor minderjarigen kunnen worden geformuleerd. Er is de willekeur die zich installeert wanneer de lokale besturen de ruimte krijgen om overlast door jongeren zelf te definiëren, er is de heel beperkte invulling van de bemiddelingsprocedure en er is ten slotte het schen-

den van het principe van de scheiding van de machten. Maar er is meer. De GAS lijken vooral aan symptoombestrijding te doen. Ze kaderen binnen een beleid dat oorzaken van maatschappelijke problemen eerder bij het individu situeert dan dat het oog heeft voor wat structureel in de samenleving fout loopt. Bovendien is de dominantie van het veiligheidsdiscours vandaag zo groot dat iedereen potentieel dader lijkt. En dat is toch niet normaal.

Bruno VANOBBERGEN & Marjan ROM
Kinderrechtencommissariaat
Leuvenseweg 86
1000 Brussel

NOTEN

1. Voor een uitgebreidere evolutie: zie KINDERRECHTENCOALITIE, Standpunt van de Kinderrechtencoalitie inzake gemeentelijke administratieve sancties voor minderjarigen, 2011, te raadplegen op <http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Standpunt%20GAS.pdf>; Put, J. (2010). *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge: die Keure, 347 e.v.
2. MvT bij het wetsontwerp tot invoering van gemeentelijke administratieve sancties, *Parl. St. Kamer* 1998-99, nr. 2031/1, 1-2; Verslag namens de Commissie voor Binnenlandse zaken, de Algemene Zaken en het Openbaar Ambt, *Parl. St. Kamer* 1998-99, nr. 2031/4, 2.
3. Wetsvoorstel tot wijziging van de Nieuwe Gemeentewet wat de invoering van gemeentelijke administratieve sancties voor spijbelen betreft, *Parl. St. Kamer* 2010-11, nr. 1451/1.
4. Zie ook C. VAN ROY, “Bestrijding van overlast blijkt een lastige juridische klus: over de wijziging van de gemeentelijke administratieve sancties”, *RW* 2005-2006, 453.
5. Voor een illustratie hiervan, zie: <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2012/05/22/volle-gas-vooruit-in-de-voorbeeldige-stad>
6. Het Nieuwsblad, “Voorbijganger doen schrikken, levert sanctie op”, 24 mei 2012.

BIBLIOGRAFISCHE REFERENTIES

- Blokland, T. (2009). Oog voor elkaar. *Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Christiaensen, S. (2004). Gemeentelijke administratieve sancties: een verhaal van gerechtelijke werklast en gemeentelijke overlast, *Panopticon* 4 (1).
- De Welter, J., De Visscher, S. en Vanobbergen, B. (2007). Is een ramp een ramp? De dominante constructie van de publieke ruimte door skaters uitgedaagd, *Pedagogiek. Wetenschappelijk Forum voor Opvoeding, Onderwijs en Vorming*, 27(3), 187-200.
- De Wree, E., Van Malderen, S. (2008). Waarheid, durven, doen? Bevindingen over de aanpak van overlast, in: Vakgroep Strafrecht en Criminologie, *Update in de criminologie: overlast en de maatschappelijke aanpak ervan*. Mechelen: Kluwer, 27.
- Hurenkamp, M., Tonkens, E., (2011). *De onbeholpen samenleving. Burgerschap aan het begin van de 21e eeuw*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Kay, E., & Tisdall, M. (2006). Antisocial behaviour legislation meets children's services: challenging perspectives on children, parents and the state, *Critical Social Policy*, 26 (1), 101-120.
- Meerschaut, K., De Hert, P. (2007). De Belgische discussie over overlast en GAS vanuit stedelijk en grondrechtelijk perspectief: case study van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, *Veiligheidsbeleid: meer strafstaat, minder sociale staat?*, Progress Lawyers Network, 85.
- Verfaillie, K. (2008). Zijn beleidsmakers overlastveroorzakers? Over verantwoordelijkheid en reflexiviteit in beleidsprocessen, in Vakgroep Strafrecht en Criminologie, *Update in de criminologie: overlast en de maatschappelijke aanpak ervan*, Mechelen: Kluwer, 88.

Eigen Kracht Conferenties

Kristin NUYTS

De opmars van ‘Eigen Kracht’

Zoekend naar antwoorden op een breed spectrum van hulpvragen, noden en behoeften, is het welzijnslandschap voortdurend in beweging. Zo ontstond er in de loop van de afgelopen decennia een brede waaier aan deskundige diensten en experts. Vanuit hun eigen specialisme werken ze met specifieke doelgroepen en problemen. Maar hulpvragen en -behoeften zijn vaak complex en lopen over verschillende levensdomeinen. Individuele zorgvragers of gezinnen kunnen dan met verschillende hulpverleners te maken hebben. Om de puzzel bij elkaar te houden moet er afgestemd en samengewerkt worden tussen de verschillende diensten. In de praktijk blijkt dat nu net niet altijd evident. Voor professionals is het om diverse redenen niet vanzelfsprekend om in elkaars vaarwater te treden om die ideale afstemming te realiseren. En lang niet alle cliënten slagen erin om de puzzel zelf in elkaar te steken of de stukken op de juiste plaats te houden. Bovendien is het evenwicht tussen verantwoordelijkheid geven en krijgen uit balans. Professionals krijgen soms veel verantwoordelijkheid toegeschoven, zij moeten maar voor een oplossing zorgen. Mensen kunnen daardoor in de afhankelijkheid geraken, wat hen in geen geval helpt om zèlf de situatie in de gewenste richting te buigen. Professionals nemen van hun kant soms al te gretig zelf het stuur over. Cliënten worden dan blinde passagiers, niet goed wetend langs welke wegen hun traject loopt. Ondanks de toename van het aanbod is er niet meteen een daling van de vraag. Het geprofessionaliseerde aanbod biedt ook niet altijd een antwoord op ‘kleine’ noden die net wel het cement kunnen vormen “om het huis recht te houden”. Wie is er bereid de zolder eens een grondige opknappbeurt te geven, wie kan helpen bij het boodschappen doen, wie wil wel ‘s koken of waar kunnen de kinderen eens wat vaker gaan logeren? Het is maar een kleine greep uit ogenschijnlijk onbenullige zaken die een wereld van verschil kunnen maken voor een gezin dat geconfronteerd wordt met moeilijkheden. Lijkt het dan niet veel logischer dat mensen eerst zelf de mogelijkheid krijgen om een voor hen werkbaar oplossing voor te stellen alvorens er een verdere externe interventie plaatsvindt?

Botsend op die grenzen vonden in het hulpverleningslandschap de laatste jaren grote verschuivingen plaats en werd er druk gezocht naar manieren om de hulpverlening meer integraal, vraaggestuurd en participatief te maken. Zo deden de concepten als trajectbegeleiding en case-management hun intrede en zien we recent een snel ontwikkelend landschap van opvoedingsondersteuning met de kracht van de ouders als middelpunt. Maar ook de groei van zogenaamde community-programma’s en sociale netwerkstrategieën is opvallend. Empowerment, actief burgerschap, burgerkracht en informele zorg zijn de laatste jaren niet meer weg te denken kernwoorden in het welzijnslandschap. De jongste jaren ook steeds meer geflankeerd door een beleid dat kampt met wachtlijsten en financiële krapte. Dat een beleid deze wending ondersteunt is toe te juichen, maar legt meteen ook dé achillespees van de krach-

tengerichte benaderingen bloot. We moeten alert waken dat het groeiend appèl op ‘burgerkracht’ net de minst krachtigen niet verder marginaliseert. Het zou ons te ver leiden er binnen dit artikel¹ dieper op in te gaan, maar een samenleving die mensen aanspreekt op hun zelfredzaamheid of beter gezegd ‘samenredzaamheid’ (wie kan rekenen op hulp uit eigen kring staat steviger in zijn schoenen en doet minder beroep op professionele zorg) moet tegelijk een krachtig en effectief aanbod hebben wanneer burgers daar vraag of nood aan hebben.

Op dit krachtgerichte élan waaiden vanuit Nieuw Zeeland de Eigen Kracht Conferenties over naar vele plaatsen in de wereld en via Nederland ook naar Vlaanderen. In het Leuvense werd er vanaf 2007 via enkele projecten met dit model geëxperimenteerd door betrokken vzw’s. In 2010 liepen er binnen het kader van de Integrale Jeugdhulp, in 2 regio’s (Limburg en Vlaams-Brabant) proefprojecten rond Eigen Kracht Conferenties. De doelstelling van de EKC sporen met de beleidslijnen van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. In zijn recente beleidsbrieven staat “het versterken van de informele zorg en de vermaatschappelijking van de zorg” ingeschreven als een van de prioriteiten. De minister oordeelde dat bijkomende ervaring opgedaan moet worden en dat het aanbod uitgebreid moet worden. Hij gaf het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk voor 2011-2012 de opdracht om Eigen Kracht Conferenties intersectoraal te introduceren in Vlaanderen en Brussel. Voor de concrete realisatie van de conferenties wordt er intensief samengewerkt met de vzw EKC.be die van bij de prille opmars van EKC in Vlaanderen betrokken is (zie www.eigen-kracht.be).

Wat is een Eigen Kracht Conferentie (EKC)?

Onder andere in Nieuw Zeeland, waar het allemaal in de jaren ‘80 begon, is het model van Family Group Conferences in de jeugdzorg ondertussen wettelijk verankerd. Als er zich een probleem voordoet, moet eerst de mogelijkheid aan het gezin en het sociaal netwerk zèlf gegeven worden om een oplossing voor te stellen en een plan van aanpak uit te werken. Pas als dat niet lukt of ontoereikend blijkt, kan een andere interventie gebeuren. Geen gecompliceerde indicatiestelling van ‘voor wie en voor wat’? Maar ingeschreven als een burgerrecht: het recht van burgers om zelf uit te maken wat zij als de beste oplossing zien en hoe ze dat willen aanpakken. En in heel wat situaties kan de brede kring van familie, grootouders, bureaus, vrienden ... zelf nog voor een belangrijk deel van de oplossing zorgen. Als het hen gevraagd wordt tenminste. Als er mensen zijn die hen vertellen dat ze zelf een plan kunnen én mogen bedenken. Dat is precies wat een Eigen Kracht Conferentie doet. De EKC keert de gangbare werkwijze en machtsverhoudingen in de zorg om. Mensen die voorheen als de oorzaak van het probleem werden beschouwd, vormen nu het begin van de oplossing. De onderliggende principes zijn eenvoudig en duidelijk: ‘Leg de sturing bij het gezin’ en ‘Maak de kring groter’. Met andere woorden:

laat de mensen zelf aan het woord en breng gezonde (draag)kracht in. Verruim het perspectief, betrek het sociaal netwerk, zet het sociaal kapitaal van mensen in. Concreet wordt er gewerkt naar een bijeenkomst (de conferentie) van één of meerdere personen met hun familie, vrienden, burens... Alle belangrijke personen worden rond iemand samengebracht om een plan uit te werken. In zo'n plan staat wat het netwerk zelf zal doen; de eigen krachten die het wil inzetten. Ervaringen tonen aan dat zo'n conferenties vaak tot verrassende en creatieve oplossingen kunnen leiden voor probleemsituaties. Wanneer ze de kans krijgen, komen families zelf met verrassende oplossingen, die nooit bij de hulpverleners zouden opkomen of die ze nooit voor mogelijk achtten. Families denken en handelen niet in sectoren en modules waardoor de plannen automatisch meer integraal zijn. Ze zijn ook niet gebonden aan kantooruren maar flexibel en bij wijze van spreken 24/24 en 7/7 beschikbaar. Uiteraard moet ook het plan van het netwerk realistisch en binnen de draagkracht van het netwerk blijven, maar het verhoogt wel gevoelig de mogelijkheden om tot creatieve oplossingen te komen. Door de kring te vergroten ontstaat voor de deelnemers ook het effect van 'veel handen maken licht werk' en wordt de individuele belasting kleiner. Dat maakt de zorg niet alleen meer inpasbaar in eigen drukke agenda's, maar het creëert ook de ervaring dat het geheel groter is dan de som der delen. Ook al is de eigen bijdrage misschien relatief klein, het past in een geheel dat wel degelijk een verschil kan maken.

Cliënten hebben het gevoel echt gehoord te worden (geen hulpverleners die het overnemen), hun stem komt duidelijk naar voren. Omdat het om eigen oplossingen gaat, op het lijf van het gezin in kwestie geschreven, bestaat er veel minder weerstand en verloopt de uitvoering van de afspraken vaak vlotter.

Naast het emancipatorische is het ook een uitgelezen manier om vraaggestuurd te werken. Het netwerk bepaalt immers zelf welke professionele hulp ze aanvullend nog wil inschakelen. Door dit grote draagvlak ligt de slaagkans voor interventies hoger. Professionele expertise en de zeggenschap over de eigen levensloop worden zo optimaal met elkaar verbonden. Uit onderzoek is gebleken dat 80% van het plan wordt uitgevoerd door de familie, 20 % wordt aangevuld vanuit de professionele hulpverlening. Uiteraard zijn dit gemiddelden, maar de cijfers tonen wel aan dat er een groot potentieel aanwezig is bij een netwerk dat voor hulpverleners, maar vaak ook voor de cliënten zelf, ongekend was. Deze werkwijze activeert verborgen krachten in de familiale context. Daardoor ontdekken mensen tijdens het proces bij zichzelf een kracht waarvan ze niet meer wisten dat ze erover beschikten. Het waardevolle hiervan is dat mensen ook in de toekomst hieruit kunnen putten.

Hoe verloopt zo'n Eigen Kracht Conferentie?

De conferentie verloopt in drie fasen. Tijdens een eerste informatiefase krijgen de aanwezigen op de conferentie alle informatie die ze willen en die nodig is, in begrijpelijke taal. De coördinator die het proces begeleidt (zie verder) kan in de aanloop naar de conferentie contact opnemen met de aanmelder/hulpverlener om in de eerste ronde bepaalde zaken toe te lichten. Dat kan heel gericht en informatief zijn over bepaalde problematieken, ziektebeelden, thematieken of werkwijzen. Maar ook meer algemeen de eigen 'kijk van de hulpverlener op' bepaalde processen of situaties kan aan de conferentie meegegeven worden.

Wanneer een Comité Bijzondere Jeugdzorg of een jeugdrechter betrokken is op het dossier, moet die vooraf het licht op groen zetten voor een EKC. Vanuit het maatschappelijke mandaat in functie van veiligheid en wettelijkheid, kunnen zij ook bepaalde basisvoorwaarden formuleren (de zogeheten 'beperkende voorwaarden' rond veiligheid en wettelijkheid) waaraan het plan moet voldoen. Een voorbeeld wat betreft de wettelijkheid: in het geval van een spijbelende jongere -18, kan het uiteraard niet dat een netwerk een plan opmaakt waarin de schoolplicht omzeild wordt. Het kan ook meer gericht gaan over bepaalde voorwaarden omtrent verblijf van kinderen, flankerende behandelingsvoorwaarden enzovoort. Om frustraties over het geleverde werk achteraf te vermijden, is het belangrijk dat dit kader vooraf helder en duidelijk is zodat de familie en de coördinator duidelijk het 'speelveld' kennen waarbinnen ze zelf 'vrij spel' krijgen.

Het tweede deel en kerndeel, is de besloten overlegfase. Tijdens het besloten gedeelte is werkelijk het netwerk zelf aan zet. De coördinator en eventueel aanwezige hulpverleners verlaten de conferentie. Nu overleggen alleen de deelnemers die behoren tot het sociaal netwerk met elkaar. Vaak gedurende meerdere uren, tot er overeenstemming bestaat over een plan.

In de derde fase wordt het plan gepresenteerd aan de coördinator en eventuele hulpverleners. De coördinator overloopt of alles duidelijk en werkbaar is voor iedereen. Ook praktisch worden alle punten grondig overlopen zodat iedereen goed weet waar ze zich toe engageren en hoe alles zal verlopen. Na afloop wordt ook afgetoetst of het plan veilig en wettelijk is en voldoet aan de vooraf bepaalde voorwaarden van consultants of jeugdrechter.

Na de conferentie is er ook de opvolging van het plan. Eén en drie maanden later neemt de coördinator nog eens contact op met enkele mensen uit het netwerk (die zich daarvoor opgaven) om na te vragen hoe de uitvoering van het plan loopt. Maar het is niet de bedoeling dat de coördinator een nieuwe gezinscoach, trajectbegeleider of wat dan ook wordt. Hij of zij 'komt en gaat' voor een afgebakende periode en met één duidelijk doel: de conferentie faciliteren. Cliënten blijven zo maximaal eigenaar van de oplossing.

Hoewel de familie dus het heft grotendeels in eigen handen houdt, wordt er zoals gezegd meestal voor delen van het plan professionele hulp ingeschakeld. EKC beoogt zoveel mogelijk een tandem van professionele hulp waar nodig en informele hulp zoveel het kan. Het is aan de bestaande of de gewenste hulpverlening om dit plan als 'sturend' te aanvaarden en een vraaggestuurd aanvullend of ondersteunend aanbod te voorzien. Dat vraagt openheid. Want de medaille van 'eigen plannen werken beter' heeft een keerzijde. Dat adagium geldt immers ook voor hulpverleners: het door henzelf opgemaakte hulpverleningsplan werkt in hun ogen beter...

Naast het voorzien van een aanvullend aanbod, kunnen hulpverleners ook erg ondersteunend zijn voor het netwerk bij de uitvoering van hun eigen plan en het opvolgen van de afspraken. "Hoe stond dat ook alweer in jullie plan?" is een heel krachtige vraag! Getuigenissen leren dat het geloof van hulpverleners in de eigen krachten van hun cliënten een zeer belangrijke en kritische succesfactor is bij de opstart, uitvoering én opvolging van de EKC.

Samen met de kinderen en jongeren

Als participatief model in de jeugdhulpverlening, wil EKC kinderen en jongeren maximaal betrekken en hen ook aanwezig stellen tijdens de conferentie. Ze worden op hun maat aangesproken en voorbereid. De vraag die aan de kring wordt voorgelegd dient ook door de kinderen/jongeren onderschreven te worden. Zo is het niet de bedoeling dat, wanneer het bijvoorbeeld gaat om een spijbelende jongere, de familie of het netwerk een plan gaat opmaken 'Hoe krijgen we hem/haar terug op de schoolbanken?' Deze vraag is te sturend en zal hertaald moeten worden naar een meer 'open' vraag waarbij ongetwijfeld ook het welbevinden van de jongere centraal staat. Wat is haar/zijn kijk op de situatie? Wat loopt er volgens haar/hem mis? Wat ziet zij/hij als mogelijke oplossingen? Het is niet de bedoeling er een soort werkplan voor deze jongere van te maken, maar met de jongeren en zijn netwerk samen tot oplossingen te komen die ze samen onderschrijven.

Het gegeven dat de kinderen/jongeren tijdens de conferentie aanwezig zijn, zorgt ervoor dat de focus op de kinderen behouden blijft. Voor kinderen en jongeren wordt er steeds met een vertrouwensfiguur gewerkt. Dat is iemand die ze zelf kiezen, uit de eigen kring, en die hen bijstaat als ze zelf niet meer uit hun woorden geraken of als het hen 'zwaar' of teveel wordt. Als het nodig is, bewaakt de vertrouwenspersoon dat de kinderen een conferentie (deels) kunnen verlaten. Er wordt gezorgd voor opvang door de coördinator die buiten wacht, of er worden vriendjes voorzien om wat mee te spelen. Hoewel het voor hen niet altijd makkelijk zal zijn, leert de praktijk dat dit ook voor kinderen en jongeren vaak een sterke en beklievende ervaring van betrokkenheid is: ze ondervinden dat er een sociaal netwerk bestaat waar je op kan terugvallen bij moeilijkheden. En het proces blijft 'hangen', los van de oplossing. Het gegeven dat mensen het de moeite vonden om samen te komen voor en rond hen, geeft hen het gevoel dat ze de moeite zijn.

Meer dan een methode...

Hoe vanzelfsprekend de uitgangspunten ook mogen lijken, de werkelijke implementatie van deze principes blijkt, ook internationaal bekeken, niet evident. Vaak horen we reacties in de trant van "we werken al met de families". Er wordt inderdaad meer en meer met de context gewerkt, maar de kracht van de EKC ligt in dat stapje verder gaan. Mensen consulteren of betrekken is nog niet hetzelfde als ze zelf laten plannen, besluiten en uitvoeren.

Het vereist een (cultuur)omslag in denken en handelen bij cliënten en hulpverleners, maar ook in organisaties en beleid. De kritische factor bij de invoering van eigen kracht benadering blijkt volgens internationale ervaringen niet de vraag of burgers al dan niet zelf plannen kunnen maken. Dat lukt meestal wel. De kritische factor is de inbedding van Eigen Kracht 'Kijk' in bestaande structuren en systemen in professionele organisaties. Kunnen professionele organisaties dit in hun systeem inpassen? De grondslagen van emancipatorisch werken met families zou moeten vastgelegd worden in doelstellingen, uitvoeringsprincipes en kwaliteitscriteria en uiteindelijk zoals onder meer in Nieuw Zeeland, wettelijk verankerd moeten worden als een burgerrecht.

Zover zijn we echter nog niet. We ervaren dat er in teams vaak veel (tijdrovend) gewikt en gewogen wordt *'of we in deze situatie een*

EKC zouden voorstellen'. Maar uiteindelijk komt het eropaan dat net die beslissing bij de families zelf komt te liggen wanneer ze het systematisch voorgesteld krijgen. Om de preventieve slagkracht te maximaliseren, zou een EKC steeds moeten worden aangeboden wanneer iemand zich aanmeldt bij de (eerstelijns)hulpverlening. Maar ook tijdens lopende hulpverleningstrajecten, kan een EKC zinvol worden ingezet wanneer er een beslissing moet worden genomen over bepaalde zaken of een oplossing moet worden gezocht voor bepaalde problemen. Vanuit een participatief oogpunt en krachtgerichte benadering zou het vanzelfsprekend moeten zijn dat op zulke momenten telkens de familie of het netwerk zelf de zeggenschap blijft behouden over wat zij als mogelijke oplossingen zien. Of dat zij daar ten minste op worden aangesproken. Maar ook cliënten zelf zijn dat (nog) niet gewend. De mogelijkheid bestaat om als burger rechtstreeks zelf aan te melden, maar vooralsnog staan we daar in Vlaanderen ver van af. Hulpverleners of verwijzers hebben aldus vaak de dubbele opdracht om eigen drempels te overwinnen, maar ook om hun cliënten te helpen hun drempels te overwinnen. In specifieke verdiepvorming voor hulpverleners proberen we hen daar gericht in te trainen.

Een goede voorbereiding is goud waard! De onafhankelijke coördinator

Een gezin in moeilijkheden heeft meestal wel iets anders aan zijn hoofd dan een conferentie te organiseren. Men is moe, bezig met overleven, moedeloos .... Het netwerk rond het gezin lijkt verdwenen, verbrokken. Iedereen lijkt afgehaakt te hebben. Een grote bijeenkomst organiseren is misschien wel het laatste waar men aan denkt. Gaat er wel iemand komen? Gaat er geen ruzie zijn? Dat dit gepaard gaat met veel 'ja maars...' is niet uitzonderlijk. Daarom wordt het gezin bij de voorbereiding van die conferentie geholpen door een onafhankelijke coördinator. Die ondersteunt het gezin bij de organisatie van de conferentie. De coördinator kan de tijd nemen om door te vragen en zo tot een netwerk te komen dat voor hulpverleners niet altijd te overzien is. De onafhankelijke coördinator is geen professional. Het is een geëngageerde burger, een vrijwilliger die een driedaagse opleiding kreeg. Hij zoekt mee uit wie er allemaal aanwezig moet zijn, informeert en motiveert mensen, zoekt naar oplossingen voor de onvermijdelijke "ik-kom-niet-als-die-komt" reacties en zorgt mee voor de praktische organisatie. Deze vrijwilliger is niet verbonden aan een hulpverleningsorganisatie en heeft geen enkel belang bij de inhoud en de uitvoering van het plan dat een conferentie uitwerkt.

Gebaseerd op een burgerschapsmodel is er bewust gekozen om met vrijwilligers te werken om op die manier de familie maximaal zelf aan zet te laten. Het is een sterk signaal dat er een gewone burger is die je daarin bijstaat. Zelf een plan 'mogen' maken is immers iets anders dan de boodschap geven 'trek uw plan'! De vrijwilliger kan ook niet als 'expert' worden aangesproken en zit daardoor in de positie om veel meer neutraal blijven. Dat werkt minder sturend enerzijds en anderzijds geeft het de familie ook meer ruimte om vrijuit te spreken.

Voor wie en wat?

Een EKC kan in vele situaties ingezet worden want het opzet van een EKC is besluitvorming, het maken van een plan. Het is geen

vorm van hulpverlening, maar wel een manier om gezinnen te helpen kiezen welke eigen krachten ze kunnen en willen inzetten, en welke professionele hulp ze wensen. Vandaar dat er – hoe vreemd dat ook mag klinken – geen specifieke doelgroep is voor EKC. Er zijn dan ook geen formele uitsluitingscriteria² en de aanmeldingsvragen zijn zeer divers. Belangrijk is wel dat mensen goed geïnformeerd worden en vrijwillig bereid zijn in het traject te stappen. Het voorstel tot een EKC kan uiteraard vanuit de hulpverlener, Comité Bijzondere Jeugdzorg of jeugdrechtbank (motiverend) worden geïnitieerd, maar het is de familie zelf die uiteindelijk beslist om mee in te stappen of niet.

Hoewel het, zoals eerder vermeld, wenselijk is EKC zo preventief mogelijk in te zetten om escalatie van problemen te vermijden, vormt de ernst van de problemen of gezinssituatie een tegenindicatie. Onderzoek heeft uitgewezen dat er geen verband bestaat tussen de ernst van de situatie en de uitkomst van een EKC³. Belangrijk is wel dat er een goede kring kan gemaakt worden. Die kring kan groot of klein zijn, maar belangrijkste is dat er mensen zijn die mee willen denken en ondersteunen. Zoals reeds gezegd, brengt de samenstelling van de kring een andere dynamiek op gang waaruit creatieve oplossingen kunnen komen en die op een of andere manier de draagkracht van het gezin kan verhogen.

In tegenstelling tot wat men vaak denkt, spelen de achtergrondkenmerken van families nauwelijks een rol voor het succes van een Eigen Kracht Conferentie. Er is in onderzoek geen relatie gevonden tussen de achtergrondproblematiek en het al dan niet komen tot een conferentie⁴. Door het verbreden van de kring is niet de achtergrondproblematiek van één persoon doorslaggevend, de inzetbare krachten in de grotere kring wegen zwaarder.

Wanneer er echt geen ‘kring’ kan worden samengesteld, zijn er misschien op dat moment andere zaken eerst nodig. In dit project hebben we zulke situatie nog niet meegemaakt. Wel blijkt het vermoeden van ‘isolement’ voor veel hulpverleners (zeker zij die met

de meest kwetsbare groepen werken) of eventueel bij de cliënten zelf een drempel om met een EKC traject te starten. Toch toont de internationale praktijk aan dat er veel vaker wel dan niet, ook dan een kring kan worden samengesteld. Het spreekt voor zich dat dan de concrete ervaring van verbondenheid en solidariteit zowel voor de betrokkenen als vaak ook voor de hulpverleners zelf een sterk positieve ervaring kan zijn.

Praktisch

Aanmeldingen kunnen in principe rechtstreeks door individuen of families, maar tot nu toe verloopt een aanmelding meestal via de hulpverlening, het Comité BJB of de jeugdrechter. Iedereen, waaronder CLB, school...) die werkt met gezinnen en/of jongeren (tot 23 jaar) kan binnen dit project aanmelden. Een aanmelding gebeurt via een aanmeldingsformulier dat je kan downloaden via www.steunpunt.be of kristin.nuyts@steunpunt.be.

Voor meer info ook www.eigen-kracht.be of www.eigen-kracht.nl

Kristin NUYTS

*stafmedewerker Steunpunt Algemeen Welzijnswerk,
projectverantwoordelijke Eigen Kracht Conferenties,
kristin.nuyts@steunpunt.be
Steunpunt Algemeen Welzijnswerk
Diksmuidelaan 36 A
2600 Berchem

NOTEN

1. Zie bijvoorbeeld Steyaert J. & Winsemus A. (2011); Lang Leve de Samenleving. Big society als importproduct voor Vlaanderen? Alert, 2011, 4, 8-16.
2. Gezien dit project gefinancierd wordt door IJH is de doelgroep beperkt tot gezinnen met kinderen of jongeren tot 23 j.
3. De Kleine Gids Eigen Kracht Conferenties, Kluwer, 2011, p. 126.
4. Idem

Toeleder of partner in de vrije tijd?

De Brede School en bevindingen uit jeugd(werk)onderzoek

Tineke VAN DE WALLE¹

De Brede School is een interessant onderwerp voor allen die bezig zijn met de vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren uit maatschappelijk kwetsbare groepen. Deze tekst gaat over de positionering van de Brede School in het domein van de vrije tijd. In de projectoproep Brede School 2010-2013 lezen we dat de Brede Scholen tieners moeten toeleiden naar zinvolle vrijetijdsbestedingen. De auteur van deze tekst argumenteert dat de notie van 'toeleiding' naar vrijetijdsinitiatieven 'mis-leidend' kan zijn.

Sinds 2006 worden Brede Scholen gesubsidieerd door de Vlaamse Overheid (Meire, 2011). In Vlaanderen wordt de Brede School gedefinieerd als 'een samenwerkingsverband tussen verschillende sectoren die samen werken aan een brede leer- en leefomgeving met als doel maximale ontwikkelingskansen voor alle kinderen en jongeren'. Deze definitie en een verdere duiding vinden we in het door Joos, Ernalsteen & Engels uitgewerkt referentiekader Brede School (2010). Ontwikkelingskansen zouden in het bijzonder moeten toekomen in relatie tot de domeinen 'gezondheid', 'veiligheid' (inclusief geborgenheid), 'talentontwikkeling en plezier', 'maatschappelijke participatie' en 'voorbereiding op de toekomst'. Om dit te realiseren richt de Brede School zich op het stimuleren van breed leren, het verbreden van leer- en leefomgevingen en het versterken van leer- en leefomgevingen. Met andere woorden: Brede Scholen proberen een verbinding te maken tussen het schoolcurriculum en de levensreële context buiten de school, ze proberen hiaten op te vangen in het aanwezige vrijetijdsaanbod en/of ze proberen buitenschoolse contexten waarbinnen kinderen zich ontwikkelen (inclusief gezinnen en gemeenschappen) te ondersteunen en te versterken. In lijn met de idee van maximale ontwikkelingskansen voor alle kinderen en jongeren, is er binnen de (ideale) Brede School bijzondere aandacht voor kinderen en jongeren die minder mogelijkheden hebben om zich maximaal te ontplooiën (Joos et al., 2010).

Met dit laatste punt komen we bij een interessante eigenschap van de school: via de school kunnen verbindingen gelegd worden met jeugdgroepen die in mindere mate participeren in jeugdwerkinitiatieven of sport- en cultuurorganisaties. Het gaat dan over allochtonen, BSO-scholieren en kinderen en jongeren in armoede (Smits, 2004; Herbots, 2011); dit zijn ook de groepen die in onze maatschappij gezien worden als groepen met beperkte ontwikkelingsmogelijkheden en minder gunstige toekomstperspectieven. Schoolgebonden vrijetijdsinitiatieven scoren goed op vlak van 'bekendheid' en 'bereikbaarheid', twee vaak gehanteerde indicatoren van toegankelijkheid (Sels, 2010) en dit maakt dus dat deze initiatieven een streepje voor hebben op buitenschoolse vrijetijdsinitiatieven. De stap naar een grotere samenwerking tussen scholen en buitenschoolse verenigingen is vanuit de hoek van het jeugd(vrijetijds) beleid dan ook een logische stap. De Brede School kreeg in 2008 met de 'proeftuinen Brede School' een plaats in het participatiedecreet (decreet van 18 januari 2008 houdende de bevordering van participatie in cultuur, jeugdwerk en sport). Het gaat hierbij over de

betrokkenheid van verenigingen of projecten uit de cultuur-, jeugdwerk- en of sportsector in een Brede School-netwerk. De subsidiëring van deze 'proeftuinen' wordt gezien als een instrument voor de verbreding en verdieping van de socio-culturele participatie van kinderen en jongeren. Een vaststelling is echter dat de effectieve vertaling van deze intentie in de projectoproepen 'Brede School' vrij eng en eenzijdig kan geïnterpreteerd worden. De uitdrukking 'toegeleid worden naar zinvolle vrijetijdsbestedingen' doet denken aan het toeleidingsverhaal in het jeugdwerkveld. Hier wordt een jeugdwerkinitiatief (de jeugdbeweging) boven andere initiatieven geplaatst omwille van de door oud-deelnemers ervaren meerwaarde, en worden de specifieke levenssituaties en perspectieven van de kinderen en jongeren waarover het gaat, vergeten (cf. Van de Walle, 2012). Wanneer men dan vaststelt dat geen 'reële' toeleiding gerealiseerd wordt door de andere initiatieven (voor Brede School: zie Meire, 2011), zou men kunnen besluiten dat deze initiatieven falen. In deze bijdrage haal ik drie argumenten aan die sturen in de richting van een herformulering van de rol van de Brede School in de vrije tijd.

De rijkdom van een divers aanbod in de vrije tijd

Hier leer je op een creatieve manier bezig zijn. Je leert je te amuseren met alledaagse zaken. Dat vind ik er zo tof aan. Je kunt hier dingen doen die je ergens anders nooit zou doen. Je voetbalt op de chiro bijvoorbeeld niet zoals op school. Bijvoorbeeld zeepgliden of een simpel bosspel ga je ergens anders niet spelen. Je kunt je zo vuil maken als je maar wilt. Ik denk wel dat dat het verschil maakt met 'normale hobby's'.

(Jeugdwerkstudie: Van de Walle, 2011²).

- Beter, ja dat moet ik wel zeggen.

En door wat juist?

- Door soms conflicten met [de coach]; als ik met hem praatte wanneer we conflicten hadden, dan moest ik mij koest houden en die zei dan dat ik dat moest uitpraten.

Dus als je conflicten had tijdens de maandaggroep dan zei [de coach]...

- Ja je moet praten, en niet zo snel uitvliegen. Dat die dat ook merkte dat ik snel uitvloog enzo. Soms heb ik dat nog, zo van die uitbarstingen, maar veel minder.

(Studie sport-plus projecten: Haudenhuyse, 2012, p. 123³)

Eigenlijk als je voetbal doet en je gaat in de middagsport voetballen, is dat eigenlijk gewoon voor 't plezier, dat zijn gewoon oefenwedstrijden, allee ja, zo gewoon om te shotten. (...) Dan word je een beetje beter maar niet dat je dan echt bijleert.

(Studie Brede Scholen: Meire, 2011, p. 58)

Een eerste argument is dat een enge invulling van de notie van toeleiding voorbij gaat aan het feit dat de diversiteit van jeugdinitiatieven in de vrije tijd een belangrijke troef is. Wanneer men de toeleiding naar welbepaalde clubs in de omgeving van de school gaat vooropstellen, dan impliceert dit ook dat men welbepaalde invullingen van de vrije tijd voorop stelt. Volgens Meire (2011) is een belangrijke motivatie van Brede Scholen het toeleiden naar 'reguliere clubs'. Een selectieve lezing van jeugdonderzoek zou dit perspectief kunnen versterken: op basis van interviews met deelnemers van reguliere clubs kom je inderdaad tot positieve appreciaties van het 'reguliere circuit'. Pas wanneer je getuigenissen verzamelt uit verschillende hoeken van het vrijetijdsdomein, dan zie je dat (andere) jongeren om diverse redenen (ook) andere vrijetijdsorganisaties waarderen. Er zijn contexten waar je voetbal speelt met creatieve aanpassingen (jeugdbeweging), contexten waar je 'gewoon kunt shotten' (op school) en contexten waar je vooral ook beter wordt in voetbal (voetbalclub). Sommige jongeren zullen zich vooral aange trokken voelen tot één van deze mogelijkheden en anderen zullen de verschillende contexten net waarderen omwille van hun verschillende aanpak en de variatie die dit hen biedt. Bovendien zijn er tussen vrijetijdsinitiatieven ook verschillen in de mate waarin er hierbinnen ruimte is om in te spelen op specifieke vragen en behoeften van kinderen en jongeren. Jeugdinitiatieven gericht op maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren worden zelden 'regulier' genoemd, maar hebben toch vaak de (culturele en pedagogische) expertise in huis die hen toelaat om meer te bieden aan hun deelnemers dan louter amusement (Haudenhuyse, 2012; Van de Walle, 2012). Dit alles zou er ons alvast moeten van weerhouden om bij voorbaat te gaan invullen tot welke 'zinnvolle' vrijetijdsactiviteiten Brede Scholen zouden moeten toeleiden. Tegelijk rijst ook de vraag naar de betekenis van jeugdinitiatieven die opgezet worden vanuit de Brede School. Zijn zij louter een opstapje naar iets anders of hebben zij een 'eigen waarde'? Versterken zij niet de rijkdom van het georganiseerd vrijetijdsaanbod? Een frappante illustratie komt uit de studie omtrent de Brede School van Kind & Samenleving (Meire, 2011). Hier wordt het voorbeeld gegeven van het Brede School-initiatief 'tapas' dat na school georganiseerd wordt door een buurtsportorganisatie en de kinderen laat proeven van allerhande sporten. De kinderen weten dat de achterliggende idee is dat men kan 'proeven' van een sport om die sport dan zelf te gaan doen, maar – zo lezen we in het onderzoeksrapport – 'desgevraagd kunnen ze geen voorbeelden van reële toeleiding geven' (Meire, 2011, p. 72). De vraag is dan of dit erg is; of 'proeven' op zich geen zinnvolle vrijetijdsbesteding kan zijn.⁴

Alternatieve sociale ruimtes

Zou dat leuk zijn om daar andere kinderen ook te leren kennen?

- Ja.

- Neen.

- Ik hou het liever bij mijn eigen sociale vriendenkring. Mooi gezegd hé. Je bedoelt dat je daar voldoende mee hebt?

- Ja, ik heb daar geen behoefte aan.

(Studie Brede Scholen: Meire, 2011, p. 71)

"Voor mij is Scouting eigenlijk een manier om zowel als leiding als als jongere met elkaar om te gaan op een onvoorwaardelijke manier. Ook het uniform, je kijkt niet naar welke merken de ander draagt, en hoe die zijn. Je beoordeelt iemand enkel op hoe iemand is en niet zoals op school, in kliekskes en pesten. Ik heb dat nooit meegemaakt in de scouts, terwijl ik op school altijd gepest geweest ben."

(Jeugdwerkstudie: Nachtergaele, 2012⁵)

Op welk gebied is het jeugdhuis anders dan de andere vrije tijdsactiviteiten die je doet?

- Hier is mijn vriendenkring anders. Je komt hier ook vrouwen enzo tegen. De andere vriendenkring zijn meer mijn schoolkameraden. Hier zijn het meer kennissen enzo.

Vind je het belangrijk om om te gaan met vrouwen die ouder zijn dan jou?

- Ja, want die hebben altijd wel ervaring ergens en op sommige vlakken is het wel interessant dat je het ook eens een keer van hen hoort.

(Jeugdwerkstudie: Van de Walle, 2011)

Het tweede argument: een gedifferentieerd vrijetijdsveld is niet alleen een antwoord op een jeugdgroep met diverse interesses en behoeftes, maar biedt ook 'alternatieve sociale ruimtes'. De kern-idee is dat de éne socialisatiecontext niet beter geschikt is dan de andere om sociale relaties in op te bouwen. Bevindingen uit jeugdonderzoek laten zien dat kinderen en jongeren op verschillende wijze hun netwerken in diverse socialisatiecontexten beoordelen. Sommige jongeren vinden vriendschap in buitenschoolse contexten terwijl ze die niet vinden op school. Het betere sociale alternatief is echter niet voor elke jongere hetzelfde. Waar de éne jeugdbewegingsleider aangeeft dat een op school uitgesloten jongere net wel aanvaard werd in de jeugdbeweging, daar zal een andere leider vertellen dat jongeren uit de jeugdbeweging kunnen stappen wanneer ze niet aanvaard worden door de groep (en dat er daarom minder gepest worden in de jeugdbeweging dan op school) (Van de Walle, 2012). Evengoed zijn er dus kinderen die zich op school beter in hun vel zullen voelen dat in hun jeugdvereniging. Daarnaast zijn er kinderen en jongeren, die – zoals hierboven geïllustreerd – geen behoefte hebben aan extra vrienden en zijn er jongeren die wel graag nieuwe vrienden zouden maken, maar niet geneigd zijn om contacten te leggen met mensen uit een andere groep (cf. Meire, 2011). Een laatste perspectief dat jeugdonderzoek ons hier biedt is dat verschillende sociale netwerken onderscheiden functies kunnen hebben. Kinderen en jongeren spreken van onderscheiden vrienden-groepen in verschillende contexten; andere vrienden waarmee ze andere dingen doen (cf. Meire, 2011). Eén van de hierboven geciteerde jongeren heeft het zelfs over een kennissenkring die van een andere generatie is en die volgens haar een andere, meer ervaren kijk op bepaalde zaken kan bieden. Bovendien zijn er tot slot nog sociale ruimtes die kinderen van diverse etnisch-culturele origines samenbrengen en daarom belangrijk geacht worden voor de democratische ontwikkeling van kinderen en jongeren in Vlaanderen. Deze sociale ruimtes vinden we vaak op de scholen zelf (Agirdag, Van Houtte, & Van Avermaet, 2011). Vanuit dit perspectief bekeken is het niet zozeer de taak van de Brede School (en van andere actoren) om jongeren toe te leiden naar een bepaalde 'vereniging', dan wel om deuren tussen verschillende sociale ruimtes (mee) open en laagdrempelig te houden. Hiermee wordt een actieve rol echter niet vervangen door een passieve rol. Het gaat hier niet alleen over het laten kennismaken van jongeren met alternatieve sociale ruim-

tes, maar ook over het actief stimuleren bieden opdat jongeren de stap uit hun vertrouwde netwerken zouden kunnen/durven nemen.

Bottom-up mogelijkheden

Het is te veel gevraagd: na school kom je thuis en dan ben je uitgeput en dan moet je nog naar daar en u klaarmaken, dat vergt tijd. Als je niet naar een club gaat en bijvoorbeeld gewoon met uw vrienden naar het park, dan heb je de tijd om te gaan voetballen daar en plus kan jij je vrienden ook zien.

(Studie jongeren in armoede: Kind en Samenleving & UNICEF, 2010, p. 38)

Zijn er mensen die een hobby hebben die ze eerder alleen doen dan met vrienden? Gamen enzo... of?

- Dat doe je meestal online, hé.

- Dan zit ik altijd op skype, want alleen vind ik dat saai.

Dus zelf als je op de computer zit, aan het gamen bent, dan doe je dat met anderen?

- Ja.

(Bevraging van middelbare scholieren, Vakgroep Sociale Agogiek, 2012⁶)

Een derde argument is dat de notie van 'toeleiding naar reguliere clubs' of zelfs 'naar het ruime vrijetijdscircuit' de gedachte ondergraaft dat men met de Brede School en in de vrije tijd ook kan inspelen op de leefwerelden van kinderen en jongeren. Wanneer aan jongeren gevraagd wordt waarom zij niet deelnemen aan bepaalde vrijetijdsinitiatieven, dan geven zij in hun antwoorden soms ook informatie over de alternatieven die hen wél boeien (cf. Kind en Samenleving & UNICEF, 2010). Toch blijven we vaak hangen op de vraag hoe we drempels tot vrijetijdsorganisaties kunnen wegwerken en besteden we minder aandacht aan hoe we kinderen en jongeren kunnen ondersteunen in de geografische en sociale ruimtes waarin zij (op dit moment) hun vrije tijd doorbrengen. Deze ondersteuning is trouwens niet noodzakelijk een ondersteuning in de vorm van een vrijetijdsaanbod. Het investeren in jeugdinfrastructuur of jeugdbouwwerk kan soms als meer ondersteunend ervaren worden dan het aanbieden van een nieuw vrijetijdsaanbod (zie ook Meire, 2011). Ook gewone, alledaagse gesprekken tussen enerzijds jeugdwerkers, sportcoaches en leerkrachten en anderzijds kinderen en jongeren geven inzichten in wat die kinderen en jongeren doen in hun vrije tijd en wat hen bezig houdt. Deze kennis is – niettegenstaande het besef dat niet alle jongeren dezelfde leefsituaties en interesses hebben – een mogelijke inspiratiebron om vernieuwing te brengen op het gebied van ondersteuning in de vrije tijd. De Brede School lijkt hierbij een proeftuin par excellence, net omdat zij aan mensen die 'gestructureerd' werken met jongeren een nieuwe speelruimte biedt waarin de spelregels nog niet al te strak vastliggen

De Brede School als partner in de vrije tijd

Het lijkt dus dat de notie 'toeleiding tot zinvolle vrijetijdsbestedingen' mis-leidend kan zijn, net omdat zij kan weggeleiden van datgene waar het eigenlijk over gaat: het maximaliseren van de ontwikkelingskansen van alle kinderen en jongeren. In deze bijdrage schetste ik op basis van een aantal inzichten uit jeugd(werk)onderzoek een andere rol voor de Brede School in de vrije tijd (een rol die misschien meer aansluit op hoe Brede Scholen het nu reeds aanpakken in de

praktijk). De Brede School is hier niet alleen een schakel naar het ruime buitenschoolse vrijetijdscircuit, maar ook zelf een mogelijke organisator van nieuwe, waardevolle initiatieven. De Brede School kan een belangrijke rol spelen in het openen van deuren naar alternatieve sociale ruimtes voor jongeren, maar kan voor sommige jongeren/vanuit een bepaald perspectief ook zelf een meerwaarde hebben als (school-gerelateerde) sociale ruimte. Tot slot kan men vanuit de Brede School kiezen voor een bottom-up benadering. De Brede School kan een ware proeftuin zijn waarin men vertrekt vanuit wat kinderen en jongeren bezig houdt en vanuit wat ze (nu reeds) doen in hun vrije tijd. Dit alles maakt van de Brede School eerder een partner dan een toeleider in de vrije tijd.

Tineke VAN DE WALLE

Jeugdonderzoeker

Vakgroep Sociale Agogiek, Universiteit Gent

H. Dunantlaan 2, 9000 Gent

09/264 62 88

NOTEN

1. Met dank aan Prof. Maria Bouverne-De Bie en Prof. Nicole Vettenburg om op de eindmeet tijd te maken voor het nalezen en corrigeren van deze tekst. Dank ook aan Johan Meire voor een snelle reflectie op de tekst.
2. Fragment uit een interview dat uitgevoerd werd in het kader van mijn doctoraatsonderzoek. Dit fragment werd net zoals het andere fragment in deze tekst niet gebruikt in eerdere publicaties.
3. Fragment uit het onderzoeksmateriaal van Rein Van Haudenhuyse. De Engelse vertaling van dit fragment is gepubliceerd in zijn doctoraatsthesis waarnaar in de bibliografie ook verwezen wordt.
4. In het onderzoek van Meire staat ook dat de deelnemers het initiatief 'Tapas' erg waarderen om wat het is: 'Het blijft ook zo dat kinderen zelf goed zien dat de sport- of dansclub niet zomaar in het verlengde van de tapas liggen. Ook al zijn het gelijkaardige activiteiten, de doelstelling is toch heel anders (...) juist die vrije, losse sfeer vinden veel kinderen leuk aan de bredeschoolactiviteiten' (p. 72-73).
5. Fragment uit een interview dat afgenomen werd door Siebren Nachtergaele in het kader van zijn masterproef: 'De pedagogische betekenis van de jeugdbeweging. Een exploratief onderzoek bij Scouts en Gidsen Vlaanderen'.
6. Fragment uit een klasgesprek met middelbare scholieren dat geleid werd door studenten sociaal werk in het kader van een opdracht rond beleidsgericht jeugdonderzoek.

BIBLIOGRAFIE

- Agirdag, O., Van Houtte, M., & Van Avermaet, P. (2011). Ethnic school context and the national and sub-national identifications of pupils. *Ethnic and Racial Studies*, 34(2), 357-378.
- Haudenhuyse, R. (2012). *The potential of sports for socially vulnerable youth*. Brussel: VUBPRESS.
- Herbots, S. (2011). Brusselse jongeren in het verenigingsleven. In N. Vettenburg, M. Elchardus & J. Put (Eds.), *Jong in Brussel. Bevindingen uit de JOP-monitor Brussel*. (pp. 107-135). Leuven: Acco.
- Joos, A., Eralsteen, V., & Engels, M. (2010). *Wat is een Brede School. Of: referentiekader Brede School*. Gent: Steunpunt Diversiteit en Leren.
- Kind en samenleving & UNICEF (2010). *Dat denken we ervan. Jongeren geraakt door armoede spreken over hun leven*. Brussel: UNICEF België.
- Meire, J. (2011). *Vrije tijd tussen de school(m)uren. Kinderen over hun niet-schoolese tijd in vijf Brede Scholen*. Brussel: Kind & Samenleving.
- Nachtergaele, S. (2012). *De pedagogische betekenis van de jeugdbeweging. Een exploratief onderzoek bij Scouts en Gidsen Vlaanderen. Werktekst masterproef*.
- Sels, P. (2010). *Handleiding bij de toegankelijkheidsscan en het charter toegankelijke lokale dienst- en hulpverlening*. Brussel: VVSG.
- Smits, W. (2004). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Bewegen in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte*. Brussel: TOR-VUB.
- Van de Walle, T. (2012). *Jeugdwerk en sociale uitsluiting. De toegankelijkheidsdiscussie voorbij*. Gent: Academia Press.

Van hulpvraag tot leervraag

GOL(L)D: Het Gericht Ondersteunen van Leraren in het Leren Omgaan met Diversiteit

Inge VAN DE PUTTE & Stijn VANDEVELDE¹

Klassen in Vlaamse basisscholen worden steeds meer gekenmerkt door een diverse samenstelling van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Dit gaat samen met een evolutie waarbij de klasleraar als eerste verantwoordelijke wordt gezien voor alle leerlingen. Tegelijk wordt van de leraar verwacht dat hij ervoor zorgt dat iedereen kan participeren binnen de klasgroep. Om dit mogelijk te maken zal de leraar zijn aanpak op deze toegenomen diversiteit dienen af te stemmen. Hierbij is ondersteuning van de leraar essentieel. Geen compenserende ondersteuning, waarbij adviezen worden gegeven en taken worden overgenomen maar een meer activerende ondersteuning, waarbij de leraar de regie van de klaspraktijk in handen houdt en zijn competenties versterkt worden. Vanuit deze laatste visie werd het GOL(L)D-concept ontwikkeld. In dit artikel wordt het ondersteuningsconcept toegelicht en worden implicaties voor de praktijk besproken. Hierbij is het essentieel dat iedereen die betrokken is binnen een ondersteuningstraject van een leerling vanuit eenzelfde visie werkt en gericht is op het verhogen van de competenties van de leraar.

De leraar wordt uitgedaagd

Wie vandaag een Vlaamse klas binnenstapt zal ongetwijfeld de diversiteit onder de leerlingen opmerken. Meer en meer kiezen ouders er immers voor om hun kind in de buurtschool in te schrijven. Hierdoor zitten kinderen van dezelfde leeftijd maar met verschillende interesses, mogelijkheden en beperkingen samen in één klas. In elke school zijn er dan ook kinderen die – om welke reden ook – nood hebben aan extra ondersteuning.

Om aan deze diversiteit tegemoet te komen, werden de afgelopen legislaturen verscheidene ideeën en concepten voorgesteld (Van Rompu, 2007). Essentieel in de verdere uitbouw van het zorgbeleid is de ratificatie van het VN-Verdrag inzake de rechten van Personen met een Handicap door België (2009). In artikel 24 wordt gesteld dat een inclusief onderwijssysteem moet verwezenlijkt en gewaarborgd worden. Deze evolutie naar meer kinderen met specifieke onderwijsbehoeften in de reguliere klas heeft consequenties voor de leraar. Hij zal genoodzaakt zijn om zijn aanpak aan te passen. Er wordt met andere woorden dus een bredere professionaliteit van leraren verwacht (Aelterman, 2007). Leraren krijgen naast lesgeven nu immers ook expliciet de taak van ‘zorgdrager’ toebedeeld.

“Je bent niet alleen leerkracht maar je moet ook psycholoog, orthopedagoog, ... zijn. Dan stel ik soms vragen bij mijn kinderen.” (Leraar, 4de leerjaar)

Zowel internationaal (Loreman e.a., 2005) als Vlaams onderzoek (Van Acker e.a., 2005) tonen aan dat leraren zich niet steeds bekwaam voelen om les te geven aan een heterogene klas. Het omgaan met diversiteit vraagt echter *in se* geen nieuwe competenties,

maar wel een vertaling van bestaande competenties binnen een nieuwe situatie (Janney & Shell, 2000). Concreet kunnen we dit omschrijven als ‘*Wat betekent differentiatie voor deze leerling, in deze klas met mij als leerkracht?*’. Om een vertaling te maken naar een nieuwe situatie is ondersteuning erg belangrijk. Toch blijkt ondersteuning van leraren op de werkvloer nog slechts beperkt voor te komen (Mortier e.a., 2010).

Dit knelpunt betekende het startpunt van een Projectmatig Wetenschappelijk Onderzoek “Methodieken ter ondersteuning van leraren in het werken in klassen met leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften” vanuit de Hogeschool Gent Faculteit Mens en Welzijn (Van de Putte e.a., 2010)². Het onderzoek had als doel een methodiek te ontwikkelen waarbij de leraar als eerste verantwoordelijke wordt gestimuleerd en gesterkt om de regie van de klaspraktijk (opnieuw) in eigen handen te nemen. Op deze manier wordt de doelmatigheidsbeleving - dit wil zeggen de mate waarin de leraar het gevoel heeft dat hij iets kan realiseren in zijn klas en deze verandering ook aan zichzelf toeschrijft - (Aelterman, 2007) verhoogd. Bij het verhogen van de doelmatigheidsbeleving neemt ook het competentiegevoel toe.

De ontwikkeling en toepassing van een ondersteuningsconcept verliep in nauwe samenwerking met de praktijk. In de volgende paragraaf lichten we de taak- en rolopvatting van leraren ten aanzien van ondersteuning toe. Daarna gaan we dieper in op de uitgangspunten en de praktijkcyclus van het ondersteuningsconcept. Ten slotte wordt ingegaan op hoe de onderzoeksresultaten kunnen worden vertaald naar de ruimere welzijnssector en welke implicaties deze kunnen hebben voor de dagelijkse praktijk.

Rol- en taakopvatting van leraren

Tijdens het onderzoek werd de taak- en rol opvatting van leraren onderzocht. Hieruit bleek dat leraren zorg als hun taak zien maar hierbij een aantal onzekerheden hebben. Dit heeft een impact op hun doelmatigheidsbeleving. Leraren stellen de vraag of ze voldoende kunnen bieden aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften vanuit de idee dat ondersteuning het best door ‘specialisten’ wordt geboden. Dit onderstreept dat het “stoornisdenken” binnen het onderwijs nog vaak als overheersende visie wordt beschouwd. Vanuit het stoornisdenken wordt er gekeken naar kinderen met specifieke noden als een aparte groep waarbij de nadruk wordt gelegd op hun beperkingen en tekorten. De behoeften die kinderen hebben moeten aangepakt worden door specialisten. Wat betekent dat zowel ouders als leraren nood hebben aan gedetailleerde kennis van de problemen en stoornissen. Dit blijkt tot onzekerheid en handelingsverlegenheid te leiden.

Hiertegenover staat het “diversiteitsdenken”. Kinderen met specifieke onderwijsbehoeften worden gezien als een deel van de klasgroep, met hun mogelijkheden en beperkingen. Barrières moeten weggewerkt worden zodat een kind kan deelnemen aan het klasgebeuren. Dit betekent dat men (ouders en leraren) samen zoekt naar antwoorden. Binnen dit zoekproces kunnen leraren ondersteuning nodig hebben. Het uitgangspunt van ondersteuningsbehoeften veronderstelt dat de leraar over voldoende competenties beschikt.

FIGUUR 1: STOORNISDENKEN VERSUS DIVERSITEITSDENKEN (VAN DE PUTTE e.a., p. 20)

Stoornisdenken	Diversiteitsdenken
<i>Kijk op het kind</i>	
Uitzondering en storen	Onderdeel van de klasgroep
Tekorten remediëren	Creëren van een optimaal leerklimaat
Leerbehoeften aangepakt door specialisten	Onderwijs aangepast aan leerbehoeften
<i>Kijk op ouders</i>	
Leken	Opvoedingsexperten
Acceptatieprobleem	Vragen van ouders als vertrekpunt
Verantwoordelijkheid experts	Gedeelde verantwoordelijkheid
<i>Kijk op professionals</i>	
Vormingsbehoeften	Ondersteuningsbehoeften
Inzetten van stoornisgerichte kennis	Constructieve samenwerking met externe betrokkenen
Focus op het individu	Focus op het individu in context

Zorgcoördinator als ondersteuningsfiguur

Leraren geven aan dat de kennis en expertise omtrent zorg voornamelijk geleerd wordt vanuit het handelen in de dagelijkse praktijk. Hierbij wordt via reflectieve actie handelend nagegaan wat al dan niet ‘werkt’.

Daarbij merkten we dat leraren dit reflectieproces vaak alleen dienen uit te voeren. Ondersteuning lijkt hierbij dan ook een meerwaarde. Leraren wijzen erop dat ze zich het meest bijgestaan voelen als de ondersteuning wordt geboden door iemand die dicht bij hen staat. Een goede verstandhouding met de leraar en zicht hebben op hun concrete behoeften zijn hierbij essentieel. De ondersteuning van leraren wordt in de meeste basisscholen opgenomen door een zorgcoördinator. Deze functie werd in 2003 in het leven geroepen. Het aantal uren dat een school toegekend krijgt is afhankelijk van het aantal leerlingen. Een zorgcoördinator coördineert de zorg op school en is werkzaam op drie niveaus, met name op het niveau van de school, het team van leraren en leerlingen. Dit betekent dat de zorgcoördinator de ondersteuningsfiguur kan zijn die de leraar ondersteuning kan bieden in de veranderende onderwijspraktijk en bij de verbreding van hun takenpakket (Van de Putte e.a., 2010).

Van draaglast naar draagkracht

Na het bekijken van de taak- en rol opvatting van de leraar, werd in een tweede onderzoeksfase de huidige onderwijspraktijk in kaart gebracht. Vaak krijgt de zorgcoördinator bijvoorbeeld de expliciete taak om als tussenpersoon te fungeren bij verschillende instanties. Verder voert hij soms een duidelijk onderzoekende functie uit naar de moeilijkheden die sommige leerlingen ondervinden. Binnen het zoekproces naar een gepaste aanpak voor leerlingen met specifieke noden zijn leraren vaak sterk oplossingsgericht (Van de Putte e.a., 2010). Ze verwachten dat anderen met een oplossing komen. De eigen aanpak wordt hierbij moeilijk in vraag gesteld. We stelden vast dat de ondersteuning die geboden wordt voornamelijk gericht is op het verlagen van de draaglast van de leraar waarbij de zorgcoördinator snel taken leek “over te nemen”. Door deze manier van ondersteunen wordt de doelmatigheidsbeleving van de leraar niet verhoogd. Bijgevolg zal de leraar ook niet competentier worden in de aanpak naar leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften.

Vanuit deze resultaten kunnen we concluderen dat de zorgcoördinator de ondersteuningsfiguur kan zijn die de leraar kan ondersteunen. Bij het ontwikkelen van een methodiek wilden we de valkuil van een “doorschuifstelsel” vermijden. Geen compenserende ondersteuning, waarbij adviezen worden gegeven en taken worden overgenomen maar een activerende ondersteuning, waarbij de leraar de regie van de klaspraktijk in handen houdt en zijn competenties versterkt worden was het vertrekpunt van het GOL(L)D-concept.

GOL(L)D-concept in een notedop

Aan de basis van het GOL(L)D-concept liggen een aantal uitgangspunten die in ieder ondersteuningstraject terug te vinden zijn: **G**ericht, **O**ndersteuning, **L**eraar, **L**eerproces en het **D**iversiteitsdenken.

G van GERICHT

De rode draad binnen het ondersteuningstraject is de leervraag. Het is de vraag die de leraar zich stelt. Het is iets waar hij wil in evolueren. Dit staat tegenover het werken met een hulpvraag. In een hulpvraag zit meer de boodschap “Ik kan het niet, ik heb hulp nodig” en eventueel zelfs een vraag naar “Neem het van mij over”. Werken aan een leervraag gaat gepaard met langetermijndenken. Deze procesgerichte aanpak verhoogt de kans dat het probleem ten gronde wordt aangepakt. Op deze manier verhoogt het GOL(L)D-

concept de doelmatigheidsbeleving en competentiegevoel van de leraar. Wanneer er dan verandering optreedt binnen de klas, is de kans groter dat de leraar dit aan zichzelf toeschrijft.

O van ONDERSTEUNEN

Om de focus op de doelmatigheidsbeleving van de leraar te bekomen is een activerende begeleiding vereist. De activerende begeleiding, waarin de leraar als actieve partner wordt erkend, staat tegenover een eerder compenserende manier van ondersteunen waarin de zorgcoördinator de taken van de leraar overneemt met als doel de zorglast van de leraar te verlagen (Meijer, 2004). Dit vereist een gerichtheid op de zelfsturing van de leraar. Het is de leraar zelf die de verantwoordelijkheid neemt om veranderingen door te voeren in zijn klaspraktijk. De zorgcoördinator kan ondersteunend werken door hierover met de leraar in dialoog te gaan.

L van LERAAR

Ingevolge de evoluties binnen het onderwijs wordt de leraar beschouwd als de 'eerste verantwoordelijke'. De leraar is dus de centrale figuur, ook in het omgaan met leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften

L van LEREN

Verschillende onderzoekers (O'Donoghue, 2000) merken op dat leraren dikwijls reeds over de nodige kennis en vaardigheden beschikken om te werken met diverse leerlingen, maar dat het vaak niet evident is om deze over te dragen naar nieuwe situaties. De bestaande onderwijspraktijk moet worden aangepast. Je moet als leraar in staat zijn om na te gaan wat al dan niet werkt binnen de klas. Ondersteuning krijgen in dit reflectieproces, zorgt ervoor dat de leraar dit niet alleen moet doen. Er wordt door leraar en zorgcoördinator samen gereflecteerd zodat er kan geleerd worden uit de eigen ervaring.

D van DIVERSITEIT

Binnen het ondersteuningstraject wordt het diversiteitsdenken als onderliggende visie naar leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften gehanteerd. Leervraag, acties en resultaten worden telkens gelinkt aan het diversiteitsdenken.

De praktijkcyclus van het GOL(L)D-concept

Het ondersteuningsconcept bestaat uit verschillende fases, gebaseerd op de cyclus van actieonderzoek. Dit houdt in dat leraren hun onderwijspraktijk eerst gaan onderzoeken, daarna acties opzetten en uiteindelijk evalueren en bijsturen. Het principe van zelfsturing ligt hierbij aan de basis. Ondersteuning krijgen bij het proces van zelfsturing leidt tot een meer diepgaand leerproces. Binnen het GOL(L)D concept is het de zorgcoördinator die de leraar ondersteunt in het uitvoeren van actieonderzoek en dit om een proces van 'trial and error' te voorkomen.

Figuur 2: Praktijkcyclus van het GOL(L)D-concept (Van de Putte e.a., 2012 p. 23)

In de eerste fase, het afstemmingsgesprek, tracht de zorgcoördinator een beeld te krijgen van de beginsituatie en wordt het prioritaire probleem geselecteerd. Het zoeken naar te ondernemen acties staat nog niet centraal. De zorgcoördinator wil voornamelijk de leervraag van de leraar identificeren. Tijdens de ondersteuningsgesprekken

FIGUUR 2: PRAKTIJKCYCLUS VAN HET GOL(L)D-CONCEPT (VAN DE PUTTE e.a., 2012, p. 23)

wordt getracht de leraren zelf acties te laten aangeven. De ondernomen acties worden tevens geëvalueerd en eventueel bijgesteld. Het afrondingsgesprek heeft als doel het gehele ondersteuningstraject te overlopen en te evalueren. Doorheen de verschillende fases hanteert de zorgcoördinator een activerende begeleiding. Dit staat voor een begeleiding gericht op zelfsturing, bewustwording en verantwoordelijkheid nemen.

Dubbele gelaagdheid

Een andere volwassene begeleiden en ondersteunen in zijn leerproces is geen eenvoudige opgave en vraagt een aantal competenties. Binnen het onderzoek merkten we op dat het belangrijk is dat een zorgcoördinator "zichtbaar" en toegankelijk moet zijn. Om een activerende begeleiding toe te passen is het noodzakelijk om een gelijkwaardige relatie te hebben. De zorgcoördinator moet niet aanzien worden als de expert maar als iemand die mee op weg gaat als de leraar dat wenst. De zorgcoördinator ondersteunt de leraar in zijn leerproces. Dat betekent dat er een veilig klimaat moet gecreëerd zijn, zonder dat de leraar het gevoel heeft 'geëvalueerd' te worden.

"Het is van belang om een 'wij-gevoel' te creëren namelijk 'wij gaan samen op zoek, wij werken samen aan dit proces. Maar dit staat niet gelijk aan. Ik weet de oplossingen.'" (zorgcoördinator).

Het is duidelijk dat de functie van een zorgcoördinator een uitdagende functie is. Binnen de huidige onderwijspraktijk merken we op dat zorgcoördinatoren geregeld de kans krijgen tot het volgen van navorming. Deze zijn vaak gericht op het bijbrengen van kennis omtrent stoornissen, methodes enz. en minder op begeleidingscompetenties.

Het GOL(L)D-concept is een dubbel-gelaagd model. De zorgcoördinatoren die de leraren ondersteunen, worden op hun beurt ondersteund om het ondersteuningsconcept te implementeren en

begeleidingsvaardigheden verder uit te bouwen. Deze ondersteuning gebeurt aan de hand van begeleidde interviews. De nadruk ligt hierbij op de uitwisseling van ervaringen tussen de zorgcoördinatoren. De interviewer ondersteunt hen door theoretische kaders en bevindingen uit de praktijk aan te brengen. Zo wordt de zorgcoördinator bijgestaan in zijn praktijk om de nieuwe en andere manier van begeleiden toe te passen.

GOL(L)D- als handvat voor alle betrokkenen

Binnen een zorgtraject zijn er vaak verschillende betrokkenen, waaronder ook externe begeleidingsdiensten. De verschillende partijen proberen gepaste ondersteuning te bieden aan kinderen met specifieke onderwijsbehoeften. In de praktijk betekent dit vaak dat een compenserende houding van adviezen geven en taken overnemen wordt gehanteerd. Dit heeft niet steeds als resultaat dat de directe ondersteuner, (leraar, opvoeder,...) zich ondersteund voelt in zijn dagelijkse werking met het kind: adviezen zijn niet steeds passend; en door het uit handen nemen/geven blijft het gevoel van handelingsonbekwaamheid bestaan. Daarom is het van belang dat het ondersteuningstraject gericht is op empowerment en het versterken van de leraar. Een empowermentbenadering wil de negatieve aspecten van een situatie verbeteren door positieve zaken te zoeken: ze focust op welzijn, krachten en omgevingsinvloeden en niet op problemen, risicofactoren en 'blaming the victim' (Van Regelmortel, 2009). Het empowerment-gedachtegoed vinden we terug bij het GOL(L)D-concept. Men vertrekt immers van de ervaringsdeskundigheid van leraren. De leraar beschikt reeds over de nodige competenties maar er is een vertaling nodig naar de huidige onderwijspraktijk. Hierbij kunnen alle betrokkenen het reflectieproces ondersteunen door samen te onderzoeken wat al dan niet werkt. Door het aspect van SAMEN LEREN wordt het reflectieproces op een hoger niveau getild. De andere wordt ondersteund en uitgedaagd om de eigen opvattingen en zienswijze kritisch te bekijken. Een proces van professionalisering wordt in gang gezet. Deze manier van leren gaat in tegen de huidige ingesteldheid van een sterke oplossingsgerichtheid waarbij de verwachting leeft dat er "morgen een antwoord is". Het staat voor 'slow-learning'. Van betrokkenen wordt verwacht dat zij een langdurig leerproces aangaan. Het is nooit "af" en er kan en mag steeds geleerd worden. Op deze manier zal het GOL(L)D-concept ertoe bijdragen dat de school een lerende organisatie wordt. Doordat de zorgcoördinator verantwoordelijk is voor de coördinatie van de zorg op school en het zorgbeleid mee uitbouwt kan het leren op microniveau doorstromen naar het mesoniveau. Ten slotte is het belangrijk dat alle betrokkenen het diversiteitsdenken eigen maken. Waardoor een vraag van een leraar minder vertrekt vanuit het stoorndisdenken en bijgevolg ook minder een remediërende aanpak voor ogen heeft. De leraar zal bij het ontwikkelen van acties eerder aandacht hebben voor het welbevinden

en de plaats van het kind binnen de groep. Op deze manier zullen er meer kinderen met specifieke onderwijsbehoeften participeren binnen de reguliere school.

Inge VAN DE PUTTE* & Stijn VANDEVELDE**

* inge.vandeputte@ugent.be
Universiteit Gent
Vakgroep Orthopedagogiek
H. Dunantlaan 2
9000 Gent

**stijn.vandevelde@hogent.be
Hogeschool Gent
Faculteit Mens en Welzijn
Voskenslaan 362
9000 Gent

LITERATUURLIJST

- Aelterman, A. (2007). De versterking van het draagvlak van scholen: focus op de rol van de leraar en de ondersteuning hierbij. *Impuls*, 37 (4), 173 – 184.
- Janney, R. and Snell, M. (2000) *Modifying schoolwork. Teachers guides to inclusive practices*. Paul H. Brookes, Baltimore.
- Loreman, T., Sharma, U., Forlin, C., & Earle, C. (2005). Pre-service teachers' attitude and concerns regarding inclusive education. Paper gebracht op Inclusive and Supportive Education Congress 2005, Glasgow.
- Meijer, W., (2004) *Averechtse uitwerkingen en ongewenste neveneffecten van de zorgstructuur*. *Caleidoscoop*, 16, 2
- Mortier, K., De Schauwer, E., Van de Putte, I., & Van Hove, G. (2010). *Inclusief onderwijs*. Garant, Antwerpen.
- O'Donoghue & Chalmers (2000), *How teachers manage their work in inclusive classrooms*. *Teaching and teacher education*, 16, 889-904.
- United Nations (2009). *Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap*. Geraadpleegd op 3 mei 2012 via <http://www.un.org>
- Van Acker, S. & Van Buynder, G. (2005). 'Supervrouw' of de gewone leraar basisonderwijs in een inclusieve klas. *Basiscompetenties voor leraars die inclusief werken in hun klas*. *Welwijs*, 3, 20-27.
- Van de Putte, I., David, R., Vandevelde, S., De Wilde, J. & Van den Abbeele, G. (2009) *Zoektocht naar een begeleidingsmanier ter ondersteuning van leraren in klassen met leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften*. *Impuls* (40), 27-37.
- Van de Putte, I., David, R., Vandevelde, S., De Windt, E., De Wilde, J. & Van den Abbeele, G. (2010). *Klassewerk*. Gent: Academia Press.
- Van Regenmortel, T. (2009). Empowerment als uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg. *Journal of Social Intervention*, 18 (4), 22-24.
- Van Rompu, W., Mardulier, T., De Coninck, C., Van Beeumen, L., Exter, E. (2007), *Leerzorg in het onderwijs*. Garant, Antwerpen.

NOTEN

1. De onderzoeksploeg van het Projectmatig Wetenschappelijk Onderzoek: Roos David, Dr. Stijn Vandevelde, Inge Van de Putte, Eveline De Windt, Dr. Joke De Wilde en Gilbert Van den Abbeele.
2. Het PWO werd mogelijk gemaakt door de Hogeschool Gent Faculteit Mens en Welzijn. Als eindresultaat werd een publicatie uitgegeven (3-delige box, inleidend en verdiepend onderzoek met dvd materiaal) te verkrijgen bij www.academiapress.be

Genderklik in de Kleuterklas

Omgaan met verschillen, werken aan gelijkheid

Katlijn DEMUYNCK

In 2011 publiceerde de vzw Genderatwork een praktische brochure over gender in de kleuterklas. Gelijke Kansen Vlaanderen financierde het actie-onderzoek in de Vlaamse scholen waarop we ons baseerden. De brochure geeft heel wat voorbeelden over hoe gender het dagelijkse reilen en zeilen in de kleuterklas en op de kleuterschool beïnvloedt. Daarnaast geven we een heleboel concrete tips om op school en in de klas de genderklik te maken: het bewust leren omgaan met genderverschillen om stereotypering tegen te gaan. De doelstelling van het maken van deze genderklik in de kleuterscholen is om de kleuters een betere kans te geven vrij van genderstereotypen zichzelf te mogen zijn en anderen te respecteren in hun gelijkenissen én verschillen. In dit artikel geven we wat meer uitleg over onze motivatie om te werken rond gender in de kleuterklas. We bekijken ook hoe gender ingrijpt in deze schoolse omgeving en hoe leerkrachten en scholen volgens ons het beste daarmee kunnen omgaan.

Genderverschillen zijn een product van onze cultuur en niet van de natuur

De ideeën over wat vrouwelijkheid en mannelijkheid is, absorberen kinderen vanaf hun geboorte uit hun omgeving. Een onderzoek bij toekomstige ouders illustreert hoe er al genderverschillen ontstaan in de perceptie van de moeders over hun baby voor de geboorte van het kind: als het een jongetje is, dan vinden moeders dat de foetus ‘energiek’ en ‘krachtig’ rondzwemt in de buik, als het een meisje is dan beschrijven ze de bewegingen als ‘levendig’ en ‘matig beweeglijk’. Er is echter geen objectief verschil in de bewegingen te bemerken. We verwachten net iets andere interesses, talenten, gedrag en behoeften van meisjes en jongens. En zonder het te beseffen beïnvloeden deze verwachtingen ons gedrag en vooral onze perceptie van het gedrag en de behoeften van onze kinderen. Zo lijkt het stereotype zichzelf te bevestigen: als je verwacht dat jongetjes ‘natuurlijk’ van autootjes houden dan zal je dat onbewust aan je zoon communiceren. Hij zal snel doorhebben dat autootjes bij hem ‘passen’, dat mama en papa dat verwachten en goed vinden, en hij leert dat lang voordat hij weet dat hij een jongetje is. Niet alleen de ouders spelen – meestal ongewild – een rol. Onze hele samenleving lijkt bij momenten wel gendergek: speelgoedwinkels voeren tegenwoordig een ware separatistische verkoopstrategie met aparte afdelingen voor jongens en meisjes. Kledij, activiteiten... de keuze is zo groot dat genderspecifieke keuzes bijna overal mogelijk zijn. En met de stroom meegaan is nu eenmaal makkelijker dan tegen de stroom in. Kleuters willen er graag bij horen en ook ouders willen heel graag dat hun spruiten erbij horen(1). Genderverschillen zijn m.a.w. aangeleerde verschillen en staan eigenlijk los van de lichamelijke verschillen tussen vrouwen en mannen.

Waarom werken aan gender in de kleuterklas?

De periode van de kleuterklas is een cruciaal moment in het leven van een peuter: ze leren er hun sekse kennen en ze leren de sekse van anderen herkennen. Tegelijkertijd krijgen ze in deze en ook in

andere omgevingen thuis en in de media, een heleboel gendernormen aangereikt over wat er bij hun sekse en bij de andere sekse allemaal hoort en niet hoort. Ze verbinden hun sekse en deze informatie over de bijhorende gendernormen vervolgens met hun eigen persoonlijkheid en gender gaat zo heel snel onverbreekelijk deel uitmaken van hun identiteit. Voor een groot deel loopt deze socialisatie – de aanpassing van het individu aan haar of zijn sociale omgeving – zonder veel problemen. Kinderen passen zich vlot aan, aan wat van hen verwacht wordt. Bij een deel van de kinderen zal het echter niet zo makkelijk lopen: kinderen van wie de geaardheid en de potentiële competenties niet in het klassieke stereotiepe plaatje over jongens en meisjes past. Deze kinderen ervaren een probleem: ze zullen opmerkingen krijgen vanuit hun omgeving, aanmaningen om zich ‘te gedragen’ en alsnog aan de verwachtingen te voldoen.

Ongetwijfeld kan dit een impact hebben op het welbevinden en de persoonlijkheidsvorming van het kind in kwestie. Maar het is niet alleen voor deze kinderen dat we moeten werken aan gender in de kleuterklas. Ook de andere kinderen die zonder al te veel moeilijkheden zich de heersende gendernormen eigen maken, hebben er alle belang bij dat we werken aan meer gelijkheid: zij worden dragers van ouderwetse en voorbijgestreefde ideeën over meisjes en jongens, vrouwen en mannen. Ze zullen zichzelf en anderen op subtiele of minder subtiele manier censureren en terechtwijzen bij grensoverschrijdend gedrag. En zo houden we het status-quo – de ongelijke machtsverhouding tussen vrouwen en mannen in deze samenleving – ongewild en ongewenst verder in stand. Daarom is het volgens ons cruciaal om op deze leeftijd in te grijpen via leerkrachten en scholen die de kleuters mits een bewuste aanpak, een neutralere en meer constructieve omgeving kunnen bieden.

Gender gaat over meisjes én jongens

De gevolgen van gender zijn voor meisjes en jongens verschillend en veranderlijk. Laat ons even schoolprestaties, studiekeuze en het psychisch en sociaal welbevinden onder de genderloep nemen.

Vroeger was er sprake van **schoolachterstand** bij meisjes. Die schoolachterstand is ondertussen meer dan ingelopen: meisjes doen het nu op heel wat vlakken beter dan jongens, en we spreken tegenwoordig dan ook van een onderwijs *gender gap* voor jongens. Meer jongens verlaten bijvoorbeeld de school zonder diploma.

Er is ook nog altijd een groot verschil in **studiekeuzes**: ondanks alle inspanningen van de voorbije decennia maken jongens en meisjes nog altijd vrij stereotiepe studiekeuzes. Jongens gaan meer voor technische of wetenschappelijke richtingen, wat hen uiteindelijk op de arbeidsmarkt een belangrijk voordeel oplevert ten opzichte van vrouwen.

De impact van gendernormen op het **psychisch en sociaal welbevinden** van jongeren wordt te weinig in kaart gebracht. Er zijn een aantal aanwijzingen die we ter harte moeten nemen: eetstoornissen en depressies zijn vooral een plaag bij meisjes. Maar jongens en volwassen mannen zijn oververtegenwoordigd bij zelfdoding. Jongens én meisjes krijgen te maken met geweld, maar vaak op heel verschillende manieren.

Hoe dan ook, de gevolgen van de ongelijke gendersocialisatie moeten we niet op een weegschaal leggen om te meten wie de hoogste prijs betaalt. Voor beide, zowel meisjes als jongens, zijn gendernormen een sociaal feit dat invloed op ons heeft. Ze beperken onze keuzes en ze kleuren ook onze interactie met andere mensen.

Wellicht was er tot nu een wat té exclusieve aandacht op de achterstand en de nadelen van de genderongelijkheid voor meisjes en vrouwen. Op allerlei manieren lijken vrouwen meer nadelen te ondervinden: minder kansen op de arbeidsmarkt, meer gezondheidsproblemen, meer kans op armoede... De invloed van gendernormering op de doorsnee man is veel minder duidelijk, maar daarom wellicht niet minder aanwezig. De gemiddelde man wacht veel langer om medische, sociale of psychologische hulp te vragen. Zijn lagere levensduurverwachting en het hogere aantal zelfmoorden zijn allemaal indicaties dat het verwachtingspatroon dat samenhangt met masculiniteit een grote prestatiedruk legt op mannen, wat op allerlei minder zichtbare manieren wellicht ook zijn prijs heeft. Gender is m.a.w. niet een verhaal over meisjes en vrouwen, maar over ons allemaal. En een samenleving die niet aan gelijkheid werkt, betaalt daar ongetwijfeld een veel hogere prijs voor dan we ons tot nu toe realiseerden.

Het probleem?

Uit het voorgaande is het hopelijk al duidelijk geworden: het probleem van genderschillen tussen meisjes en jongens zit niet in de verschillen zelf. Meisjes mogen meisjes zijn, en jongens mogen jongens zijn. Maar er zijn veel soorten meisjes en veel soorten jongens. We moeten ophouden met ze in roze en blauwe vakjes te stoppen. Het probleem met genderverschillen zit dus in de normering die het creëert: meisjes zijn zus en jongens zijn zo en als jij daar als meisje of jongen niet in past, dan is er iets mis met je. Zelfs als je erin past, ondervind je nog altijd nadeel: de keuzes die je als persoon hebt met een bepaalde natuurlijk aanleg en de daarbij horende potentiële competenties en interesses, zullen beperkt worden. Kinderen doen dat in de eerste plaats zelf: ze willen erbij horen en passen zich aan. Kinderen leren zichzelf en hun omgeving censureren in plaats van hun eigen persoon en de hun eigen competenties te

ontwikkelen. Dat heeft een impact op hun zelfbeeld en wat ze van zichzelf en het leven verwachten. Het heeft een invloed op hun toekomstige liefdesrelaties en op hun gezondheid. En uiteindelijk heeft het een grote impact op de samenleving zelf. Gendernormering kan

makkelijk ontaarden in een boodschap van intolerantie, met later mogelijk extreme reacties en gevolgen; intrafamiliaal geweld en *homobashing* zijn daar twee hele pijnlijke voorbeelden van. En wat misschien nog pijnlijker is: beide fenomenen verminderen niet maar zijn juist aan een opmars bezig.

Gender en seksualiteit

Roldoorbekend gedrag in de kleuterklas wordt door de volwassenen die het waarnemen vaak in verband gebracht met een andere dan de 'normale' seksuele oriëntatie. De relatie tussen het afwijken van gendernormen en seksuele geaardheid is echter helemaal niet zo eenduidig. Het is net heel 'normaal' voor kleuters om grenzen af te tasten, rollen te spelen en uit te proberen. Daar valt op zich nog helemaal geen toekomstige seksuele oriëntering uit op te maken. De beladenheid van dit gegeven konden we observeren en horen in de gesprekken met de kleuterleerkrachten en het komt ook terug in de literatuur over gender in de kleuterklas. De beladenheid van dit onderwerp heeft te maken met ongemak: heel wat kleuterleerkrachten zijn niet zo heel zeker hierover en zitten ook met angst over negatieve reacties vanuit de omgeving over eventueel roldoorbekend gedrag dat zij in hun klas zouden toelaten. Is dit 'andere' gedrag een teken van een 'andere' seksuele geaardheid? Kan roldoorbekend gedrag misschien een 'andere' seksuele geaardheid veroorzaken? De grootste bezorgdheid van de leerkrachten is die voor het kind zelf: hoe kan het kind beschermd worden tegen negatieve reacties van andere kinderen en volwassenen in hun omgeving? Het wordt dringend tijd dat dit gegeven in het standaardcurriculum voor kleuterleerkrachten wordt opgenomen. Rolspel, roldoorbekend gedrag, grenzen verkennen, het is allemaal 'normaal' en oké en staat los van de toekomstige seksuele geaardheid van het kind. Misschien wordt het ook dringend tijd om in deze opleiding de diversiteit van seksuele geaardheid bespreekbaar te maken en te normaliseren.

Ondertussen in de kleuterklas

Uit het literatuuronderzoek distilleerden we een aantal hypothesen die de rode draad vormden in ons actieonderzoek in de kleuterscholen. Deze hypothesen werden voor ons herkenbaarder en ook genuanceerder door ze aan het werk te zien in de praktijk. Scholen en individuele leerkrachten zijn niet – of hoogst zelden – bewust bezig met gender. Er gaat weinig of geen aandacht naar in het curriculum, in de continue vorming of in het teamoverleg. De genderaanpak van een leerkracht hangt daarom in de meeste gevallen vooral af van persoonlijke overtuigingen, kennis en ervaring over gender.

Leerkrachten observeren wel degelijk verschillen tussen meisjes en jongens, maar de meerderheid zal deze verschillen toeschrijven aan natuurlijke verschillen en minder aan culturele verschillen. Tegelijkertijd zijn leerkrachten overtuigd van de gelijkheid – in de zin van gelijkwaardigheid – van meisjes en jongens en ze zijn ervan overtuigd dat ze meisjes en jongens gelijk behandelen of ten minste gelijke kansen geven. De leerkrachten zijn zich niet of maar zeer beperkt bewust van hun eigen rolbevestigende uitspraken en gedragingen.

Zoals gezegd zijn leerkrachten over het algemeen ongemakkelijk bij roldoorbekend gedrag van kinderen – jongens én meisjes – omdat

ze dit gedrag zelf niet goed weten te plaatsen en/of omdat ze de reacties van de omgeving van het kind vrezen (pesten, uitsluiting van de betrokken kinderen door andere kinderen, commentaar en verwijten aan het adres van de kinderen én de leerkrachten vanwege de betrokken ouders en andere volwassenen). Roldoorbekend gedrag vanwege jongens wordt heel snel geassocieerd met een 'andere' seksuele geaardheid. Roldoorbekend gedrag vanwege meisjes wordt minder geproblematiseerd maar ook niet gevaloriseerd of aangemoedigd.

Over welke genderverschillen spreken we in de context van de kleuterschool?

De verschillen tussen jongens en meisjes zijn in de eerste kleuterklas nog zeer miniem, maar worden belangrijker naarmate de kleuters ouder worden. Klassieke genderstereotypen hebben invloed op de voorkeuren van de kleuters: het type spelmateriaal, maar ook de kleur ervan, maken dat materialen een stereotiepe genderidentiteit krijgen, misschien zelfs meer dan ooit door de doorgedreven marketingstrategie van speelgoedfabrikanten die genderstereotiepe keuzes in de hand werken.

Ook activiteiten zijn al snel gegenderd: voorkeuren voor bepaalde spelletjes of sporten bijvoorbeeld. Ook wat betreft thema's in de klas is gender een factor: leerkrachten krijgen genderstereotiepe reacties van de kleuters en gaan daar op anticiperen bij de planning en keuzes van thema's.

Gender wordt ook een criterium voor alledaagse gebruiksvoorwerpen: kledij, schooltas, boterhamdoos, drinkbeker, verjaardagstraktatie... bijna altijd wordt er bij het maken van de keuze voor dit of dat voorwerp rekening gehouden met de sekse van de kleuter. Genderneutrale keuzes zijn blijkbaar steeds moeilijker, mede ook weer omwille van de genderspecifieke marketingstrategie van vele producenten.

De kleuters zelf zijn al snel specialisten in het klasseren van genderspecifiek speelgoed, activiteiten en zelfs gedrag en zullen elkaar heel vaak 'corrigeren'. Leerkrachten brengen gender zonder het te beseffen elke dag de klas binnen: in hun aanspreking van de kleuters (*dag jongens en meisjes*), in hun feedback over het gedrag van kinderen (*flinke jongen/lief meisje*) en in de manier waarop ze activiteiten organiseren (*eerst de meisjes...*).

Genderstereotypen sluipen de klas ook binnen via didactisch materiaal: kinderboeken, lesmateriaal, audiovisueel materiaal, het zijn allemaal potentiële vindplaatsen voor genderstereotypen. Er is tegenwoordig echter ook al heel wat vooruitgang op dit vlak en leerkrachten hebben al minder moeite om neutraler materiaal of roldoorbekende verhalen te vinden. Heel wat leerkrachten zullen ook spontaan genderstereotypen die ze toevallig tegenkomen in materialen, met de kleuters bespreken en deconstrueren (*Is het bij jullie thuis ook zo? Klopt dat wel?*)

Het blijft een klassieker: de cadeautjes die de kinderen elk jaar klaarmaken voor mama en papa ter ere van hun dag zijn nog steeds zeer sterk gegenderd. Ondanks het feit dat men eigenlijk vrij makkelijk alternatieve ideeën kan vinden die genderneutraler zijn op bijvoorbeeld het internet, lijken de meeste scholen op veilig te spelen.

10 tips voor een Gender klik in de kleuterklas

- 1
Zorg voor evenwicht in het beeldmateriaal en de kinderboeken
- 2
Maak de hoeken in je klas aantrekkelijk voor iedereen
- 3
Maak je taal genderneutraal
- 4
Deel de groep eens anders in
- 5
Zorg ervoor dat iedereen alles kan uitproberen
- 6
Kies thema's die iedereen aanspreken
- 7
Bespreek gender in de klas
- 8
Spreek de kleuters aan op hun stereotypen
- 9
Geef een duidelijke boodschap:
hier is iedereen gelijk!
- 10
Stimuleer en waardeer roldoorbrekend spel

Voor moeder worden nog steeds voorwerpen gekozen die te maken hebben met hun persoonlijke verzorging of met hun familiale rol, terwijl vaders voorwerpen krijgen die gelinkt zijn aan hun professionele rol of hun vrijetijdsbesteding.

De rol die vaders en moeders – en soms ook oma's en opa's – krijgen op school is ook nog vrij traditioneel. Moeders worden meer beschikbaar geacht en blijken vaak nog meer beschikbaar - of maken zich meer vrij - om mee te werken aan activiteiten op school; vaders blijken zich nog niet helemaal thuis te voelen op schoolse activiteiten of vinden gewoon de weg nog niet.

Genderstrategieën van de leerkrachten

De leerkrachten combineren een aantal strategieën in het omgaan met genderstereotypen in de klas. Wanneer kinderen elkaar censureren en wanneer er flagrante genderstereotypen verschijnen in boekjes die ze lezen met de klas, dan zullen de leerkrachten spontaan corrigerend optreden. De meeste leerkrachten gebruiken ook een soort vermijdingsstrategie: materialen, spelletjes of activiteiten die té genderstereotiep zouden kunnen zijn of worden, gaat men mijden. Geen roze bij het knutselen bijvoorbeeld en geen ridder- of prinsessenpuzzels. De andere optie is het voor-elk-wat-wils principe: daarbij probeert de leerkracht ervoor te zorgen dat er activiteiten of materialen zijn die beantwoorden aan beide spectra van het stereotypen-continuüm. Een strategie die minder voorkomt jammer genoeg, is het heel bewust aanbrengen en bespreken van stereotypen met de kinderen. Er zijn in de literatuur hierover heel wat inspirerende voorbeelden voorhanden: via rollenspelen en vooral roldoorbrekende spelletjes kunnen kleuters klassieke meisjes- en

jongensrollen verkennen en uitproberen, waardoor roldoorbrekend gedrag gewoner wordt en makkelijker aanvaard zal worden.

Hoe gelijk behandelen leerkrachten de kleuters?

Hoe je het ook keert of draait, de leerkracht krijgt met gender te maken en zal onbewust of bewust een aantal keuzes maken. En het probleem is vooral dat dit onbewust gebeurt. De leerkrachten zijn ervan overtuigd dat ze kinderen gelijk behandelen. De denkfout die ze maken, maken we allemaal: we denken dat we omdat we geloven in gelijkheid, ook vanuit dat principe zullen handelen. En dat is niet noodzakelijk waar. Integendeel, onze eerste reflexen die een groot deel van ons dagelijks handelen sturen, zijn zeer sterk gekleurd door stereotypen; stereotypen over gender, maar ook over andere menselijke verschillen. Het Harvard onderzoeksproject *Project Implicit*, heeft de werking van stereotypen kunnen meten. Wanneer we snel of onbewust handelen baseren we onze keuzes niet op onze bewuste principes maar op onze impliciete associaties en die zijn bijzonder sterk gekleurd door stereotypen allerhande. De ideeën over vrouwen en mannen - en over de wereld waarin we leven in het algemeen - die we als kind aangeleerd krijgen via het onbewuste curriculum, beïnvloeden m.a.w. het hele leven lang via impliciete associaties ons dagelijks handelen. Enkel heel bewuste aandacht en voldoende tijd om doordacht te handelen kan de werking van impliciete associaties tegengaan. De vaststelling dat scholen en leerkrachten geen duidelijke visie hebben op gendernormering en hoe daarmee moet worden omgegaan op school, is dan ook onze grootste bezorgdheid. We kunnen enkel daaruit al afleiden

10 tips voor een Gender klik op de kleuterschool

- 1
Maak een visietekst en breng die tot leven
- 2
Organiseer een workshop of een vorming over gender voor je team
- 3
Bespreek gender met je team
- 4
Maak een teamlid verantwoordelijk voor gelijkheid m/j
- 5
Maak van gender een thema op school
- 6
Bouw een genderbewuste bibliotheek uit
- 7
Doe je materiaalaankopen genderbewust
- 8
Creëer een gendervriendelijke speelplaats
- 9
Waardeer de diversiteit in het team
- 10
Nodig altijd beide ouders uit

dat momenteel op de kleuterscholen genderstereotypen eerder de regel dan de uitzondering zijn en dat die leerkrachten die wel graag iets hieraan willen doen, geen duidelijke richtlijnen meekrijgen in hun opleiding en te weinig omkaderd worden door hun scholen. Om concreet iets aan deze leemte te doen, creëerden we de sensibiliserende en praktisch brochure “Genderklik op de kleuterschool: omgaan met verschillen, werken aan gelijkheid”.

Tips voor een genderklik

We vertaalden de praktijkverhalen die we optekenden in de scholen naar concrete tips: 10 tips voor in de klas en 10 tips voor op school. Elke tip wordt grondig uitgespit en krijgt suggesties en voorbeelden mee. De centrale boodschap van de brochure is niet zozeer: “doe het zo, dan ben je goed bezig”. Wel willen we mensen aan het denken zetten en ze bewuster maken van de uitdagingen. Onze boodschap is dat je bewust met gender moet bezig zijn: de eerste stap om het effect van stereotypen op kleuters te verminderen, is het erkennen dat ze er zijn. De kleuters, hun ouders en de leerkrachten zelf, we worden allemaal omringd en beïnvloed door genderstereotypen. Pas als we dat erkennen, kunnen we de volgende stap zetten: op zoek gaan naar creatieve en constructieve manieren om samen met de kleuters en de ouders stereotypen in vraag te stellen en open te trekken. Dat is belangrijk omdat alle kinderen er belang bij hebben alle mogelijke activiteiten uit te proberen zodat ze hun hele spectrum aan competenties kunnen ontwikkelen. Bovendien is het cruciaal voor de kinderen dat ze zichzelf mogen en kunnen

zijn of dat nu bij genderstereotypen past of niet. Als meisjes van poppen houden is dat prima, maar jongens mogen ook van poppen houden. En misschien moeten we die boodschap ook wel heel duidelijk meegeven en zelf het goede voorbeeld geven zodat de jongen die stiekem thuis met de poppen van z'n grote zus speelt, in de toekomst ook op school – zonder kwetsende opmerkingen van de anderen – zich kan uitleven in de poppenhoek!

Praktische werkfiches

De brochure bevat naast de praktische tips, een aantal gedetailleerde werkfiches met bijvoorbeeld activiteiten rond gender in de klas en op school: hoe kan je genderbewust met kinderboeken omgaan bijvoorbeeld, of hoe kan je de kleuters stimuleren om alle activiteiten in de klas uit te proberen. Verder vind je er ook een uitgebreide leeslijst met referenties naar wetenschappelijk onderzoek en andere instrumenten of projecten.

Katlijn DEMUYNCK

vzw Genderatwork,
p/a Amazone
Middaglijnstraat 10
1210 Brussel

katlijn@genderatwork.be

NOTEN

1. Carole Beal, 1994, 'Boys and girls: The development of gender roles'.
2. <http://projectimplicit.wordpress.com/>

De brochure 'Genderklik in de kleuterklas' kan je (gratis) aanvragen bij de vzw Genderatwork via mail: katlijn@genderatwork.be of je kan de pdf downloaden van de site: www.genderatwork.be.

Als je ouder drinkt of drugs gebruikt...

Gilles GEERAERTS

In gezinnen waar vader of moeder problematisch met alcohol, andere drugs of medicatie omgaat, is er dikwijls veel stress en onvoorspelbaarheid. Kinderen lijden hieronder en verdienen ondersteuning. Kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem (KOAP) zijn ook een risicogroep. Zij hebben meer kans om later in hun leven ook problemen met alcohol of andere drugs te ontwikkelen. Vanuit preventieoogpunt verdienen ze extra aandacht om de transgenerationale problemen te doorbreken.

Zowel in de verslavingszorg als in de geestelijke gezondheidszorg staat het thema 'kinderen van cliënten' bij hulpverleners en therapeuten meer en meer op de agenda. Om zoveel mogelijk KOAP te bereiken is het van belang om ook andere sectoren als onderwijs, eerstelijnszorg en bijzondere jeugdzorg te sensibiliseren. Zij kunnen KOAP binnen hun leefwereld informeren en ondersteunen.

Prevalentie

Internationale studies schatten het percentage van het aantal kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem zeer verschillend in. Differentiatie in onderzoeksmethode en culturele verschillen in definiëring van probleemgebruik kunnen leiden tot de verschillen in deze percentages. Het schatten van de prevalentie wordt ook bemoeilijkt doordat veel probleemgebruikers geen hulp zoeken en dus niet worden gesignaleerd.

Binnen de Vereniging voor Alcohol en andere Drugproblemen gebruiken we de schattingen vanuit het rapport van The European Council For Alcohol Research Rehabilitation and Education in samenwerking met the Confederation of Family Organisations in the European Union. In dit rapport schat men dat er in België ongeveer 1 op de 10 kinderen, onder de 15 jaar, opgroeit in een gezin met een ouder die problematisch met alcohol omgaat.

Wat betreft kinderen van ouders met een illegaal drugprobleem zijn er nog minder cijfers voor handen. Uit gegevens over druggebruikers die een beroep doen op de categoriale drughulpverlening komt naar voren dat één derde tot één vierde van alle geregistreerde personen één of meer kinderen heeft.

Het tekort aan goede en recente prevalentiecijfers is niet verwonderlijk. Het symboliseert hoe kinderen van ouders met afhankelijkheidsproblemen zwijgzaam en verborgen in het leven staan.

Kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem zijn kwetsbaar

Kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem zijn een kwetsbare groep. Ze hebben duidelijk meer risico op het ontwikkelen van afhankelijkheidsproblemen in de adolescentie en/of in de volwassenheid. Het betreft hier een overdracht van generatie op generatie waar zowel biologische, genetische en omgevingsfactoren als hun onderlinge interacties in rekening gebracht worden. Ook

is er meer risico tot ontwikkelen van andere vormen van psychopathologie.

Kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem zijn dus een belangrijke doelgroep in het kader van preventie van alcohol en andere drugproblemen alsook preventie van geestelijke gezondheidsproblemen. De volgende vraag die we moeten stellen is: Welke kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem lopen meer risico dan andere kinderen en wat maakt dat ze meer risico lopen? Niet alle kinderen die opgroeien met ouders met afhankelijkheidsproblemen hebben namelijk een even groot risico om afhankelijkheids- en/of psychische problemen te ontwikkelen.

Kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem zijn een heterogene groep

Kinderen die opgroeien in een gezin met een alcohol- en/of drugafhankelijke ouder verschillen onderling veel van elkaar. Ze hebben slechts een gemeenschappelijke ervaring, namelijk het opgroeien in een gezin met een ouder die alcohol, en/of andere drugproblemen heeft.

Het is duidelijk dat ze een zeer heterogene groep zijn met kwetsbare en weerbare kinderen. Bepaalde kinderen ontwikkelen vaardigheden die hen helpen in hun later sociaal en professioneel leven. Ze kunnen bijvoorbeeld goed zorg dragen voor anderen, staan nauw in contact met hun eigen gevoelens en beschikken over een grote creativiteit in het vinden van oplossingen. Sommige kinderen ontwikkelen tijdelijke problemen. Een laatste groep ontwikkelt zelf een afhankelijkheidsprobleem of andere psychische problemen. Toch willen we benadrukken dat de meeste kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem zonder kleerscheuren uit de thuissituatie komen.

Risico en beschermende factoren en veerkracht

De mate waarin kinderen en jongeren verschillen en eventueel problemen ondervinden van de afhankelijkheidsproblemen van een of beide ouders is mede afhankelijk van de risico- en beschermingsfactoren. Algemeen wordt verondersteld dat met een cumulatie van risicofactoren en een beperkte aanwezigheid van beschermende factoren de kans op problemen significant toeneemt. Meer en meer spreekt men in de literatuur over veerkracht. Veerkracht is niet aangeboren en zien we als een proces, iets dat je kan beïnvloeden, in plaats van als een statisch gegeven. Veerkracht ontwikkelt zich in de wisselwerking tussen jezelf, wat je overkomt en je context. Kinderen ontwikkelen minder problemen door hun veerkracht te versterken. De combinatie van een aantal individuele kenmerken zoals persoonlijkheid, kwaliteiten en omgevingsdeterminanten (positief gezinsklimaat, steun vanuit omgeving, uitgebreide sociale kring) maakt dat kinderen weerbaarder zijn. Er zijn dus elementen die bescherming bieden of waardoor de weerstand tegen problemen kan worden vergroot. Inzicht in de problematiek, autonomie, relatievaardigheid, zin voor initiatief, creativiteit en humor zijn centrale beschermingsfactoren. Meisjes lijken van nature meer over deze copingvaardigheden te beschikken dan jongens. Cruciaal is ook om het gezin draaiende te houden door waarde te blijven hechten aan familierituelen en dagelijkse routine, bijvoorbeeld samen eten, op vakantie gaan, kerstmis vieren. Ten slotte kan ook de niet-drinkende ouder voor steun, stabiliteit en bescherming zorgen.

We kunnen stellen dat beschermende factoren de veerkracht van een kind bevorderen. Er blijft wel een onderscheid tussen de beschermende factoren en het bewijs dat het kind veerkrachtig is. Zo is het beschikbaar zijn van een vertrouwensfiguur een beschermende factor en kan de vertrouwensfiguur het kind leren omgaan met bepaalde moeilijke situaties en zo de veerkracht van het kind verhogen. Veerkracht betekent een plaats creëren waar het kind van een ouder met een afhankelijkheidsprobleem zich kan focussen op zichzelf en zijn eigen noden leren kennen. Het kind gaat op zoek naar waar hij plezier aan beleeft zonder verantwoordelijk te hoeven zijn voor zijn ouders.

Kenmerken van kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem

Opgroeien in een gezin met een ouder die afhankelijk of verslaafd is, betekent meer stress. Kinderen reageren verschillend op stress. Ze kunnen allerlei signalen uitzenden die niet exclusief zijn voor kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem. Ook kinderen die geen duidelijke signalen uitzenden kunnen problemen hebben. We sommen mogelijke signalen van kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem op:

- Lichamelijke problemen bij het kind: terugkerende hoofdpijn en buikpijnklachten kunnen wijzen op psychosomatiek. Ook misselijkheid, eet- en slaapproblemen kunnen uitingen van stress zijn bij het kind.
- Schuldgevoelens: Kinderen zoeken naar verklaringen voor de problemen die hun ouder heeft met alcohol en/of andere drugs. Ze bouwen redeneringen of gedachten op die niet altijd kloppen met de werkelijkheid. Kinderen voelen zich dikwijls schuldig over het gebruik van hun ouder. Ze voelen zich verantwoordelijk voor wat

er thuis gebeurt. Ze denken dat hun gedrag een invloed heeft op het gebruik van hun ouder: 'Het is door mijn slecht rapport dat mijn mama terug begonnen is met drinken.' Het gebeurt wel eens dat de drinkende ouder daar misbruik van maakt om zijn of haar drinkgedrag te rechtvaardigen.

- Parentificatie: Als gevolg van de rolomkering kunnen of willen ze geen hechte kindervriendenschappen sluiten omdat ze geen aansluiting vinden met andere kinderen. Kinderen voelen zich niet thuis in de onbezorgde leefwereld van leeftijdsgenoten. Ze kunnen niet echt 'kind' zijn. Ze voelen zich vaak extreem verantwoordelijk voor het reilen en zeilen in het gezin. Deze signalen zijn vaak ook terug te vinden bij kinderen – jonge mantelzorgers - die opgroeien in een gezin waar één familielid ziek is. Deze kinderen gaan vaak taken van zorg op zich nemen. De hoeveelheid en intensiteit van taken kan zo groot zijn dat ze bijna geen tijd meer hebben voor eigen bezigheden. De taken kunnen zeer uiteenlopend zijn van huishoudelijk werk, zorg voor broers of zussen tot emotionele steun binnen de familie. Kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem gaan ook buiten het gezin de rol van de verantwoordelijke opnemen.
- Schaamtegevoelens: Ze schamen zich vaak en hebben het gevoel dat ze de enigen zijn met een papa of mama die problematisch drinkt. Kinderen ontdekken dat hun gezin toch erg verschillend is van dat van andere kinderen. Ze schamen zich voor hun thuissituatie. Ze gaan daardoor minder vriendjes uitnodigen en minder sociale contacten opbouwen.
- Sensitieve Kinderen: Het zijn kinderen die extreem gevoelig zijn voor stemmingen van anderen. Ze leren al vroeg de signalen die anderen geven op te pikken en voor hen te zorgen. Daarbij cijferen ze zichzelf weg. Verandering in schoolprestaties: vermindering van de prestaties, moeite met concentreren, minder aanwezigheid op school en vaker ziek zijn.
- Negatief zelfbeeld: Kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem hebben weinig zelfvertrouwen en ook het vertrouwen in anderen is laag omdat ze van thuis uit maar weinig bevestiging krijgen in wat ze doen.

Tips voor leerkrachten:

U kan de veerkracht van het kind versterken door minimaal aandacht te hebben voor het kind zonder in de rol van hulpverlener of therapeut te stappen.

- Bespreek het gedrag van het kind bij een plotse gedragsverandering of verandering van presteren. Het kind krijgt dan vroegtijdig steun.
- Blijf het kind aandacht en (gedoseerd) steun bieden door te vragen hoe het met hem gaat of hoe het thuis gaat.
- Probeer contact met de ouders te houden, zodat u enigszins op de hoogte bent van de thuissituatie. Met deze informatie kunt u het gedrag of eventuele problemen bij kinderen beter plaatsen en waar nodig extra steun bieden
- De school is een plaats waar het kind, kind kan zijn. Een positieve school- en klassfeer verhoogt de veerkracht van het kind.
- Schakel CLB in. Zij hebben een multidisciplinair team en vormen een belangrijke draaischijf voor contacten met externe hulpverlening.

- Iemand die drinkt, eist vaak alle aandacht op in het gezin. Het kind krijgt minder aandacht dan het verdient, bijvoorbeeld bij een goed rapport of een belangrijke volleybalmatch. De relaties tussen de gezinsleden zijn verstoord.
- Angstgevoelens: Kinderen hebben angst om hun ouder te verliezen of zijn bang voor het onvoorspelbare gedrag van de ouder.
- Kinderen kunnen met druk en agressief gedrag buitenshuis als bliksemafleider fungeren. Zo zorgen ze ervoor dat de aandacht naar hen verschuift in plaats van naar de moeilijkheden in het gezin.

KOAP zijn moeilijk bereikbaar

De laatste jaren schenken hulpverleners uit zowel de geestelijke gezondheidszorg (Psychiatrische Ziekenhuizen, Centra Geestelijke Gezondheid) als de verslavingszorg (Medisch Sociale Opvang Centra, Ambulante Drugzorg en Therapeutische Gemeenschappen) meer en meer aandacht aan kinderen van ouders met psychiatrische problemen en kinderen van ouders met afhankelijkheidsproblemen. Hoewel dat die aandacht weinig gestructureerd is, zijn er verschillende initiatieven die de acties naar KOAP faciliteren. Het thema kinderen en ouderschap staat meer en meer op de agenda tijdens individuele- en groepstherapie. Bij aanvang van de therapie wordt er gekeken of er kinderen zijn in het gezin. Tijdens de verdere behandeling worden ouders geïnformeerd over de impact van hun problemen op de kinderen. Cliënten krijgen info over het belang dat kinderen geïnformeerd zijn over het afhankelijkheidsprobleem. Er wordt samen met de ouders bekeken of de kinderen eventuele ondersteuning nodig hebben.

Bepaalde hulpverleningsvoorzieningen proberen ook een groepsprogramma voor KOAP aan te bieden. Zo ontwikkelden de Broeders Alexianen in Tienen in opdracht van VAD een informatie- en ondersteuningsprogramma voor KOAP. Het programma, genaamd 'Gezinnen onder invloed, invloedrijke gezinnen', informeerde en ondersteunde KOAP in groep van patiënten in opname. Als output publiceerde VAD een literatuurstudie, draaiboek voor hulpverleners en werkboekjes voor de jongeren voor tijdens de 5 sessies van 2 uur. Over het algemeen kennen die groepsprogramma's voor KOAP een moeilijke start. We merken dat er verschillende drempels aanwezig zijn op verschillende niveaus. Het kind moet bijvoorbeeld eerst toestemming krijgen van zijn ouders om aan zo'n programma deel te nemen.

KOAP bereiken via eerstelijns werkers en onderwijs

Wanneer de focus alleen ligt op de ondersteuning van kinderen van ouders die reeds in behandeling zijn, bereiken we te weinig kinderen. Om zoveel mogelijk 'kinderen van' te bereiken is het belangrijk om de mantelzorg, intermediairen in diverse sectoren, preventiewerkers, (jeugd)hulpverleners en eerstelijns werkers te sensibiliseren. Zij zijn een belangrijke schakel in het ondersteunen van deze kinderen met als doel hun weerstand of de veerkracht te vergroten.

Ondersteunend praten

In een school zijn leerkrachten goed geplaatst om gedragsveranderingen bij kinderen op te merken. Kinderen zijn – ondanks de proble-

Tips voor begeleiders en hulpverleners:

- Informeer de kinderen op hun niveau over alcohol en drugs, verslaving in het gezin. Een geïnformeerd kind kan de situatie beter inschatten. Exploreer wat het kind reeds weet over alcohol en drugs. Wat is zijn ervaring en houding t.o.v. middelen? Heeft hij reeds zelf middelen gebruikt? U kan dit doen door samen naar een website te surfen, een brochure door te nemen of aan de hand van een roman dingen te bespreken.
- Maak de thuissituatie bespreekbaar, rekening houdend met de loyaliteit van het kind ten aanzien van zijn ouders.
- Kinderen hebben dikwijls het gevoel dat ze alleen staan met hun probleem. Benadruk dat het kind zeker niet de enige is die een papa of mama heeft die op een problematische manier met alcohol of drugs omgaat.
- Stimuleer het kind om steun te zoeken bij vertrouwensfiguren. Dit kunnen zowel volwassenen als leeftijdsgenoten zijn. Hou er rekening mee dat sommige kinderen op weinig mensen beroep kunnen doen. Maak dit thema voorzichtig bespreekbaar en wees ervoor alert dat het kind er geen negatief gevoel aan over houdt.
- Kinderen zitten vaak vast in een labyrint van gevoelens en gedachten. Probeer die gevoelens te herkennen en er over te spreken. Het is natuurlijk niet eenvoudig om in te schatten hoe een kind zich voelt. Veel kinderen hebben ook tegenstrijdige gevoelens. Enerzijds zijn ze kwaad op hun ouders maar anderzijds blijven het hun ouders, die ze graag zien. Samen met het kind kunt u gevoelens exploreren en zijn volgende vragen op hun plaats: "Wanneer ben je verdrietig, boos,... en wat doe je dan?" of "Wanneer ben je nog boos geweest op je mama of papa?"

men thuis – zeer loyaal aan hun ouders en proberen zichzelf weg te cijferen en de zaken toe te dekken. Als leerkracht is het belangrijk om aandacht te spenderen aan kleine signalen van gedragsverandering, vaak omdat deze kinderen het juist moeilijk hebben om hun problemen en emoties te verwoorden. Het zijn kinderen die niet snel hulp gaan vragen. Escaleren de moeilijkheden thuis of is er een plotse gebeurtenis zoals een opname in een ontwenningkliniek, dan kan het kind in een crisissituatie terecht komen. Zelf extra aandacht en steun geven, naast het betrekken van de CLB-medewerker, zijn dan aanbevolen. Het klinkt cliché, maar een luisterend oor bieden en het kind of de jongere het gevoel geven gehoor te vinden, kan al een wereld van verschil maken. Soms komen ze voor het eerst met hun verhaal naar buiten. Daarom is het van het grootste belang dat elk gesprek op een onvoorwaardelijke en onbevooroordeelde manier verloopt en dat discretie benadrukt wordt. Veroordeel het gedrag van de drinkende ouder niet. Op die manier ervaart het kind (misschien voor het eerst) dat er wel degelijk over het onderwerp kan worden gepraat. Probeer ook duidelijk aan te geven wat u kunt doen voor het kind. Maak geen loze beloftes. Stimuleer hen op een niet-dwingende manier tot praten over. Wil het kind er nu nog niets over kwijt, zet de deur dan op een kier. Vaak wordt er onterecht gedacht dat kinderen extra belast worden als er met hen over problemen van mama of papa wordt gepraat. Informerend en ondersteunend praten versterkt de weerbaarheid van de kinderen.

Informerend praten

Eenvoudige informatie over wat alcohol is, hoe het werkt, wat het met iemand doet en waarom het zo moeilijk is om met drinken te stoppen, kan verhelderend zijn en inzicht geven in de situatie en het gedrag van de ouder. Bij kinderen van ouders met alcoholproblemen leven vaak heel wat misverstanden of denkfouten over alcohol en alcoholafhankelijkheid. Correcte informatie over alcohol en alcoholmisbruik vermindert de schaamte- en schuldgevoelens van het kind over het drinken van moeder of vader. Tijdens individuele gesprekken of groeps gesprekken kunt u informatie (mee)geven. VAD heeft 3 info- en doeboekjes gemaakt voor KOAP. De bedoeling van de info- en doeboekjes is om kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem te informeren en te ondersteunen. De boekjes formuleren antwoorden op vragen als: "Wanneer zijn alcohol of drugs een probleem?", "Krijg ik later ook problemen met alcohol of drugs?" en "Hoe komt het dat mijn papa of mama niet stopt?". De boekjes bevatten ook doe-opdrachten en geven tips over wat kinderen zelf kunnen doen: hoe goed voor jezelf zorgen, hoe omgaan met moeilijke gevoelens, hoe anders leren denken, hoe hulp zoeken?

De sterkte van boekjes is dat ze in verschillende contexten gebruikt kunnen worden. Als een soort zelfhulpboekje door de jongere zelf. Als een rode draad in een individuele begeleiding door eerstelijns werkers en hulpverleners. Ook binnen een psycho-educatief groepsprogramma kunnen de boekjes een meerwaarde bieden.

Gilles GEERAERTS

Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen
Vanderlindenstraat 15 - 1030 Brussel
02 422 03 73
gilles.geeraerts@vad.be

NOTEN

1. Op www.vad.be vind je onder de rubriek 'kinderen van gebruikers' verdere informatie over dit thema. Je kan daar de info- en doeboekjes 'als je ouder drinkt/drugs gebruikt ...' gratis downloaden of eventueel bestellen.
2. In dit artikel gaat de focus naar KAOP of kinderen van ouders met een afhankelijkheidsprobleem. De problematiek van KOAP dient steeds in het groter geheel van KOPP of kinderen van ouders met psychische problemen geplaatst te worden. Meer informatie vind je op www.koppvlaanderen.be

REFERENTIES

- Barnard, M., & Barlow, J. (2003). Discovering parental drug dependence: silence and disclosure. *Children and Society*, 17, 45-56.
- Coolen-Perednia C, Koninckx M, Bijttebier P (2002) Hulpverlening aan kinderen van alcoholisten – Gezinnen onder invloed – invloedrijke gezinnen. Brussel: VAD Kop(p)loper in zorg. Werkmodel voor vroegdetectie en preventie bij KOPP, 2010, KOPP-Vlaanderen
- Engelbertink, M., den Ouden, R., & Engelbertink, I. (2004). Het blijven toch je ouders: ervaringsverhalen van kinderen van verslaafde ouders. Lisse: Harcourt Assessment
- Eurocare & Coface (1998). Alcohol problems in the family: A report to the European Union. St Ives, Cambridgeshire.
- Derluyn, I., Vanderplasschen, W. & Broekaert, E. (2000). Drugverslaafden met jonge kinderen: een exploratief onderzoek naar modellen en opvoedingsondersteunende methodieken bij de hulpverlening aan drugverslaafde ouders met jonge kinderen (niet-gepubliceerd onderzoeksrapport). Gent – Brussel: De Kiem – Vereniging voor Alcohol- en andere drugproblemen (VAD).
- Matthys, F. (2000). Leven met een verslaafde. Leuven/Apeldoorn: Garant
- Velleman, R., & Templeton, L. (2007). Understanding and modifying the impact of parents' substance misuse on children. *Advances in Psychiatric Treatment*, 13, 79-89.
- Wolin, S. & Wolin, S. (1995). Resilience among youth growing up in substance-abusing families. *Pediatric Clinics of North America*, 42 (2), 415-429.

Kleurrijk maatwerk op school, in de jeugdwerkingen, in de zorg en hulpverlening Aan de slag met interculturalisering

Inge ROSEEUW

Eén op vier leerlingen in het basisonderwijs in de grote steden Antwerpen, Gent en Brussel heeft een andere thuistaal. Dit bloklettert De Standaard in april 2012. Een andere thuistaal impliceert meestal een andere culturele achtergrond. Onze veronderstelde vanzelfsprekendheden worden in relatie met deze kinderen en jongeren op de helling gezet. Hoe kunnen onderwijs, jeugd- en welzijnswerk zich klaarmaken om deze uitdaging het hoofd te bieden? Dit zijn bij uitstek dé sectoren die kansgevend zouden moeten zijn. Een positieve ervaring van in het basisonderwijs is de beste voedingsbodem om maatschappelijke verbondenheid te helpen groeien. Aan de slag gaan met interculturalisering van de sectoren is daarom meer dan ooit noodzakelijk.

Interculturele diversiteit als realiteit

We staan met zijn allen voor de opdracht culturele diversiteit te aanvaarden als een gegevenheid. De laatste tijd komt de term “superdiversiteit”¹ meer in gebruik. Hierbij worden we uitgedaagd nieuwe denk-, handelings- en referentiekaders te ontwikkelen. Elk team van leraren, CLB-medewerkers, jeugd- en welzijnswerkers zou aan de slag moeten gaan om een gedeelde visie te ontwikkelen. Hoe kijkt men naar het gegeven van de interculturaliteit en hoe wil men ermee omgaan? Een organisatie met een eensgezinde en doorleefde basisvisie rond interculturaliteit zal er beter in slagen een aanbod te ontwikkelen dat zo goed mogelijk aansluit bij de noden van de kinderen en jongeren die ze onder haar hoede krijgt en van hun context.

In het derde leerjaar van een stedelijke basisschool te Antwerpen zitten op 25 leerlingen 16 verschillende nationaliteiten samen. Sommigen volgden er al kleuterschool en kennen de taal en de gewoonten die er heersen. Sommigen komen recht uit oorlogsgebieden, anderen liepen al enkele jaren school in een ander Europees land en moeten nu een derde taal leren. De juf zucht bezorgd: “Hoe haal ik ooit met deze kinderen de verwachte eindtermen?!”

We zullen de druk moeten loslaten van het beeld dat we de “andere” moeten laten doorgroeien naar “de gewone”. Die laatste bestaat eigenlijk niet. Elk kind of jongere brengt zijn uniek levensverhaal mee naar de klas of groep. Willen we een gepaste leer- en ontwikkelingsomgeving creëren? Laat ons dan eerst zorgen om van onderwijs en zorg een warme gastvrije groeiomgeving te maken. Wie zich

gewenst voelt en erkend en aanvaard in zijn/haar eigenheid, zal zich durven engageren, zal willen leren en zijn talenten tonen.

De wereld in de klas of groep; wat een rijkdom aan ervaring!

Leerkrachten en jeugdwerkers kunnen de grote diversiteit van de kinderen en jongeren in hun klas of groep aanwenden om samen te ervaren hoe iedereen anders en uniek is en hoe

men toch samen een gezellige verbondenheid kan ontwikkelen. Of minstens hoe men ondanks de verschillen op een respectvolle wijze mekaar minstens kan dulden. Dat zou een enorme meerwaarde kunnen betekenen op maatschappelijk vlak. Gesprekken over oorlog en vrede, over begrenzing en veiligheid, over mogelijkheden en beperkingen krijgen meteen een dimensie van realiteit. De jongeren kunnen ervaren dat er niet één waarheid is, dat vele zaken relatief zijn, dat vooroordelen niet op feiten zijn gestoeld. Leerkrachten, jeugd- en welzijnswerkers met een open en respectvolle geïnteresseerde houding naar de verscheidenheid weten de rijkdom ervan te zien en te benutten.

In een kinderkribbe hangt aan het raam de begroeting “welkom” in alle talen van de kindjes die er worden opgevangen. De mama’s mogen beurtelings komen meehelpen bij het spelmoment. Zo ervaren de kindjes dat er volwassenen zijn met donkere en met lichte huidskleur, met licht of donker haar, met een hoofddoek of met dreadlocks... En dat die allemaal lief en betrouwbaar kunnen zijn. Later hoeft voor hen de connotatie “anders” niet meer “negatief” beleefd te worden.

Kinderen en jongeren die in een gemeente groep verbondenheid voelen, ontwikkelen ook beter een positieve houding naar de maatschappelijke eisen. Ze krijgen tools tot positief burgerschap Dit werkt preventief op de ontwikkeling van antisociaal gedrag; re-linquere (Latijn voor verbinden) in tegenstelling tot de-linquere (Latijn voor ontbinden) waarvan het begrip “delinquentie” in de betekenis van misdadig is afgeleid.² Niet inspelen op diversiteit heeft een hoge maatschappelijke prijs. Teveel jongeren van allochtone oorsprong vinden geen aansluiting bij de school. Een onderbenutting van hun capaciteiten en vroegtijdig schoolverlaten beperken kansen op de arbeidsmarkt. Een te groot aantal migrantengezinnen verglijdt naar de armoedegrens, 50% volgens recente cijfers. Dit brengt on-welzijn mee, het risico op gezondheids- en psychische problemen en frustraties die eventueel kunnen leiden tot agressie en intrafamiliaal geweld. Kinderen en jongeren met een andere etnisch-culturele achtergrond zijn bijzonder kwetsbaar en vereisen daarom een bij uitstek krachtgerichte positieve aanpak. Vooral een respectvolle tegemoet tredende omgang, ook met hun ouders, is noodzakelijk.

Ouders niet geïnteresseerd, neen hoor! Een juf van een klas met meer dan 20 kinderen uit anderstalige gezinnen slaagt erin alle ouders van haar leerlingen op het oudercontact te krijgen. Ze zorgt er ook voor dat ze van elk kind een bijzondere vooruitgang kon laten zien. Ze investeert van bij het begin van het schooljaar in contacten met de ouders aan de schoolpoort, maar ze zijn ook welkom in de school. Vriendelijke begroeting, kleine complimentjes over hoe flink de kinderen zijn, interesse naar de thuissituatie - “Is opa nog ziek, het kind vertelde er bezorgd over in de klas”... Ze werkt ook met pictogrammen om de taalbarrières te overbruggen.

Gezien onze vaak (te) hoge focus op taalvaardigheid en het verwerken van het Nederlands worden allochtone kinderen en jongeren eerder in hun falen en tekorten benaderd dan in hun capaciteiten.

Roma-kinderen die uit een orale cultuur komen, die de buitenwereld vaak als vijandig en onverdraagzaam hebben leren kennen, zullen zich makkelijker openstellen als hun mama's mee bij het schoolfeest betrokken worden, hun ooms en broers kunnen komen musiceren waarbij ze zelf hun danstalent kunnen etaleren.

Ontwikkelen van een interculturele beroepshouding

Wil je als organisatie de uitdaging aangaan om met interculturalisering aan de slag te gaan? Zeker doen, het is een boeiend en verrijkend proces. Het draaiboek (zie kader) van VZW de Touter kan hierbij nuttige handvatten bieden. Een langetermijnstrategie biedt daarbij de beste garanties op werkelijke verankering en succes.

Het met enkele collega's volgen van een driedaagse rond intercultureel werken kan een start zijn, maar kan onmogelijk volstaan om een gelijkgezinde basishouding bij het hele team tot stand te brengen.

Daartoe is het belangrijk gelijktijdige processen op gang te brengen:

- op structureel vlak; draagvlak creëren binnen de organisatie, sensibiliseren, samenwerkingsverbanden aangaan...
- op het vlak van personeelsbeleid; competentie management, aanwervingspolitiek gericht op het aantrekken en behouden van allochtone collega's, vormings- en trainingsbeleid...
- op inhoudelijk vlak; visie- en methodiekontwikkeling, verwerven van aangepaste kennis, attitudes en vaardigheden...

Dit alles vereist een jarenlang volgehouden traject. Daarbij is het van groot belang dat de leidinggevenden van de school of de organisatie volledig achter de keuze tot interculturalisering staan en hiertoe faciliterende maatregelen treffen, zoals iemand tijdelijk vrijstellen, externe vorming financieren.

Ik besef dat ik vanuit mijn positie inspanningen verwacht van mijn personeel. Mijn opdracht is dit voor hen te faciliteren. Intercultureel personeelsbeleid bijvoorbeeld is niet evident. Dit heeft een impact op de verschillende geledingen van de organisatie. Het stimuleren ervan is voor mij een permanente opdracht. (Luc D'Affnay directeur VZW de Touter)

De algemene vormingen voor heel onze VZW waren aha-erlebnissen, bijvoorbeeld over andere wereldbeelden. Daardoor kan ik me nu beter inleven in de anders-culturele cliënten en collega's. Ik moet toegeven dat de allochtone collega's een meerwaarde zijn voor de gezinnen. (thuisbegeleidster VZW de Touter)

Inge ROSEEUW

VZW De Touter

Staffunctie beleidsmedewerker

Auwersstraat 48, 2600 Berchem

tel. 03/287.80.23 - GSM 0498/05.13.69

inge.roseeuw@detouter.be

www.detouter.be

NOTEN

1. Vertovec, S., (2007), Super-Diversity and its implications, *Ethnic and Racial Studies* 26: pp.1024-1054.
2. Depuydt, A. en Deklerck, J. (2005) 'Re-ligare' als antwoord op 'de-linquentie'. Een aanzet tot een ethische, contextuele en ecologische criminologie. Leuven: KU Leuven. Proefschrift ingediend tot het behalen van de graad van doctor in de criminologische wetenschappen. (Niet uitgegeven) Zij omschrijven het als volgt: 'Wanneer een verzwaakte boom van de ene plaag genezen is, krijgt hij al vlug een andere kwaal. Een krachtige boom met stevige wortels, daarentegen, geneest veel vlugger van een plaag en laat zich minder vlug totaal door het ongedierte overmannen. Het leefklimaat is met andere woorden een fundament van waaruit respectloos gedrag gemakkelijker kan aangepakt worden en dat een vruchtbare bodem biedt voor het bloeien en ontkiemen van respectvol gedrag.'

VZW de Touter werd in 2010 gelauwerd met de Prijs Jeugdzorg 2009 omwille van hun 15 jaar inzet voor de interculturalisering van hun hulpverlenend aanbod én het personeelsbestand én de interne werking. Hierover schreef Inge Roseeuw een draaiboek dat kan inspireren om aan de slag te gaan met interculturalisering. Dit is in de sector van de Jeugdzorg zeker meer dan nodig. In alle sectoren van de Jeugdzorg neemt de aanwezigheid van allochtone hulpvragers toe. Dit stelt de sector voor enorme uitdagingen. Wil de hulpverlening met deze maatschappelijk kwetsbare groep werkzaam zijn, dan is het nodig om het zorgaanbod op hun maat af te stemmen. We spreken van Kleurrijke Maatzorg.

Het draaiboek biedt een werkpadd en vele procestips om daadwerkelijk visieontwikkeling en interculturalisering in een jeugdhulpvoorziening te implementeren en waarschuwt ook voor de valkuilen.

U kan het draaiboek bestellen: Tel. 03/287.80.20 of via e-mail naar info@detouter.be, Kostprijs 35€ + verzendingskosten.

Het kan na bestelling ook worden afgehaald bij VZW de Touter, Auwersstraat 48, 2600 Berchem.

Arbeid en tewerkstelling

Het Diploma-Supplement - is een document dat je samen met een diploma Hoger Onderwijs krijgt. Het verduidelijkt de inhoud van je studies op een internationaal vergelijkbare manier. Zo is het voor de werkgever gemakkelijker om de meerwaarde van je diploma in te schatten. Iedereen die in Vlaanderen afstudeert, krijgt een diplomasupplement. In het academiejaar 2009-2010 werden 55.562 diplomasupplementen uitgereikt. www.epos-vlaanderen.be/?CategoryID=447&ArticleID=681

De knelpuntberoepen 2011 in Vlaanderen. - Dit zijn alle jobs waarvoor de vacatures moeilijk ingevuld geraken. <http://vdab.be/jobs/knelpuntberoepen.shtml>

Wat is het Ervaringsbewijs? - Een beroep kun je op verschillende manieren leren: op school bijvoorbeeld of door het uit te oefenen. Maar ook door een opleiding te volgen of in je vrije tijd actief te zijn, kun je bepaalde vaardigheden aanleren die essentieel zijn voor je vak. <http://vdab.be/tests/ervaringsbewijs.shtml>

Gelijke kansen, diversiteit en inburgering

'Sociaal tolken en vertalen - Gids voor hulp- en dienstverleners' - De nieuwe brochure legt het je overzichtelijk uit. www.kruispuntmi.be/uploadedFiles/COC/Een_sociaal_tolk_inschakelen/GIDS_VOOR_HULP_EN_DIENSTVERLENERS.pdf

Ook niet-Belgen kunnen op 14 oktober gaan stemmen - De folder leent zich uitstekend om niet-Belgen te informeren over hun stemrecht. www.vlaanderenkiest.be/folder-voor-niet-belgen

Juridisch: jongerenrechten en plichten

Wat te doen bij een scheiding? - Tweede brochure van de Belgische Federatie van het Notariaat en de Koning Boudewijnstichting in een reeks praktische handleidingen voor wie plots op een keerpunt komt in zijn/haar leven. www.kbs-frb.be/publication.aspx?id=272052&LangType=2067

Standpunt Kinderrechtencoalitie Gemeentelijke Administratieve Sancties - De pijnpunten van het systeem doen bij de ngo's fundamentele vragen rijzen over de aanvaardbaarheid en het nut van de toepassing van de GAS op minderjarigen. www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Standpunt%20GAS.pdf

Protocol van Moed - is een proefproject in het kader van een verbeterde aanpak van kindermishandeling. http://wvg.vlaanderen.be/rechtspositie/01-nieuws/Protocol_van_moed_toegankelijke_tekst_druk.pdf

Meldpunt geweld en misbruik - Op 12 maart 2012 ging het meldpunt "geweld, misbruik en kindermishandeling" van start. Je kunt het meldpunt elke werkdag van 9u tot 17u contacteren op het nummer 1712. Elke oproep is gratis en wordt niet op de telefoonfactuur vermeld. www.gidsvoorgezinnen.be/index.php/12-03-2012-meldpunt-geweld-en-misbruik-bel-1712

Jongerenwerking en Jeugdhulp

Intercultural learning in non-formal education: theoretical frameworks and starting points - Intercultureel leren gebeurt niet alleen op school maar ook via het niet-formeel en het informele netwerk waarbinnen de huidige opvoeding zich voltrekt. http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/documents/Publications/Others/9501_Intercultural_learning_Lafraya_Final.pdf

Waar zoeken Vlaamse jongeren welke informatie? - In opdracht van VIP Jeugd stelde Trendwolves deze vraag aan 3000 jongeren. www.vipjeugd.be/wp-content/uploads/2012/02/Informatiezoekgedrag.pdf

'Spelen is een kinderrecht!' - Goe Gespeeld! lanceerde het Charter 'Spelen is een kinderrecht!' op 28/03/12. Met het Charter roept Goe Gespeeld! alle gemeenten in Vlaanderen op om 8 concrete charterpunten voor het recht op spelen op te nemen in het lokale beleid. www.goegespeeld.be/nieuws/lees-het-charter-spelen-een-kinderrecht

Nieuwe of vernieuwde websites

Kennisportaal van de kinderbijslag voor werknemers - De website FamiDoc werd vervangen door FamiPedia. Dit kennisportaal werd inhoudelijk verrijkt en biedt u een praktijkgericht totaalbeeld van de volledige kinderbijslagregeling. www.famipedia.be

Een zorgjob is werken met je hoofd, handen en hart. - De vernieuwde website gelanceerd, met informatie over opleidingen en jobs in de zorg- en welzijnssector. www.ikaervoor.be

Vind een kamp voor jouw kind - Het gaat over meerdaagse vakanties en kampen waarvoor kinderen zich moeten inschrijven zonder dat ze ook (twee)wekelijks meedoen aan activiteiten van die vereniging (bv. een sportkamp, een theatervakantie enz.). Daarnaast gaat het zowel over vakanties en kampen waar kinderen blijven overnachten (internaatvakanties en kampen), als waar kinderen thuis gaan slapen (externaatvakanties en -kampen). De website is een samenwerking tussen Cultuurnet Vlaanderen, Jeugdwerknet vzw en Steunpunt Jeugd vzw. www.mijnkindopkamp.be

Onderwijs, vorming en opleiding

Zaak van iedereen- discussietraject 2011-2013 - Op 21 oktober 2011 startte Samenlevings-opbouw Vlaanderen een tweejarig discussietraject over gelijke onderwijskansen. Tot eind 2013 leggen we een discussietekst voor aan diverse groepen: leerkrachten, ouders, jongeren, CLB, welzijnsorganisaties en andere geïnteresseerden. Men wil zoveel mogelijk mensen de kans geven om mee te discussiëren. Vanaf 15 april 2012 werd er gestart met de eigenlijke discussie. www.zaakvaniedereen.be/wp-content/uploads/2012_04_17_ZVI_trajectvoorstelling1.pdf

Genres in schoolvakken - Op de conferentie van 2011 van het Platform Taalgericht Vakonderwijs zijn mogelijkheden besproken tot verdieping van taalgericht vakonderwijs met behulp van genredidactiek die in het afgelopen jaar in diverse 'proeftuintjes' in Nederland zijn uitgewerkt. www.taalgerichtvakonderwijs.nl/producten/00005/3_6059_446_Genres_in_schoolvakken_web.pdf/

Werken aan geletterdheid in beroepsrichtingen - In de schooljaren 2009-2011 werkte het Centrum voor Taal en Onderwijs samen met tien Vlaamse scholen een aanpak uit om de geletterdheid van leerlingen in beroepsrichtingen te verhogen. www.cteno.be/www_cteno/?idMenu=129&id_project=116

Onderzoek

Analyse van inactiviteitsvallen voor leefloners. - Onderzoek door het centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck en het Federaal Bureau op vraag van de Koning Boudewijnstichting.

Dit rapport was de basis voor de rondetafel 'Het leefloon en alternatieven voor de SPL-vrijstelling van bestaansmiddelen', georganiseerd door de Koning Boudewijnstichting op 28 mei 2010. Publicatie 'Het leefloon en alternatieven voor de sociaalprofessionele integratievrijstelling in de berekening van het inkomen' www.kbs-frb.be/publication.aspx?id=275374&LangType=2067

Developing the concept of international education: Sixty years of UNESCO history - This article is an analysis of official UNESCO documents - General Conference resolutions and Executive Board decisions for the period 1946 to 1999 - that address international education. www.springerlink.com/content/x061202478t01387/

De Immigrant Citizens Survey (ICS) - is een opiniepeiling uitgevoerd in 15 steden van 7 lidstaten van de Europese Unie - waaronder België - bij personen met een migratieachtergrond om te verstaan hoe zij het migratie- en integratiebeleid evalueren. In België werd de bevraging uitgevoerd in Brussel, Luik en Antwerpen. www.kbs-frb.be/publication.aspx?id=291446&LangType=2067

Organisaties en jaarverslagen

Jongerenwelzijn - Jaarverslag 2011 - <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/>
Discriminatie/Diversiteit - Jaarverslag 2011 - www.diversiteit.be/?action=artikel_detail&artikel=701&setLanguage=1

Opvoedingswinkels - Jaarverslag 2011 - www.expoo.be/gegevens-van-opvoedingswinkels

Koning Boudewijnstichting - Jaarverslag 2011 - www.kbs-frb.be/publication.aspx?id=193716&LangType=2067

Vlaamse Overheid

De doorlichtingen in scholen, centra en academies in het schooljaar 2010-2011. - 65% van de onderzochte instellingen (451) kreeg een advies 1 of een onvoorwaardelijk gunstig advies. 34% kreeg een advies 2. Dit is ook een gunstig advies, maar onder voorbehoud. www.ond.vlaanderen.be/publicaties/eDocs/pdf/319.pdf

Het actieplan pijbelen en andere vormen van grensoverschrijdend gedrag 2012 - In dit nieuwe actieplan worden acties voorgesteld die onder zes topics vallen, waarbij de aanpak zich blijvend situeert volgens een continuüm van in kaart brengen, informeren/sensibiliseren, preventief werken, begeleiden tot sanctioneren. www.ond.vlaanderen.be/leerplicht/

Resultaten uit de bevraging over garantie van het recht op leren in residentiële voorzieningen. - In 2011 werd een ruime bevraging georganiseerd in alle residentiële voorzieningen in Vlaanderen waar minderjarigen verblijven om te peilen naar hun leersituatie. Een stuurgroep onder leiding van de Minister van Onderwijs en Jeugd en de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin coördineerde deze bevraging, volgde de resultaten op en stelde een plan van aanpak voor. http://wvg.vlaanderen.be/jeugdhulp/01_nieuws/ond-welz/20120508_Resultaten_bevraging_def.pdf

Jongerenwelzijn: "Differentiatie van het aanbod in de gemeenschapsinstellingen". - De juridische en structurele implicaties van de principes en voorstellen in deze nota zijn erg groot. De nota zal de komende weken dan ook uitgebreid worden voorgesteld in de verschillende regio's zodat alle betrokkenen - jeugdmagistraten, academici, jeugdhulp-aanbieders enz. - volop de kans krijgen om hierop te reflecteren. http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/PDF/INHETNIEUWS/nota_differentiatie_aanbod_Gl20110207.pdf

Huurpremie voor gezinnen die 5 jaar op een sociale woning wachten - Gezinnen met een laag inkomen die al vijf jaar of langer wachten op een sociale woning, kunnen een maandelijks huurpremie krijgen.
www.bouwenenwonen.be/home/premies_en_andere_steuumaatregelen/vlaamse_huurpremie_voor_kandidaat_huurders_van_een_sociale_woning

Publicaties van de Vlaamse overheid <http://publicaties.vlaanderen.be>

- Aanpak zelfdoding bij jongeren in de Westhoek
- Cijferboeken Cultuur, Jeugd en Sport
- Cijferboek lokaal jeugdbeleid
- De gekleurde samenleving: personen van vreemde herkomst in Vlaanderen
- De hervorming van het secundair onderwijs in Vlaanderen; verslagen van de hoorzittingen
- Hoger onderwijs in cijfers – Aantal inschrijvingen op 31 oktober 2011, Academiejaar 2011-2012
- Jaarverslag Strategische adviesraad voor het Vlaamse Welzijns-, gezondheids- en Gezinsbeleid 2011.
- Huursubsidies - Folder
- Mathematics Education in Europe, Common Challenges and National Policies
- Modernisation of Higher Education in Europe: Finding and the Social Dimension 2011
- Onderwijspiegel 2012 – Jaarlijks rapport van de Onderwijsinspectie
- Professionalisering in praktijk Evaluatie van het professionaliseringsbeleid van basis- en secundaire scholen
- SARC (Strategische Adviesraad voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media) jaarverslag 2011
- Science Education in Europe: National Policies, Practices and Research
- Veiligheid van het internet
- Vlaamse Armoedemonitor 2012

*** Vlor-adviezen** (www.vlor.be)

- Advies over de visietekst jeugdzorg (24/05/2012)
- Advies over het programmadecreet van de tweede begrotingscontrole 2012 (24/05/2012)
- Advies over de aanvragen tot afwijking op de programmatieopstap in het dko (08/05/2012)
- Advies over de Europese richtlijn over beroepskwalificaties (26/04/2012)
- Advies over het wijzigingsdecreet AGION (26/04/2012)
- Advies over de Europese richtlijn over beroepskwalificaties (26/04/2012)
- Advies over Erasmus for all (26/04/2012)
- Advies over het voorstel van de lijst opleidingen en opleidingsstructuren voor het deeltijds beroepssecundair onderwijs. (19/04/2012)
- Advies over onderwijsdecreet XXII (29/03/2012)
- Advies over het voorontwerp van decreet betreffende dringende en andere maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (29/03/2012)
- Advies over de conceptnota Cultuureducatie (29/03/2012)
- Advies over het programmadecreet van de eerste begrotingscontrole 2012 (29/03/2012)
- Advies over opleidingsprofielen in het secundair volwassenenonderwijs en de basiseducatie (20/03/2012)

*** SERV-adviezen** (www.serv.be/publicatie/)

- Advies Geactualiseerd actieplan bestrijding arbeidsgerelateerde discriminatie (30/05/2012)
- Advies Strategisch plan geleterdheid 2012-2016 (16/05/2012)
- Advies loopbaankloof mannen – vrouwen, advies in het kader van de voorbereiding van een Vlaams actieplan ter bestrijding van de loopbaankloof mannen-vrouwen - 05/04/2012
- Advies onderwijsdecreet XXII (04/04/2012)

*** Adviezen van de Vlaamse Jeugdraad** (www.vlaamsejeugdraad.be)

- Advies over de conceptnota Cultuureducatie (10.04.2012)
- Advies over de Gemeentelijke Administratieve Sancties (05/04.2012)
- Advies over het decreet lokaal en provinciaal jeugdbeleid (26/03/2012)

Regelgeving

Te raadplegen op <http://212.123.19.141> voor onderwijsitems op www.ond.vlaanderen.be/edulex/ voor EU http://eur-lex.europa.eu/RECH_menu.do?ihmlang=nl

*** EU-Commissie**

32012R0268 - Gedelegeerde Verordening (EU) nr. 268/2012 van de Commissie van 25 januari 2012 tot wijziging van bijlage I bij Verordening (EU) nr. 211/2011 van het Europees Parlement en de Raad over het burgerinitiatief

*** EU-Parlement**

- 32011R0211 - Verordening (EU) nr. 211/2011 van het Europees Parlement en de Raad van 16 februari 2011 over het burgerinitiatief

*** Vlaamse Gemeenschap: Studie- en beroepskeuze**

- Besluit van de Vlaamse Regering tot erkenning van de masteropleiding master in de epidemiologie als nieuwe opleiding van de Universiteit Antwerpen (B.S.11/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering tot erkenning van de master-na-masteropleiding Master of Plant Biotechnology als nieuwe opleiding van de Universiteit Gent (B.S.11/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering tot erkenning van de beroepskwalificatie dispatcher goederenvervoer (B.S.22/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering tot erkenning van de beroepskwalificatie magazijnmedewerker (B.S.22/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering tot erkenning van de beroepskwalificatie win-

kelmanager klein en middelgroot verkooppunt (B.S.25/05/2012)

- Besluit van de Vlaamse Regering tot erkenning van de professioneel gerichte bacheloropleiding bachelor in het energiemanagement als nieuwe opleiding van de Plantijn-Hogeschool van de provincie Antwerpen (B.S.25/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 1 september 2006 houdende de oprichting van de examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap voor het voltijds secundair onderwijs wat betreft de vierde afdeling van de examencommissie (B.S.25/05/2012)
- Ministerieel besluit tot wijziging van het ministerieel besluit van 5 april 2010 tot bepaling van de standaard voor de titel van poetshulp (B.S.11/04/2012)

*** Vlaamse Gemeenschap: Onderwijs en Vorming**

- Decreet tot bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 januari 2012 tot aanpassing van de eindtermen voor het leergebied informatie- en communicatietechnologie van de basiseducatie (B.S.24/05/2012)
- Decreet tot bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 januari 2012 tot aanpassing van de eindtermen voor de opleiding Aanvullende Algemene Vorming van het studiegebied algemene vorming van het secundair volwassenenonderwijs (B.S.24/05/2012)
- Decreet tot bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering van 2 maart 2012 tot wijziging van sommige eindtermen van het besluit van de Vlaamse Regering van 23 juni 2000 tot vaststelling van de vakgebonden eindtermen van de tweede en de derde graad van het gewoon secundair onderwijs, wat betreft de natuurwetenschappen of fysica en/of chemie en/of biologie (B.S.29/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van de hoofdstukken Vbis en Vter van het besluit van de Vlaamse Regering van 19 juli 2007 betreffende de organisatie van het opleidingsaanbod in het volwassenenonderwijs (B.S.05/04/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van sommige eindtermen van het besluit van de Vlaamse Regering van 23 juni 2000 tot vaststelling van de vakgebonden eindtermen van de tweede en de derde graad van het gewoon secundair onderwijs, wat betreft de natuurwetenschappen of fysica en/of chemie en/of biologie (B.S.29/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering houdende goedkeuring van overhevelingen, omvormingen, programmatie van structuuronderdelen van het voltijds secundair onderwijs en de programmatie van opleidingen in het deeltijds beroepssecundair onderwijs (B.S.24/04/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de organisatie van pilootprojecten ter voorbereiding op de hervorming van het deeltijds kunstonderwijs (B.S.10/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de wijziging van het model van overeenkomst tussen de Vlaamse Regering en de expertisenetwerken en regionale platformen in het kader van de lerarenopleidingen in Vlaanderen (B.S.16/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering houdende de oprichting van het overlegorgaan ter uitvoering van artikel 48 van het decreet van 8 mei 2009 betreffende de kwaliteit van onderwijs (B.S.22/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van de regelgeving betreffende de modulaire structuur van het secundair volwassenenonderwijs voor het experimenteel nieuw studiegebied bibliotheek-, archief- en documentatiekunde en de studiegebieden hout en personenverzorging, en van de indeling van studiegebieden in opleidingen van het secundair volwassenenonderwijs (B.S.30/05/2012)

*** Vlaamse Gemeenschap: Welzijn**

- Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de aanwijzing van een persoon die de minderjarige bijstaat bij de uitoefening van zijn rechten in de integrale jeugdhulp wanneer de minderjarige en zijn ouders tegenstrijdige belangen hebben en de minderjarige niet in staat is om zelf een bijstandspersoon aan te wijzen of niemand het ouderlijk gezag uitoefent (B.S.25/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering houdende de voorwaarden voor een attest van toezicht van Kind en Gezin voor vakantieopvang van kleuters en lagere schoolkinderen (B.S.29/05/2012)
- Besluit van de Vlaamse Regering tot instelling van een tegemoetkoming voor kandidaat-huurders (B.S.25/05/2012)
- Ministerieel besluit betreffende de vaststelling van het model van werkingsverslag voor de aanvraag tot erkenning als vereniging waar armen het woord nemen (B.S.16/03/2012)

Welzijn en Sociaal-cultureel werk

Strijd tegen armoede - Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie - Het Steunpunt Armoedebestrijding stelt zijn zesde verslag voor. Een eerste deel behandelt de woonproblematiek en zoekt naar beleids pistes voor een effectieve toepassing van het recht op wonen. Het tweede deel is gericht op de toekomstperspectieven van jongeren in armoede. Ook de problematiek van jongeren die een instelling voor de bijzondere jeugdzorg verlaten, komt expliciet aan bod.
www.armoedebestrijding.be/tweejaarlijksverslag6.htm

Internet-opvoeding is seksuele opvoeding - Kinderen worden voortdurend geconfronteerd met seks op internet - in de vorm van tekst en beeld - en tegelijkertijd doen ze ook zelf seksuele ervaring op. www.ouders.nl/mmed2011-sexting.htm

De sociale stemtest - De prioriteiten die maatschappelijk kwetsbare groepen naar voor schuiven, vormen de inhoudelijke basis voor de stemtest. De stemtest is online vanaf 1 september 2012. www.iedersstemtelt.be

Jan Tallon
jan.tallon@telenet.be

agenda en documentatie

Herstelgericht werken in onderwijs Wie wordt er beter van?

Herstelgericht werken kent zijn successen in heel wat scholen. Toch dringen het gedachtegoed en de praktijk van 'Herstelgericht werken' maar met mondjesmaat door in de scholen. Er zijn nog hardnekkige misverstanden. Dat het herstelgericht groepsoverleg het belangrijkste is, bijvoorbeeld. En dat de dader er goedkoop vanaf komt met een babbel. Hoe toon je collega's dat herstelgericht werken heel anders is en zo veel meer kan zijn? Doe inspiratie op tijdens ons congres op **12 oktober 2012** en je stapt boordevol ideeën weer buiten. Meer info binnenkort op onze website <http://www.herstelgerichtwerkenopschool.be>

Of stuur een mailtje naar: tom.vanwaterschoot@cggdepont.be

Congres Uit De Marge 2012: Jeugdwelzijnswerk in tijden van economische crisis

De crisis heeft een belangrijke impact op de leefwereld van kinderen en jongeren, zowel rechtstreeks als indirect. Jongeren uit sociaal zwakke milieus zijn het kwetsbaarst op de arbeidsmarkt. En kinderen lijden onder de afbouw van de welvaartsstaat: om ouders te activeren worden uitkeringen aangepakt of wordt het leefloon gekoppeld aan alsmear meer voorwaarden. De stress die gepaard gaat met de dagelijkse strijd om te overleven vreet aan de levenskwaliteit, ook aan de levenskwaliteit van kinderen en jongeren. Hoe spelen we hier met het jeugd welzijnswerk op in? Hoe maken we kinderen en jongeren sterker? Hoe werken we als werkveld mee aan de nodige sociale veranderingen? Het congres van Uit De Marge over jeugd welzijnswerk in tijden van economische crisis vindt plaats op dinsdag **20 november 2012** in Antwerpen. Inschrijven kan via www.uitdemarge.be.

Doedag: 'participatief werken in de jeugdhulpverlening'

Goede jeugdhulp komt participatief tot stand! Vanuit deze gedeelde overtuiging en bekommernis slaan Nevermind en Cachet vzw, twee groepen van jongvolwassenen die vroeger in een voorziening van de Bijzondere Jeugdzorg verbleven, de handen in elkaar. Eén van de acties van Nevermind en Cachet vzw is de organisatie van een 'doe-dag'. Dit is een studiedag met weinig gepalaver, maar wel veel gelegenheid om elkaar te ontmoeten en concreet aan de slag te gaan met het thema 'participatieve jeugdhulp'. De doe-dag zal doorgaan op zaterdag **24 november 2012**. Bedoeling is om de deelnemers te inspireren, te overtuigen én te engageren om participatief werken met jongeren in de jeugdhulpverlening concreet waar te maken en in de praktijk te brengen. Voor meer info en inschrijvingen kan u terecht op www.vlaanderen.be.

Vooraankondiging congres trAnSSitie

Op **8 november 2012** wordt het lustrum gevierd van het postgraduaat autisme met een congres in het Cultureel Centrum van Heusden-Zolder. TranSSitie gaat over de specifieke dynamiek van adolescenten en jong-volwassenen met autisme. Sprekers zijn o.a. prof. Roeyers (UGent), prof. Noens (KU Leuven), dr. Peter Vermeulen (Autisme Centraal), Annelies Spek (GGZ Eindhoven RU Leiden), Caroline Schuurman (Centrum Autisme Leiden) en Laurent Voets (KHLim). Hou www.khlim.be/autisme in de gaten of laat je in de mailinglijst opnemen. Mail naar quadri.saw@khlim.be met als onderwerp "transities".

Bachelor na bachelor 'orthopedisch management'

De bachelor na bachelor 'orthopedagogisch management' is een opleiding voor leidinggevers en toekomstig leidinggevers uit het orthopedagogisch werkveld die gezamenlijk wordt aangeboden door de hogescholen HUB (Brussel), KATHO (Kortrijk) en KHLim (Hasselt). In deze opleiding wordt leiderschap (inspireren en motiveren) en management (organiseren en coördineren) gecombineerd. Je krijgt een ruim aanbod van handvatten om je als leidinggevende op zowel tactisch-operationeel niveau als op strategisch niveau te bewegen, met een ruim theoretisch kader en grote toepassingsmogelijkheden op je eigen praktijk; De opleiding levert een volwaardig bachelor-diploma af en je kan je studiebelasting zelf flexibel spreiden. Voor meer concrete informatie kan je terecht bij www.katho.be, bij www.khlim.be/orthopedagogischmanagement of bij caroline.damman@hubrussel.be voor HUB Brussel.

Bijscholingen Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen Brussel

Volgend schooljaar kan u in het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen te Brussel ondermeer terecht voor vormingen en opleidingen over volgende thema's:

- Seksualiteit en nieuwe media: nieuwe problemen in relaties en opvoeding? Vrijdagen 16 en 23 november 2012, van 9u. tot 16u.30 (prijs: 100 euro)
  - Aandacht, aanwezigheid en zelfreflectie in gezinswerk Vrijdagen 23, 30 november, 7 december 2012, van 9u. tot 16u.30 (prijs: 150 euro)
  - Rechten van patiënten, familieleden en van zorgverleners Dinsdag 4 december 2012, van 9u. tot 16u.30 (prijs: 50 euro)
  - Wie beslist voor mij? Nieuwe regelgeving voor mensen die niet meer bekwam zijn om zelf te beslissen. Halve dag (13u.-17u.): dinsdag 26 februari (in HIG, Schaarbeek) of dinsdag 4 juni 2013 (in Parnas, Dilbeek) (prijs: 25 euro)
  - Voor altijd familie! Een contextuele kijk op gezinsrelaties Donderdagen 7, 14 en 28 maart 2013, van 9u. tot 16u.30 (prijs: 150 euro)
  - Islamitische visies op relaties en opvoeding Vrijdagen 8, 15 en 22 maart 2013, van 9u. tot 16u.30 (prijs: 150 euro)
  - Hechting: kansen en risico's in de ontwikkeling van kinderen in nieuwe gezinsvormen na echtscheiding
  - Vrijdagen 24 en 31 mei 2013, van 9u. tot 16u.30 (prijs: 100 euro)
- Voor meer info en inschrijven kan u terecht op www.hig.be.

Brochure Recht Op

Op de conferentie "Onderwijs en werk voor iedereen? Jongeren zien het zo" gaven Vlaamse en Waalse jongeren in armoede hun kritische kijk op onderwijs en werk. Het verslag van deze conferentie vindt u in een mooie brochure. De brochure is gratis te downloaden of te verkrijgen bij Recht-Op vzw via <http://www.recht-op.be/>

Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten

Onlangs verscheen het eerste nummer verschenen van het vernieuwd Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten (TJK). TJK publiceert bijdragen die een kritische duiding geven bij ontwikkelingen met betrekking tot jeugd en kinderrechten, dit overheen tal van disciplines, sectoren, levensdomeinen en contexten. Het Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten maakt deel uit van een breed project waarin het Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten, het e-zine Jeugd en Kinderrechten en de website www.jeugdenkinderrechten.be geïntegreerd zijn, en gedragen worden door de samenwerking tussen Kenniscentrum Kinderrechten, de werkgroep rechtspraak, Steunpunt Jeugdhulp. Voor verdere praktische informatie kan u terecht op http://uitgeverij.larcier.com/revues/40111_6_40663/tijdschrift-voor-jeugd-en-kinderrechten-tjk.html.

"Centrum voor relatievorming en zwangerschapsproblemen" wordt "FARA"

cRZ (centrum voor relatievorming en zwangerschapsproblemen) werd op 24 mei omgedoopt tot Fara, luister- en informatiepunt rond zwangerschapskeuzes. Het cRZ heeft de voorbije decennia een rijke expertise opgebouwd over de wijze waarop mensen keuzes maken en ervaren rond zwangerschap. Het geeft voortaan onder de naam Fara informatie en ondersteuning aan vrouwen en hun omgeving om tot een weloverwogen besluit te komen rond zwangerschap en geboorte. Fara is makkelijk aanspreekbaar voor al wie informatie wenst en/of hulp nodig heeft, ondermeer via faranet.be, een digitale wegwijzer met een online hulpverleningsaanbod voor het ruime publiek en voor zorgprofessionals, via de farafoon (016 38 69 50) of via [faramail \(vragen@faranet.be\)](mailto:faramail@faranet.be).

Nieuw expertisecentrum outreachend werken voor praktijkwerkers en leidinggevers

Verschillende groepen kwetsbare burgers geraken niet voorbij drempels van diverse zorg-, dienst- of hulpverleningsorganisaties. Outreachend werken biedt een meerwaarde om een brug te slaan naar deze kwetsbare groepen. Door in te zetten op outreach zoekt sociaal werk toenadering tot mensen in hun eigen leefwereld. In die dialoog met mensen en in nauwe samenwerking met beroepskrachten van andere disciplines verkleint de drempel. Het nieuwe expertisecentrum Reach Out! biedt vorming en ondersteuning aan organisaties die reeds outreachend werken en zich verder willen bekwalen. Daarnaast treedt Reach out! ook op als partner voor organisaties die met outreach willen starten. Reach Out! is een samenwerkingsverband tussen Straathoekwerk Vlaanderen, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk en Cera. Voor meer info kan u contact opnemen met cis.dewaele@steunpunt.be of kijken op www.reachout.be.

Tele-onthaal zoekt vrijwilligers

Kan jij je inleven in moeilijkheden die anderen doormaken? Sta jij open voor andere opvattingen en levenswijzen? Wil je je minimum 4 uur per week vrijmaken? Drie-maal JA? Tele-Onthaal is iets voor jou!

Tele-Onthaal stelt haar telefoonlijnen 24u op 24u open voor iedereen die in alle anonimiteit wil praten en biedt ook anonieme gesprekken aan via chat. Door de telefoonlijn 106 en de internetverbinding loopt een gesprek over zorgen van de A van alcohol over de R van relatie tot de Z van zelfdoding, en alles wat ertussen zit. Wie zich kandidaat stelt, volgt een opleiding en geniet ook nadien blijvende ondersteuning en vorming. Zin om mee te werken? Bel 106 of mail naar federatie@tele-onthaal.be. Meer info ook op www.tele-onthaal.be

Boeken

Jeugd delinquentie in perspectief. Met een koel hoofd naar een geïntegreerde aanpak.

WALGRAVE, L. (red.)

Mechelen, Kluwer, Wolters Kluwer België nv, 2012, 187 p. (42 euro)

Onder leiding van Lode Walgrave zetten enkele wetenschappers de essentie op een rijtje van wat de jeugdcriminologie te bieden heeft voor een goed gedocumenteerd democratisch debat over de jeugd delinquentie en het beleid ertegenover. Het boek tekent daarnaast enkele krachtlijnen uit voor een beleid dat meer sociaal rechtvaardig is en kan leiden tot meer veiligheid in een meer samenhangende samenleving. Naast praktijkwerkers, beleidsverantwoordelijken en geïnteresseerde niet-specialisten, nodigt dit boek ook journalisten en andere opiniemakers uit om hun visie op jeugd delinquentie en het beleid beter te stofferen.

Volgende punten worden behandeld: Jeugd delinquentie gemeten en geteld (Eef Goedseels), Consumptiedemocratie, de veiligheidsobsessie en het punitieve populisme als achtergrond (Lode Walgrave), Waarom jeugd delinquentie? (Nicole Vettenburg), Wat wel en wat niet te doen? (Lode Walgrave), Wat niet te doen: afdreigen en straffen (Lode Walgrave), Herstelrecht: Constructief sanctioneren (Inge Vanfraechem), Welzijnsgericht werken: van 'wat werkt' naar 'wat helpt' (Lode Walgrave), Preventie van jeugd criminaliteit: Bezint eer ge begint (Peter Goris, Dieter Burskens, Bie Melis en Nicole Vettenburg), Krachtlijnen voor een beleid 'met een koel hoofd' (Lode Walgrave), Jongeren, criminaliteit en jeugd criminologie enkele slotreflecties (Stefaan Pleysier & Johan Put).

Guy Tegenbos schreef in het nawoord: *"Ze dragen inzichten aan die ontbraken in het debat. Meer zelfs, ze wijzen op diepe lacunes in het debat. Op foute oriëntaties. Op percepties die volgens hen de feiten verdrongen. Ze roeien tegen de stroom in. Ze wijzen op alternatieven die onvoldoende worden benut."*

Cultuuroverdracht en onderwijs in een multiculturele context

CLYQC, N., SEGAERT, B. en TIMMERMAN, C. (red.)

Gent, Academia Press, 2012, 236p. (22 euro)

De samenleving en ook het onderwijspubliek worden steeds meer divers. Ouders van verschillende etnische achtergronden voeden hun kinderen in Vlaanderen en Nederland op. Ze hechten veel belang aan onderwijs, maar toch doen zich conflicten voor. Waar de thuiscultuur sterk afwijkt van de schoolcultuur, kunnen spanningen ontstaan die door de leerling moeten worden overbrugd en impact hebben op zijn of haar schoolloopbaan. Hoewel ons onderwijssysteem bekend staat als één van de beste ter wereld, is de kloof tussen leerlingen die zeer goed en zeer slecht presteren groot. Een meerderheid van de slechtst presterende leerlingen zijn jongeren met migratieachtergrond. Vele sociale en culturele instituties, zoals het onderwijs, vertrekken van de idee

dat de slaagkansen zullen verhogen wanneer men zich aanpast aan de dominante cultuur en de eigen etnisch-culturele achtergrond achterwege laat. De aanpak die scholen gaandeweg hebben ontwikkeld voor etnisch homogene klassengroepen blijkt niet meer toereikend. De etnisch-culturele en sociaaleconomisch heterogene samenstelling van de schoolpopulatie stelt nieuwe uitdagingen aan ons democratisch onderwijsproject.

In dit boek maken gevestigde onderzoekers kanttekeningen bij het maatschappelijk debat en presenteren jonge wetenschappers de resultaten van hun onderzoek naar de ervaringen van ouders van verschillende etnisch-culturele achtergronden en de invloed van de schoolomgeving. Het boek is het resultaat van het onderzoeksseminarie Cultuuroverdracht en onderwijs in een multiculturele context die UCSIA en het Xaveriuscollege Borgerhout in februari 2011 organiseerden.

Ik wil mama én papa, allebei. Over echtscheiding, verwerking, loyaliteit en hulpverlening

DRIESEN, L.

Antwerpen, Garant, 2012, 247p. (29 euro)

Heel wat kinderen lijden onder de echtscheiding van hun ouders. Alle kinderen moeten de echtscheiding van hun ouders verwerken. Tegelijkertijd geraken kinderen overhoop met hun loyaliteitsgevoelens en geraken sommigen zelfs in een loyaliteitsconflict. Loyaliteit en loyaliteitsconflict zijn belangrijke begrippen om het leven van echtscheidingskinderen te begrijpen. De wetgeving rond gezags- en verblijfsco-ouderschap kan een hulpmiddel zijn om een nieuwe vorm van samenleven met respect voor de loyaliteitsgevoelens van de kinderen te vinden. Indien het de ouders niet lukt om constructief met elkaar om te gaan en rekening te houden met de loyaliteitsgevoelens van hun kinderen, staan er allerlei hulpverleners klaar om ouders en kinderen te helpen de conflicten op te lossen en de pijn te verzachten. Ook onderwijsgeveinden hebben hier een rol te vervullen. Dit boek is bedoeld voor ouders en familieleden van echtscheidingskinderen, onderwijsgeveinden, psychosociale hulpverleners en juristen. Ieder hoofdstuk wordt geïllustreerd met een voorbeeld uit de klinische praktijk.

Omgaan met Asperger in de klas

WINTER, M. en LAWRENCE, C.

Berchem, Epo, 2012 (12,50 euro)

In ieder klaslokaal zullen een of meer leerlingen te vinden zijn met de diagnose Asperger. Iedere leerkracht zal dan ook over een zekere basiskennis moeten beschikken over de eigenschappen van het syndroom van Asperger en hoe Aspergerleerlingen het beste te ondersteunen zijn. Op beknopte en heldere wijze geeft dit boek inzicht en informatie over Asperger. Het beschrijft de kenmerken en biedt eenvoudige strategieën om tegemoet te komen aan de leerbehoeften van leerlingen met Asperger. Deze gids staat boordevol handige, direct toepasbare tips en praktische adviezen voor zowel het jonge als iets oudere kind. Het gaat in op vragen als 'Ben ik wel in staat om dit kind les te geven' en 'Hoe kan ik de leerling met Asperger helpen met leren'. Het boek gaat ook in op een schoolbrede aanpak om leerlingen met Asperger te ondersteunen.

Communiceren kun je leren. Basisvaardigheden voor communicatie

MÄRTIN, D.

Zaltbommel, Thema, 2012 (2^e druk), 208 blz. (25.95 euro)

Je collega negeert je al de hele dag, je hebt zeker iets verkeerd gedaan. Een voetganger steekt over zonder uit te kijken en je slingert van schrik een reeks scheldwoorden uit het open autorampje. Het avondeten thuis is al koud, terwijl je toch duidelijk had gezegd dat je een uur later zou zijn. Allemaal misverstanden die terug te voeren zijn op één en hetzelfde: communicatie. Maar goed communiceren valt te leren! In 'Communiceren kun je leren' staan alle basisvaardigheden beschreven. Je leert hoe je een gesprek ontspannen op gang brengt, 'tussen de regels' door luistert, hoe je iets ingewikkelds op een eenvoudige manier zegt. Ook krijg je onder de knie hoe je in je discussies en bij meningsverschillen het beste opstelt, en hoe je in een groter gezelschap vaardig je verhaal doet.

'Communiceren kun je leren' is een praktisch boek met checklists, 'talktools' en zelftests bij elk communicatiethema. Geschreven in een vlotte stijl, met veel diepgang en toch toegankelijk.

Gezinsbeleid in 2006-2011: Van het gezin naar ouderschap als hoeksteen van de samenleving?

HOGER INSTITUUT VOOR GEZINSWETENSCHAPPEN, HOGESCHOOL-UNIVERSITEIT BRUSSEL

'Gezinsbeleid in 2006-2011' bouwt verder op de jaarlijkse screening door het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen van de domeinen en actoren van het gezinsbeleid. Deze uitgave brengt terug een geordend overzicht van de maatregelen zodat de zichtbaarheid van de genomen maatregelen verhoogt.

De analyse focust op drie vragen:

- Is het gevoerde beleid voldoende preventief en ondersteunend?
- Is het gezinsbeleid selectief onafhankelijk van de gezinsvorm en van de arbeidssituatie?
- Is er sprake van een expliciet en samenhangend beleid?

Het gezinsbeleid is een zaak van verschillende overheden en verschillende niveaus. Er wordt verder gekeken dan Vlaanderen, er wordt ook onderzocht welke Europese initiatieven een impact hebben op gezinnen. De rol van het lokale niveau in het gezinsbeleid neemt toe. Met een blik op gezinsvriendelijke buurten en woonzorgzones wordt gepleit voor een gebiedsgericht geïntegreerd gezinsbeleid.

Deze publicatie geeft inzicht in het gevoerde gezinsbeleid en nodigt uit tot reflectie en debat. Met bijdragen van: Kathleen Emmery, Gaby Jennes, Pieter Rondelez en Dirk Luyten.

Voor meer info: www.hig.be/projecten/publicaties.htm

Inhoud

- p.**
- Dossier**
- 3 Nieuwe media bij jongeren: bemind, maar onderbenut
Kristof D'Hanens
- 6 “Doe keer normaal” - GAS-boetes voor minderjarigen
Bruno Vanobbergen & Marjan Rom
- 10 Eigen Kracht Conferenties
Kristin Nuyts
- 14 Toeleider of partner in de vrije tijd?
De Brede School en bevindingen uit jeugd(werk)onderzoek
Tineke Van de Walle
- Katern: omgaan met verschillen**
- 17 Van hulpvraag tot leervraag
GOL(L)D: Het Gericht Ondersteunen van Leraren in het Leren Omgaan met Diversiteit
Inge Van de Putte & Stijn Vandavelde
- 21 Genderklik in de Kleuterklas
Omgaan met verschillen, werken aan gelijkheid
Katlijn Demuyne
- 26 Als je ouder drinkt of drugs gebruikt...
Gilles Geeraerts
- 30 Kleurrijk maatwerk op school, in de jeugdwerkingen, in de zorg en hulpverlening.
Aan de slag met interculturalisering
Inge Roseeuw
- 32 **Webwijs**
Thema's
J. Tallon
- 34 **Agenda en documentatie**
E. Verduyck